

Občan a právo

Pro účely kurzů OVp109 a OVk109
vyučovaných na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně

JUDr. Bc. Radovan Malachta, Ph.D.

Brno 2024

Tento studijní text a materiál vznikl na Masarykově univerzitě v rámci projektu MUNI 3.2.1, podpořeného z prostředků, které poskytlo MŠMT.

Obsah

Základní pojmy z teorie práva – pojem právo, vztah práva a morálky, právní kultury. Právo subjektivní a objektivní, právo hmotné a procesní.	6
Úvod	7
Právní kultury.....	7
Objektivní a subjektivní právo	8
Hmotné a procesní právo	8
Klíčová slova	8
Kontrolní teoretické otázky k 1. tématu	9
Praktické příklady	9
Odpovědník v informačním systému	10
Soukromé a veřejné právo – rozdíly mezi soukromým a veřejným právem, základní přehled a charakteristika právních odvětví soukromého a veřejného práva.	12
Úvod	12
Rozdíly mezi soukromým a veřejným právem	12
Soukromé právo – právní odvětví	13
Veřejné právo – právní odvětví	14
Doplnění	15
Klíčová slova	15
Kontrolní teoretické otázky k 2. tématu	15
Praktické příklady	15
Odpovědník 1 v informačním systému	17
Odpovědník 2 v informačním systému	18
Soustava soudů. Řešení sporů v právu.	21
Řešení sporů	21
Soudy a pravomoc soudů.....	21
Civilní soudnictví.....	22
Trestní soudnictví	23
Správní soudnictví	24
Ústavní soud ČR	25
Evropský soud pro lidská práva	25
Rozhodčí soud – rozhodčí řízení.....	25
Klíčová slova	25
Kontrolní teoretické otázky k 3. tématu	26
Praktické příklady	26
Odpovědník 1 v informačním systému	28
Odpovědník 2 v informačním systému	31
Právnícké profese. Povolání související s právem.....	33
Právnícké profese a s právem související profese	33
Soudce	33
Státní zástupce	34

Advokát.....	35
Notář	35
Exekutor	36
Insolvenční správce.....	36
Rozhodce	37
Mediátor.....	37
Ombudsman	37
Přisedící	38
Klíčová slova	38
Kontrolní teoretické otázky k 4. tématu	38
Praktické příklady	38
Odpovědník v informačním systému	38
Právní norma – základní dělení, působnost a publikace norem. Právní řád ČR. Právo EU a mezinárodní právo.	40
Právní normy	40
Prameny práva	41
Právní řád ČR.....	42
Právo EU a mezinárodní právo	43
Klíčová slova	44
Kontrolní teoretické otázky k 5. tématu	44
Praktické příklady	45
Odpovědník 1 v informačním systému	48
Odpovědník 2 v informačním systému	50
Právní skutečnosti (zejména právní jednání). Právní vztahy (zejména subjekty – osoby fyzické a právnické).....	54
Právní skutečnosti	54
Právní vztahy	54
Osoby	55
Fyzické osoby	55
Právní osoby	57
Klíčová slova	57
Kontrolní teoretické otázky k 6. tématu	58
Praktické příklady	58
Odpovědník v informačním systému	60
Občanské právo – smlouvy – část I (obecná část)	63
Smluvní závazek. Smlouva.	63
Proces uzavírání smlouvy	63
Obchodní podmínky	65
Práva a povinnosti smluvních stran.....	65
Forma smlouvy	66
Základní zásady	66
Posouzení smlouvy	66

Změna smlouvy	66
Zánik smlouvy.....	66
Klíčová slova	67
Kontrolní teoretické otázky k 7. tématu	67
Praktické příklady	68
Odpovědník 1 v informačním systému	69
Odpovědník 2 v informačním systému	70
Specifika smluv – nájemní smlouva, kupní smlouva a jiné typy /spotřebitel/ - část II	73
Nájemní smlouva.....	73
Kupní smlouva.....	73
Přepravní smlouva (přeprava osob).....	77
Darovací smlouva.....	77
Smlouva o dílo.....	77
Pracovní smlouva	77
Klíčová slova	78
Kontrolní teoretické otázky k 8. tématu	79
Praktické příklady	80
Odpovědník v informačním systému	83
Rodinné právo – manželství.....	86
Rodinné právo	86
Manželství a registrované partnerství	86
Vznik manželství.....	86
Vzájemná práva a povinnosti	87
Zánik manželství.....	89
Klíčová slova	90
Kontrolní teoretické otázky k 9. tématu	90
Praktické příklady	90
Odpovědník v informačním systému	93
Trestní právo. Trestný čin a přestupek.....	95
Trestní právo	95
Trestní odpovědnost.....	95
Trestný čin	95
Klíčová slova	99
Kontrolní teoretické otázky k 10. tématu	99
Praktické příklady	99
Odpovědník v informačním systému	101
Seznam literatury.....	104
Seznam právních předpisů.....	104

Průvodce materiálem

Předkládaný text představuje učební materiál pro předměty Občan a právo vyučovaných na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně (OVp109 pro prezenční studium; OVk109 pro kombinované studium). Předmět je vyučován povinně. Na předmět navazuje volitelný předmět Základy občanského práva pro učitele (OVp141), který má samostatný studijní materiál. Učební materiál je koncipován tak, aby bylo na základě něj možné i samostudium. Na seminářích/konzultacích je pak teorie vysvětlována na praktických příkladech a řeší se příklady především z běžného života.

Studenti by po absolvování kurzu měli být schopni pochopit a vysvětlit vybrané otázky ze základů práva. Měli by nabýt odborné znalosti, které následně mohou využít jednak v každodenním životě, jednak při vyučování na základní či střední škole. Měli by si osvojit aplikaci teorie práva na praktických příkladech a prokázat schopnost použití práva v běžném životě.

Učební materiál je dostupný rovněž v interaktivní osnově k těmto předmětům, které jsou vedeny v Informačním systému Masarykovy univerzity. V informačním systému je interaktivní osnova strukturována podle kapitol shodně jako tento učební materiál. V interaktivní osnově je navíc uvedena doporučená četba pro každé téma, dále jsou k dispozici rozšířené materiály či odkazy na zajímavé či relevantní webové stránky nebo právní předpisy. V interaktivní osnově lze také po každé kapitole vyplnit odpovědník (otázky, které jsou k dispozici také vykopírované zde). Správné odpovědi se studentům zobrazí po vyplnění odpovědníku v systému, v tomto učebním materiálu nejsou správné odpovědi uvedeny.

Učební materiál zahrnuje celkem 10 kapitol. Každá kapitola obsahuje studijní text vyučujícího, klíčová slova, kontrolní teoretické otázky k tématu, praktické příklady a otázky z odpovědníku. Pokud není uvedeno jinak, může být v odpovědníku správně 1 i více možností v rámci otázky.

Učební materiál postupně studenty seznamuje se základními pojmy z teorie práva, právními odvětvími soukromého a veřejného práva, řešením sporů v právu a soustavou soudů v České republice, věnuje se také právníkům profesím a povoláním spjatými s právem. Teoretická část je zakončena výkladem o právních normách a právním systému České republiky, neopomíjí ani právo Evropské unie a mezinárodní právo. Nicméně i teorie je demonstrována na situacích z každodenního života. Materiál dále přechází na to, co lze označit za praktickou část, kterou by bez teoretické bylo obtížné uchopit. Studenti jsou seznámeni s občanským právem, rodinným právem a trestním právem. Z občanského práva je pozornost věnována osobám, včetně postavení nezletilých osob v právu, neboť lze očekávat, že studenti pedagogické fakulty budou pracovat v budoucnu s nezletilými. Velkou kapitolu tvoří smlouvy, neboť ty uzavírají osoby takřka denně. Po obecné části smluv je podrobně probírána kupní smlouva, nájemní smlouva, pracovní smlouva a další smluvní typy, především pak z pohledu slabší smluvní strany (spotřebitel, nájemce, zaměstnanec). Učební text se dále věnuje právním aspektům manželství. Zakončen je výkladem o trestním právu, resp. trestných činech a jejich odlišení od přestupku.

Učební materiál reflektuje právní stav k 31. květnu 2024. Vzhledem k tomu, že právo podléhá častým změnám, je případná aktualizace informací uvedena ve zmíněné interaktivní osnově k předmětu.

Základní pojmy z teorie práva – pojem právo, vztah práva a morálky, právní kultury. Právo subjektivní a objektivní, právo hmotné a procesní.

Studijní shrnující text vyučujícího k 1. tématu

Úvod

Člověk žije od nepaměti ve společenství s jinými lidmi. Tyto osoby spolu navazují **různé společenské vztahy**, přičemž některé z nich je potřeba regulovat – dát těmto společenským vztahům nějaký řád, stanovit určitá **pravidla toho, co je dovolené, toho, co je zakázané, nebo toho, co je přikázané**. V opačném případě (v případě bezpráví) by si každý mohl dělat ve společnosti co by chtěl, což by nebylo ve všech situacích žádoucí. Tato pravidla nemusí nutně plynout z něčeho, čemu se říká právo či právní normy, ale mohou vyplývat také z jiných systémů – může se jednat například o náboženské či morální normy.

Právní, náboženský či morální systém mají společné to, že stanovují pravidla chování a regulují tak společenské vztahy. Přesto je mezi těmito systémy rozdíl. **Právní normy** jsou obecně závazné a tvoří právní řád. Právní normy stanovuje stát a v případě porušení stát vynucuje (sankcionuje) porušení povinnosti – porušení právní normy. Oproti tomu **morální normy** nejsou právně závazné, nestanovuje je a nesankcionuje jejich porušení stát – morální normy jsou dány společností a společnost je potom také "vynucuje" v případě, že morální normu porušíme. **Náboženské normy** (v dosahu České republiky) také nejsou právně závazné, jejich porušení není porušením práva, ale náboženství a sankce mohou přijít v rámci systému vlastního náboženství.

S nadsázkou se říká, že **vysvětlit pojem "právo"** je v oblasti práva to nejobtížnější. Vybral jsem následující **definici**: *Jedná se o soubor pravidel chování, která regulují společenské vztahy, přičemž nerespektování pravidel lze vynutit prostřednictvím státní moci.*

Komplikovaný byl z pohledu vývoje práva i **vztah mezi právem a morálkou**. Byly vytvořeny tři modely. Zaprvé, **model jednoty práva a morálky**, tedy jde o obsahovou shodu, kdy právo je jen součástí morálky (G. Jellinek). Zadruhé, **model oddělení práva a morálky**, ve kterém právo je jen právo, do kterého se nepromítají další vlivy z oblastí politologie, morálky, historie atd. (H. Kelsen). Zatřetí, **model komplementarity práva a morálky**, tudíž jedná se o jakési vzájemné působení obou systémů na sebe ve smyslu kooperace (J. Habermas).

Právní kultury

Právní kulturou lze rozumět způsob, jakým se právo tvoří, vykládá a uplatňuje na nějakém širším území – zahrnuje větší počet právních řádů, pro které jsou společně nějaké charakteristické rysy právě ohledně tvorby, interpretace a aplikace práva. Právní kultura je tak ovlivněna společenským, náboženským, kulturním, historickým, ekonomickým či územním vývojem. Rozlišujeme několik typů právních kultur – kontinentální, angloamerická, islámská, hindská, východoasijská či africká. Pro nás je nejdůležitější první zmíněná, kontinentální, protože do ní je zařazena i **Česká republika**. Znaky kontinentální kultury porovnáváme se znaky angloamerické kultury.

Do **kontinentální právní kultury** zjednodušeně a obecně řadíme státy evropského kontinentu. Základním právním pramenem je právní předpis (typicky, ne výlučně, zákon). Dělbá moci ohledně tvorby a aplikace právních předpisů je rozdělena tak, že právní předpisy tvoří zákonodárná moc, soudní moc (soudy) pak právní předpisy aplikují. Pro kontinentální právní kulturu je typické dělení práva na právo soukromé a veřejné (viz 2. seminář).

Do **angloamerické právní kultury** patří země jako například Spojené království, USA, Kanada či Austrálie – jedná se o země tzv. common law. Základním právním pramenem je soudní precedens (první

rozhodnutí soudu v dané věci). Typické tak je, že právo nalézají (tvoří) a následně aplikují soudy čili soudní moc. V angloamerické právní kultuře obecně není typické rozlišování práva na soukromé a veřejné.

Objektivní a subjektivní právo

Pojem **objektivní právo** ve své podstatě zahrnuje definici práva tak, jak je vymezena výše. Jedná se o soubor (systém) právních norem, která jsou obecně závaznými pravidly chování, stanovených či uznaných státem a státem vynucených. Dodáme (a více rozvedeme na 5. semináři), že právní normy v případě České republiky nestanovuje jen stát, ale z důvodu členství v Evropské unii jsou u nás závazné také právní akty Evropské unie vydané v oblastech, ve kterých členské státy svěřily Evropské unii výkon pravomocí. Závazné jsou pro nás také při splnění určitých podmínek mezinárodní smlouvy.

Subjektivní právo plyne z objektivního práva a znamená, že právní subjekt (= osoba) má na něco nárok, má na něco oprávnění – jedná se o možnost chování právních subjektů.

Tyto dvě skupiny práv se doplňují. Například prodávající má právo na zaplacení ceny (subjektivní právo), kupující má povinnost zaplatit (objektivní právo – pokud nezaplatí, může přijít vynucení od státu, resp. jeho součástí – soudů). Více příkladů si ukážeme na semináři.

Český jazyk používá jak pro objektivní, tak subjektivní právo jeden výraz "právo". Anglický jazyk může být nápomocný v pochopení rozdílů, protože má dva různé pojmy. Objektivnímu právu odpovídá pojem "law", subjektivnímu právu pojem "right".

Hmotné a procesní právo

Hmotné právo tvoří právní normy, jejíž obsahem jsou práva a povinnosti právních subjektů (účastníků právních vztahů – osob, státních orgánů atd.). Zjednodušeně řečeno, upravují či stanovují to, jak se chovat v právních vztazích. Předpisy obsahující hmotné právo se nazývají jako **hmotněprávní předpisy**. Typicky nesou označení **zákon** či **zákoník** (občanský zákoník, trestní zákoník, školský zákon, zákon o pedagogických pracovních atd.)

Procesní právo upravuje procesní postup, jak dosáhnout práv a povinností před soudy (správními orgány atd.). Jinými slovy, jde o postup orgánů veřejné moci k uplatnění a ochraně hmotných práv. Předpisy upravující procesní právo se označují jako **procesněprávní předpisy**. Typicky nesou pojmenování **řád** (občanský soudní řád, trestní řád, soudní řád správní, správní řád atd.)

Jen pozor, hmotněprávní předpisy neobsahují výlučně jen normy hmotného práva, procesněprávní předpisy neobsahují výlučně jen normy procesního práva, ale zpravidla se dá touto pomůckou řídit při určení hmotněprávní/procesněprávní normy.

Příklady si probereme a vysvětlíme na semináři.

Klíčová slova

právo, morálka, vztah práva a morálky, odmoralizování, spravedlnost, právní kultura, kontinentální právní systém, angloamerický právní systém, soudní precedens, objektivní právo, subjektivní právo, hmotné právo, procesní právo, zákon (zákoník), řád, normy povolující, normy zakazující, normy příkazující

Kontrolní teoretické otázky k 1. tématu

1. Vymezte svými slovy pojmy právo, spravedlnost a morálka.
2. Zkuste charakterizovat vztah mezi právem a morálkou.
3. Jaký je rozdíl mezi právní normou a jinými normami, například morálními či náboženskými?
4. Vysvětlete na příkladu pojem odmoralizování.
5. Vysvětlete pojem právní kultura a uveďte, jaké na světě existují. Stručně vymezte rozdíly mezi kontinentální a angloamerickou právní kulturou.
6. Jak rozumíte pojmu soudní precedens?
7. Uveďte z každodenního života dva příklady zákazu, příkazu a dovolení.
8. Co rozumíte pod pojmem subjektivní a objektivní právo?
9. Charakterizujte hmotné a procesní právo. Pro každou kategorii uveďte dva příklady zákonů, které obsahují typicky hmotněprávní normy a které obsahují typicky procesní normy.

Praktické příklady

Příklad 1

Jedná se o normu, která něco **zakazuje**, **přikazuje**, nebo **dovoluje**? Všechny normy pochází ze zákona o pedagogických pracovnících (zákon č. 563/2004 Sb.) nebo školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb.)

- a) *Pedagogičtí pracovníci mají po dobu výkonu své pedagogické činnosti povinnost dalšího vzdělávání, kterým si obnovují, udržují a doplňují kvalifikaci.* (§ 24 zákona o pedagogických pracovnících)
- b) *Školní řád nebo vnitřní řád může omezit nebo zakázat používání mobilních telefonů nebo jiných elektronických zařízení dětmi, žáky nebo studenty, s výjimkou jejich používání v nezbytném rozsahu ze zdravotních důvodů.* (§ 30 školského zákona)
- c) *Ve školách a školských zařízeních se zakazuje reklama, která je v rozporu s cíli a obsahem vzdělávání, a reklama, nabízení k prodeji nebo prodej výrobků ohrožujících zdraví, psychický nebo morální vývoj dětí, žáků a studentů.....* (§ 32 školského zákona)
- d) *Každý má právo nahlédnout do všech materiálů týkajících se jeho osoby, které mají význam pro rozhodnutí o výsledku zkoušky.* (§ 82 školského zákona)
- e) *Ve školách a školských zařízeních není povolena činnost politických stran a politických hnutí ani jejich propagace.* (§ 32 školského zákona)
- f) *Ředitel školy nebo ředitel zařízení sociálních služeb může nařídít pedagogickému pracovníkovi konání přímé pedagogické činnosti nad jemu stanovený rozsah nejvýše v rozsahu 4 hodin týdně, další hodiny s ním může dohodnout.* (§ 23 zákona o pedagogických pracovnících)
- g) *Pedagogický pracovník je povinen být na pracovišti zaměstnavatele v době stanovené rozvrhem jeho přímé pedagogické činnosti, v době stanovené rozvrhem jeho dohledu nad dětmi a žáky,* (§ 22a zákona o pedagogických pracovnících)

Příklad 2

Jedná se o normu **hmotněprávní**, nebo **procesněprávní**?

- a) *Týdenní rozsah hodin přímé pedagogické činnosti stanoví ředitel školy pedagogickému pracovníkovi na období školního vyučování nebo na pololetí školního vyučování.* (§ 23 zákona o pedagogických pracovnících)
- b) *Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad.* (§ 36 odst. 3 školského zákona)
- c) *Účastníci mají právo vyjádřit se k návrhům na důkazy a ke všem důkazům, které byly provedeny* (§ 123 občanského soudního řádu)
- d) *Kupní smlouvou se prodávající zavazuje, že kupujícímu odevzdá věc, která je předmětem koupě, a umožní mu nabýt vlastnické právo k ní, a kupující se zavazuje, že věc převezme a zaplatí prodávajícímu kupní cenu.* (§ 2079 odst. 1 občanského zákoníku)
- e) *Obviněný může být předveden i bez předchozího předvolání, jestliže je to nutné k úspěšnému provedení trestního řízení, zejména když se skrývá nebo nemá stálé bydliště.* (§ 90 odst. 2 trestního řádu)

- f) *Kdo v době spáchání činu nedovrší patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.* (§ 15 trestního zákoníku)
- g) *Řízení je zahájeno dnem, kdy návrh došel soudu.* (§ 32 soudního řádu správního)
- h) *Orgány fakulty mají právo, nestanoví-li tento zákon jinak, rozhodovat nebo jednat za veřejnou vysokou školu v těchto věcech týkajících se fakulty: a) ustavování samosprávných akademických orgánů fakulty (§ 24 zákona o vysokých školách)*
- i) *Osoby zúčastněné na správě daní mají rovná procesní práva a povinnosti.* (§ 6 daňového řádu)
- j) *Manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost v rozsahu, který oběma zajišťuje zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň.* (§ 697 odst. 1 občanského zákoníku)

Odpovědník v informačním systému

Vidíte slepce na přechodu, který chce přejít silnici, ale Vy mu nepomůžete. Vyberte správné/správná tvrzení:

- a) porušili jste právní normu a stát v tomto případě Vás může sankcionovat
- b) právo jste neporušili, ale mohli jste se dopustit porušení morální normy, případné sankce "hrozí" od společnosti jako takové, která Vás může odsoudit
- c) jde o porušení náboženské normy, za které Vás může náboženská společnost sankcionovat

Ohledně vztahu práva a morálky se v současné době uplatňuje tzv. model:

- a) model jednoty práva a morálky
- b) model oddělení práva a morálky
- c) model komplementarity práva a morálky

Vyberte situaci/situace, která odpovídá příkladu odmoralizování:

- a) na rozvod, na který bylo nahlíženo dříve společností jako na něco nepřijatelného, dnes nahlíží většina společnosti jako na něco normálního (mj. i proto, že nastává cca u 40 % manželských párů)
- b) na soužití osob stejného pohlaví, na které bylo dříve ve společnosti nahlíženo jako na něco nepřijatelného, je v současnosti nahlíženo jako na něco, co ve společnosti existuje a stává se přijatelným (mj. uzákoněním registrovaného partnerství)
- c) na pohlevek Žákovi od učitele ve třídě, na což dříve bylo nahlíženo jako na něco nepřijatelného, je v současné době nahlíženo jako na něco běžného (mj. z důvodu zhoršující se kázně žáků)

Pro kontinentální právní kulturu platí:

- a) je typická mimo jiné pro Českou republiku
- b) pramenem práva v tomto systému jsou především psané předpisy (např. zákony)
- c) právní předpisy tvoří zákonodárci, soudci je aplikují

Soudní precedens:

- a) je typický například pro USA, Velkou Británii či Austrálii
- b) znamená, že výklad (i dotváření) práva provádějí soudy, přičemž pokud se vydá první rozhodnutí ve věci, jiné soudy jsou tímto rozhodnutím zavázány a musí rozhodnout obdobnou věc stejně (ledaže odůvodní jiný postup)
- c) je typický pro angloamerický právní systém, kde soudní moc má "hlavní slovo" v daném státě, zákonodárná moc neexistuje

Objektivnímu právu odpovídá v angličtině slovo:

- a) law
- b) right
- c) legal

"Zaměstnanec má právo na zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci." Tato věta je ustanovením ze zákoníku práce. Představuje tzv.

- a) subjektivní právo zaměstnance
- b) normu procesního práva
- c) normu hmotného práva

"Hodnocení výsledků vzdělávání žáka na vysvědčení je vyjádřeno klasifikací nebo slovně nebo kombinací obou způsobů." Tato věta je ustanovením ze školského zákona. Představuje:

- a) subjektivní právo žáka
- b) normu hmotného práva
- c) normu procesního práva

"Obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat." Tato věta je ustanovením z trestního řádu. Představuje tzv.:

- a) subjektivní právo obviněného
- b) normu hmotného práva
- c) normu procesního práva

Vyberte právní předpisy, které obsahují především normy hmotného práva:

- a) školský zákon
- b) občanský zákoník
- c) občanský soudní řád

Vyberte právní předpisy, které obsahují především normy procesního práva:

- a) zákon o pedagogických pracovnících
- b) trestní zákoník
- c) trestní řád

"Pedagogický pracovník je povinen chránit a respektovat práva dítěte, žáka nebo studenta." Tato věta je ustanovením ze školského zákona. Jedná se o normu:

- a) povolující
- b) zakazující
- c) příkazující

"Člověk může pro určitý obor své činnosti nebo i pro soukromý styk vůbec přijmout pseudonym." Tato věta je ustanovením z občanského zákoníku. Představuje normu:

- a) zakazující
- b) příkazující
- c) povolující

Soukromé a veřejné právo – rozdíly mezi soukromým a veřejným právem, základní přehled a charakteristika právních odvětví soukromého a veřejného práva.

Studijní shrnující text vyučujícího k 2. tématu

Úvod

V České republice je tradiční dělení práva na **soukromé** a **veřejné právo**. Toto rozlišování bylo známé už v římském právu (starověký Řím), ze kterého české právo vychází. Je známo **několik teorií tohoto dělení** – zájmová teorie, mocenská teorie, organická teorie a metoda právní regulace.

U **zájmové teorie**, jak název sám napovídá, je kritériem rozlišení zájem. Pokud jde o zájem osob (soukromý zájem), jedná se o soukromé právo; pokud jde o zájem státu (veřejný zájem), jedná se o věc spadající do veřejného práva. Teorie je známá také jako Ulpianova, což byl právník ve starověkém Římě. U **organické teorie**, opět jak lze dovodit z názvu, je kritériem rozlišení orgán. Pokud jedním z právních subjektů vystupuje orgán jako nositel veřejné moci, který rozhoduje o právech a povinnostech osob, jedná se o veřejné právo; pokud nikoliv, jedná se o právo soukromé. U **mocenské (nebo též subordinační) teorie** je kritériem rozlišení postavení osob. Pokud se osoby nachází v právním vztahu v rovném (souřadném) postavení, jde o soukromé právo; pokud se nachází v nerovném (nadřazeném) postavení, jde o právo veřejné. U **metody právní regulace** je kritériem rozlišení povaha a míra působení jednotlivých účastníků právního vztahu na jeho vznik, obsah či zánik. Tato metoda je využívána dnes.

Nutno podotknout, že hranice rozlišení toho, co spadá do soukromého a co do veřejného práva, není vždy jednoznačná a některá právní odvětví či právní vztahy je obtížné zařadit. Nicméně k oddělování se hlásí i občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb., nejvýznamnější zákon v oblasti soukromého práva) ve svém prvním paragrafu – *"Ustanovení právního řádu upravující vzájemná práva a povinnosti osob vytvářejí ve svém souhrnu soukromé právo. Uplatňování soukromého práva je nezávislé na uplatňování práva veřejného."* Toto odlišování se nazývá také **právní dualismus**.

Rozdíly mezi soukromým a veřejným právem

Pro **veřejné právo** je typické **nerovné postavení subjektů** – to znamená, že subjekty si nejsou rovny, jeden subjekt (orgán veřejné moci) může jednostranně (autoritativně) ukládat práva a povinnosti druhému subjektu (osobám) a tento druhý subjekt se musí podřídit. Osoby si s orgánem tak nemohou ujednat práva a povinnosti podle svého (podle své vůle) jako v soukromém právu. Typické pro veřejné právo jsou tzv. **kogentní právní normy** – je potřeba dodržet přesně zákonem (právním předpisem) stanovená práva a povinnosti tak, jak jsou naformulovaná, není možné se od znění norem odchýlit.

Pro **soukromé právo** je typické **rovné postavení subjektů (osob)** – to znamená, že subjekty jsou si rovny, jeden nemůže jednostranně ukládat práva a povinnosti tomu druhému. **Rovnost je formální**, často ale dochází k tzv. **faktické nerovnosti**. Sami asi pocítíte následující rozdíl – při uzavírání nájemní smlouvy, jejímž předmětem je užívání bytu, si pronajímatel a nájemce do smlouvy mohou napsat, co chtějí, tj. upraví si práva a povinnosti podle svého, mohou se odchýlit od zákona (samozřejmě v mezích zákona). Pokud ale uzavíráte smlouvu s poskytovatelem energetických služeb (smlouva o službách dodávky elektřiny), tak dostanete smlouvu od tohoto poskytovatele prakticky hotovou a nemáte téměř žádnou možnost ji změnit – proto faktická nerovnost (byť teoreticky máte právo smlouvu měnit a dohodnout se s poskytovatelem na jiném znění). Nicméně, právo s těmito situacemi počítá a zákon Vás pak jako slabší smluvní stranu více chrání – poskytuje Vám ochranu, kdyby poskytovatel jednal nepoctivě apod. Ale základním znakem soukromého práva je, že si osoby mohou jednat práva a povinnosti, nicméně jen v mezích zákona, nikoliv protizákonně. Hovoříme o tzv. **autonomii vůle smluvních stran**. Typické pro soukromé právo jsou tzv. **dispozitivní právní normy** – to jsou normy, které jsou "v dispozici stran" – jedná se o normy v zákoně (právním předpise), které si strany mohou pozměnit, upravit či dokonce vyloučit.

Platí pak to, co si strany ujednaly – pokud si neujednají nic, pak nastupují pravidla v zákoně, podle kterých strany postupují a kterými se řídí. V některých situacích jsou i v soukromém právu kogentní právní normy – tam, kde stát má zájem na přesném dodržování stanovených práv a povinností (například v oblasti vlastnického práva či rodinného práva).

Soukromé právo – právní odvětví

Do **soukromého práva** řadíme právní odvětví jako jsou občanské právo (hmotné), obchodní právo, pracovní právo, rodinné právo, dědické právo, právo duševního vlastnictví a mezinárodní právo soukromé.

Občanské právo hmotné upravuje zejména smlouvy, jak v obecné rovině, tak pak jednotlivé smluvní typy (kupní smlouva, darovací smlouva, nájemní smlouva atd.). Další velkou oblastí jsou tzv. delikty (tj. mimosmluvní závazky) a náhrada škody. Dále řeší například obecné otázky týkající se fyzických a právnických osob a zastoupení osob, upravuje náležitosti právního jednání a počítání času v soukromém právu, dále reguluje věci a věcná práva, kam řadíme vlastnické právo či sousedské spory. Součástí občanského práva je i **dědické právo** řešící otázky vztahující se k dědictví. Základním právním předpisem je **občanský zákoník**.

Rodinné právo je někdy uváděno jako součást občanského práva v širším slova smyslu, někdy je uváděno samostatně. Základní dvě oblasti, které řeší, jsou manželství (vznik, zánik, práva a povinnosti manželů) a vztahy mezi rodiči a dětmi (například otázka rodičovské odpovědnosti, výživného, ale i další způsoby péče o dítě jako jsou osvojení, poručenství, opatrovnictví, pěstounství atd.). Právní úprava je obsažena v **občanském zákoníku**. Výjimku tvoří úprava registrovaného partnerství, úpravu nalezneme v **zákoně o registrovaném partnerství**.

Obchodní právo upravuje několik oblastí, z nichž většina se řadí do soukromého práva, ale některé z nich mají přesahy i do veřejného práva (např. úprava hospodářské soutěže). Obchodní právo reguluje vztahy mezi podnikateli (obchodníky) – například když tito spolu uzavírají smlouvu, dále oblast obchodních korporací (například společnost s ručením omezením či akciová společnost), otázky nekalé a hospodářské soutěže. Právní úprava je více **roztříštěná**. Zatímco smlouvy, nekalá soutěž a obecná část korporací je upravena v **občanském zákoníku**, úprava konkrétních obchodních korporací je upravena v **zákoně o obchodních korporacích**, hospodářská soutěž je upravena v **zákoně o ochraně hospodářské soutěže**.

Na tomto místě je potřeba učinit poznámku pro lepší pochopení rozdílů mezi smlouvami, které spadají pod občanské právo a které pod obchodní právo. Pokud Vy, jako spotřebitel (zákazník) pro vlastní spotřebu si koupíte v obchodě například láhve alkoholu u obchodníka (v obchodě), bude Vaši kupní smlouvu upravovat občanské právo. Pokud si láhve alkoholu koupí podnikatel (obchodník) od jiného obchodníka za účelem např. dalšího prodeje, bude tuto kupní smlouvu upravovat obchodní právo.

Pracovní právo reguluje jednak tzv. individuální pracovní právo (vztahy mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem, například vznik pracovního poměru, dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr, práva a povinnosti, zánik pracovního poměru), jednak tzv. kolektivní pracovní právo (například úprava odborových organizací). Právní normy nalezneme v **zákoníku práce**. Řadí se sem také úprava zaměstnanosti, tudíž vztahy mezi občany, zaměstnanci a úřady práce, příp. ministerstvem práce a sociálních věcí. Tato část má pak přesahy do veřejného práva. Právní normy nalezneme v **zákoně o zaměstnanosti**.

Právo duševního vlastnictví upravuje autorské právo a průmyslová práva typu ochranné známky, patenty, průmyslové a užité vzory, označení původu a zeměpisná označení. Není jeden předpis, ale úprava je v **celé řadě předpisů** (například autorský zákon, zákon o ochranných známkách, zákon o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích a další).

Mezinárodní právo soukromé je právní odvětví, které není mezinárodní v pravém slova smyslu, je vnitrostátní disciplínou. Upravuje vztahy soukromého práva s mezinárodním (zahraničním) prvkem. Řeší otázky, jakým právem se řídí daný právní vztah, u jakého soudu se bude řešit spor a otázku uznání a výkonu cizího soudního rozhodnutí. Specifikum je, že právní úprava není jen ve vnitrostátním právním předpise (zákon o mezinárodním právu soukromém), ale především v předpisech Evropské unie (unijní nařízení) a mezinárodních smlouvách.

Veřejné právo – právní odvětví

Do veřejného práva řadíme právní odvětví jako jsou ústavní právo, trestní právo, správní právo, finanční právo, právo životního prostředí, právo sociálního zabezpečení a všechna procesní práva (tedy i občanské právo procesní, protože zde vystupuje soud jako orgán veřejné moci ukládající jednostranně práva a povinnosti osobám, obdobně trestní právo procesní či správní právo procesní).

Ústavní právo řeší především otázky státovédné, tj. základní fungování státu – moc zákonodárná, výkonná a soudní, pokládá základy veřejné moci a její organizace, základy právního řádu, vztah mezi státem a právem. Řadí se sem také lidská práva či problematika státního občanství. Základním právním pramenem je Ústava ČR jako zákon nejvyšší právní síly, dále Listina základních práv a svobod ČR a řada ústavních zákonů.

Trestní právo určuje, co to je trestný čin a jakou sankci lze za trestný čin uložit (hmotné právo). Základní právní úpravou je trestní zákoník. V procesním právu upravuje postup orgánů činných v trestním řízení (soud, státní zastupitelství, policejní orgán). Základní právní úpravou je trestní řád. Jsou zde i zvláštní zákony – pro děti a mladistvé (do 18 let) je určen zákon o soudnictví ve věcech mládeže, pro právnické osoby (například společnosti) je určen zákon o trestní odpovědnosti právnických osob.

Správní právo upravuje organizaci, výkon a fungování veřejné správy. Můžeme i zde rozlišit hmotnou a procesní část. Hmotné správní právo je obsaženo v celé řadě předpisů a zasahuje širokou oblast působnosti – od obecné části přes samotnou organizaci veřejné správy, obce a kraje, přes zvláštní oblasti typu stavební právo, dopravní právo, oblast matriky (osobní doklady), správa na úseku školství, zdravotnictví, kultura, živnostenské právo, cizinecké a azylové právo, bezpečnostní správa atd. Procesní právo zahrnuje jednak postup správních orgánů ve správním řízení (úprava ve správním řádu), jednak postup správních soudů (úprava v soudním řádu správním). Významnou oblastí, které řeší správní právo, jsou přestupky (zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich).

Finanční právo se oddělilo ze správního práva a stalo se z něj samostatné právní odvětví. Řeší vztahy mezi finančními orgány a osobami, ale také mezi státními a samosprávnými orgány. Řadíme sem problematiku daní, cel, poplatků, měny, ale také veřejné rozpočty (státní rozpočet, rozpočty obcí a krajů), státní fondy či finanční trhy. Finanční právo je také upraveno v celé řadě předpisů, významným předpisem v procesní oblasti je daňový řád.

Právo životního prostředí se také oddělilo ze správního práva. Řeší otázky související s životním prostředím – ochranu přírody a krajiny, ochranu vod, ovzduší, půdy a lesa, ale také chráněná zvířata a rostliny, dále například nakládání s odpady, chemickými látkami či horninami. Opět zde nemáme jeden předpis, ale celou řadu předpisů.

Právo sociálního zabezpečení je rovněž upraveno v řadě samostatných právních předpisech. Řeší otázky například nemocenského, zdravotního či důchodového pojištění a sociálních dávek.

Do veřejného práva řadíme také všechna procesní právní odvětví. Trestní právo procesní (trestní řád) a správní právo procesní (správní řád, soudní řád správní) již byly zmíněny. Patří sem ale i občanské právo procesní, které upravuje postup civilních orgánů v civilních věcech (civilní řízení). Pro civilní řízení je základní právní úpravou občanský soudní řád pro tzv. sporná řízení a zákon o zvláštních řízeních soudních pro tzv. nesporná řízení.

Doplnění

S výše uvedenými právními předpisy souvisí pojem **kodifikace práva**. Tím se rozumí soustavný celek právních norem větší části právního řádu. Výsledkem je **kodex** (zákoník), tj. ucelený právní předpis, ve kterém jsou normy pro celé právní odvětví – v České republice máme jak kodifikovaná, tak nekodifikovaná právní odvětví. Kodifikováno do jednoho kodexu je velká část soukromého práva – občanský zákoník obsahuje úpravu občanského práva, rodinného práva, dědického práva, částečně také obchodního i pracovního práva. Příkladem nekodifikovaného právního odvětví je správní či finanční právo (není zde jeden kodex, ale celá řada předpisů).

Poslední poznámka směřuje k tzv. **mezinárodnímu právu**. Mezinárodním právem se má na mysli tzv. **mezinárodní právo veřejné**, které upravuje vztahy mezi státy navzájem, případně mezi státy a mezinárodními organizacemi. Spadá sem například mezinárodní ekonomické právo (měnové, finanční), mezinárodní ochrana lidských práv, mezinárodní trestní právo, mezinárodní ochrana investic či kosmické právo a právo mezinárodních vod. Tato oblast je upravena řadou **mezinárodních smluv** (dvoustranných a mnohostranných), okrajově pak **právními obyčeji**.

Příklady si probereme a vysvětlíme na semináři.

Klíčová slova

soukromé právo, veřejné právo, zájmová teorie, organická teorie, mocenská (subordinační) teorie, metoda právní regulace, právní dualismus, rovnost subjektů, nerovnost subjektů, autonomie vůle stran, kogentní právní normy, dispozitivní právní normy, kodifikace, kodex, občanské právo, rodinné právo, dědické právo, obchodní právo, pracovní právo, právo duševního vlastnictví, mezinárodní právo soukromé, ústavní právo, trestní právo, správní právo, finanční právo, právo životního prostředí, právo sociálního zabezpečení, mezinárodní právo veřejné

Kontrolní teoretické otázky k 2. tématu

1. Jmenujte a vysvětlete teorie pro rozlišení soukromého a veřejného práva.
2. Vymezte znaky a popište rozdíl mezi soukromým a veřejným právem.
3. Na příkladu uveďte, co rozumíte formální rovností subjektů (osob) v soukromém právu, ale současně faktickou nerovností subjektů (osob).
4. Odlište od sebe kogentní a dispozitivní právní normy. Které z nich jsou typické pro soukromé právo a které z nich pro právo veřejné?
5. Vyjmenujte právní odvětví, která řadíme do soukromého práva a která do veřejného práva.
6. Charakterizujte následující právní odvětví (co řeší, co je jejich podstata) a uveďte právní úpravu (právní předpis): ústavní právo, občanské právo hmotné, občanské právo procesní, rodinné právo, obchodní právo, pracovní právo, trestní právo, správní právo, finanční právo, právo životního prostředí, právo sociálního zabezpečení, právo duševního vlastnictví, mezinárodní právo soukromé, mezinárodní právo veřejné.
7. Co to je kodifikace práva?

Praktické příklady

Příklad 1

Uveďte, zda následující situace byste zařadili do soukromého či veřejného práva a následně se zamyslete, pod které právní odvětví spadají tyto případy. Na výběr máte právo **občanské (hmotné či procesní)**, **obchodní**, **rodinné**, **dědické**, **pracovní**, **právo duševního vlastnictví**, **ústavní**, **trestní**, **správní**, **finanční**, **právo životního prostředí**, **právo sociálního zabezpečení**, **mezinárodní právo veřejné** a **mezinárodní právo soukromé**.

1. paní Kávová si koupila cestou do práce kávu v Kofi Kofi

2. studentka Katka si chce přivydělat jako prodavačka v obchodě a uzavře dohodu o pracovní činnosti
3. Kamil v afektu zavraždil svou přítelkyni
4. Adamovi umřel tatínek, přičemž Adam bude dědit jeho majetek
5. Kristýna a Pavel spolu uzavřeli manželství na zámku v Buchlovicích
6. Kristýna si musela vyřídít v důsledku uzavření manželství a změny příjmení nový občanský průkaz
7. nejste spokojeni s účesem od kadeřníka
8. pan Zelený si zakoupil na prodejním místě společnosti Renault nový automobil
9. pan Zelený si musel nechat na úřadě vyřídít změnu technického průkazu ke svému autu, protože změnil trvalé bydliště
10. pan Zelený projel svým autem křižovatku na červenou, za což dostal od police pokutu
11. pan Dvořák ukradl na ulici zaparkované auto panu Novotnému
12. paní Dana uvedla do daňového přiznání nesprávně své příjmy
13. žádáte o povolení, aby v lese mohl probíhat cyklistický závod, který pořádáte
14. pan Dřevina upozornil souseda, že keře a stromy ze zahrady přesahují na jeho zahrádku
15. pan Dřevina se rozhodl podat žalobu na svého souseda k soudu
16. pánové Milan a Michal chtějí zrušit registrované partnerství
17. společnost s ručením omezením, která staví rodinné domy, si zakoupila stavební materiál pro výstavbu domů od jiné podnikající společnosti
18. stavební povolení k výstavbě nového rodinného domu
19. rozhodli jste se podnikat a utvořili jste si logo, které si necháte zapsat jako ochrannou známku
20. student Petr si zakoupil nové boty na své dovolené ve Španělsku od španělského obchodníka
21. spor o to, zda prezident republiky může vykonávat svůj úřad ze zdravotních důvodů
22. pan Novák neměl nasazený respirátor v městské hromadné dopravě a odmítl si jej nasadit i přes výzvy policisty
23. osvojení dítěte manželským párem, který nemůže mít své děti
24. zpěvačka Helena Vondráčková byla pomluvena v novinách a žádá omluvu
25. chovatel psů, který týral psy
26. pan Trouba reklamuje mikrovlnku, kterou zakoupil v obchodě, přičemž po třech dnech užívání mikrovlnka nefunguje
27. stížnost proti rozhodnutí soudu, že občanovi bylo během soudního řízení porušeno jeho základní lidské právo na spravedlivý proces
28. pořídíte fotografii ohňostroje nad Špilberkem, kterou zveřejníte na Instagram, ale časem zjistíte, že Vaši fotografii použil jeden internetový deník jako ilustrační fotografii
29. student nepožádal o zápis do dalšího semestru a bylo mu ukončeno studium na vysoké škole
30. podkopnete ze srandy nohu spolužákovi, který se zraní a roztrhne si kalhoty
31. poskytování peněz z nemocenského pojištění, pokud jste jako zaměstnanec dlouhodobě nemocný a nemůžete pracovat
32. uzavření mezinárodní smlouvy mezi Českou republikou a Kongem
33. porušení hospodářské soutěže – kartelová dohoda mezi společnostmi podnikající v prodeji benzínu a pohonných hmot
34. založení akciové společnosti nebo společnosti s ručením omezením
35. českého lyžaře v rakouských Alpách srazí německý lyžař
36. placení cel

Příklad 2

Zadání je stejné jako příklad 1. Jen se týká situací, které mohou nastat na [základních školách](#):

1. učitel občanské výchovy nedostal plat za přesčasy, když odučil spousta hodin za nemocného kolegu
2. učitel tělesné výchovy nechá žáky bez dozoru samovolně skákat kotouly letmo, přičemž jeden žák dopadne na hlavu a utrpí těžká zranění
3. připomínky ředitele školy k inspekční zprávě České školní inspekce k nepřesně vyobrazenému průběhu výuky v hodinách občanské výchovy
4. učitel uzavře smlouvu s provozovatelem autobusu, který zajistí přepravu žáků na školní výlet

5. ředitel základní školy zamítne žádost o přeřazení žáka do vyššího ročníku
6. nezodpovědné hospodaření základní školy s finančními prostředky ze státního rozpočtu a z rozpočtů územních samosprávných celků
7. ředitel základní školy rozhodne o povolení opakování ročníku
8. třídní učitel jednoho žáka zjistí, že rodiče soustavně zanedbávají povinnou výživu tohoto žáka (v úvahu připadá více možností podle intenzity zanedbané péče)
9. učitel v kabinetě nešťastnou náhodou rozbije mobil svého kolegy, který chce nový mobil jako náhradu škody
10. učitel zjistí, že na jiné škole používají doslovně stejné učební materiály, které sám pro žáky vytvořil
11. žák sedmé třídy rozbil na záchodech úmyslně zrcadlo v hodnotě 2000 Kč

Příklad 3

Níže vidíte vykopírovaná ustanovení z různých zákonů. Aniž byste věděli, ze kterého zákona dané ustanovení pochází, zkuste jej zařadit do **soukromého/veřejného práva** a následně uveďte **právní odvětví**.

1. „Nájemní smlouvou se pronajímatel zavazuje přenechat nájemci věc k dočasnému užívání a nájemce se zavazuje platit za to pronajímateli nájemné.“
2. „Kdo proti jinému ušije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.“
3. „Zaměstnanec může dát zaměstnavateli výpověď z jakéhokoli důvodu nebo bez uvedení důvodu.“
4. „Zákonodárná moc v České republice náleží Parlamentu. Parlament je tvořen dvěma komorami, a to Poslaneckou sněmovnou a Senátem.“
5. „Poplatníky daně z příjmů fyzických osob jsou fyzické osoby.“
6. „Manželé si jsou navzájem povinni úctou, jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti.“
7. Ředitel školy a školského zařízení rozhoduje o právech a povinnostech v oblasti státní správy v těchto případech: a) zamítnutí žádosti o povolení individuálního vzdělávacího plánu (...)
8. „Firma obsahuje označení „společnost s ručením omezeným“, které může být nahrazeno zkratkou „spol. s r.o.“ nebo „s.r.o.““
9. „V první třídě dědiců dědí zůstavitelovy děti a jeho manžel, každý z nich stejným dílem.“
10. „Škodu způsobenou nezletilým mladším třinácti let nahradí ten, kdo nad ním zanedbal náležitý dohled.“
11. „O vzetí do vazby je třeba bez průtahů vyrozumět některého rodinného příslušníka obviněného nebo jinou fyzickou osobu, u nichž obviněný uvede údaje potřebné k vyrozumění, jakož i jeho zaměstnavatele.“

Odpovědník 1 v informačním systému

Ke každé situaci přiřadte jednu možnost z nabídky: občanské právo, obchodní právo, rodinné právo, dědické právo, pracovní právo, právo duševního vlastnictví, ústavní právo, trestní právo, správní právo, finanční právo, právo životního prostředí, právo sociálního zabezpečení, mezinárodní právo soukromé, mezinárodní právo veřejné, občanské právo procesní.

- Jdete do obchodu a nakoupíte tam potraviny pro vlastní spotřebu. Uzavřeli jste kupní smlouvu, kterou řeší:
- Parta kamarádů úmyslně ublížila kolemjdoucímu, do kterého kopala a ukradla mu peněženku včetně dokladů. Popsaná situace spadá pod:
- Zaměstnavatel (provozovatel obchodu) nařídil před Vánoci výjimečně práci přesčas svým zaměstnancům. Situaci zařadíte pod:
- Manželé Novákoví chtěli na dovolenou do Keni. Paní Nováková zjistila, že nemá již platný cestovní pas a zašla si na příslušný úřad vyřídit nový cestovní pas. Situaci zařadíte pod:

- Kavárna Kafffe, společnost s ručením omezením, zakoupila dva nové kávovary do své prodejny od společnosti Kávovary, s.r.o. Uzavřená kupní smlouva bude spadat pod:
- Daň z přidané hodnoty za zakoupené zboží, které obchodník odvede státu, bude spadat pod:
- Pan Alfons si umyl své auto vedle řeky, čímž znečistil vodní tok a ohrozil jakost povrchové vody. Tuto situaci byste nejlépe zařadili pod:
- Na výletě na hradě Karlštejn budete fotit krásy hradu a okolí. Nešťastnou náhodou do Vás batohem vrazí kolemjdoucí, Vám vypadne mobil z ruky a rozbije se. Budete chtít po kolemjdoucím náhradu škody za rozbitý mobil. Situaci řeší:
- V České republice může návrh zákona podat poslanec, skupina poslanců, Senát, vláda nebo zastupitelstvo vyššího územního samosprávného celku. Jedná se o právní normu spadající pod:
- Řemeslník potřebuje vyřídit žádost o živnostenské oprávnění, k čemuž si zajde na příslušný obecní úřad. Situaci řeší:
- Povinnost a právo rodičů zastupovat dítě při právních jednáních, ke kterým není právně způsobilé, spadá pod:
- Česká republika uzavřela mezinárodní smlouvu s jiným státem o právní pomoci ve věcech občanských. Popsanou situaci řeší:
- Petr měl úraz, který musel být operován. Jako pojištěnci, který hradí zdravotní pojištění, mu byla potřebná zdravotní péče uhrazena ze zákona. Uvedenou situaci řeší:
- Anežka nebyla během řízení svého osobního automobilu připoutána a ještě k tomu držela v ruce mobilní telefon. Nic se nikomu nestalo, ale byla kontrolována policií, která udělila Anežce pokutu. Situaci řeší:
- Ředitel základní školy rozhodl o nepovolení individuálního vzdělávání žáka. Takové rozhodnutí spadá do oblasti:
- Kamarádi Petr a Pavel, čeští občané, si za účelem cestování po Španělsku půjčili za peníze automobil od španělské společnosti Spanish rental car. Otázku, kterým právem se řídí uzavřená smlouva, řeší:
- Pan Akát si stěžuje na hluk plynoucí ze sousedního bytu po 22:00 večerní z důvodu nahlas puštěné televize nebo praní pračky. Sousedský spor bude spadat pod:
- Tereza půjčila svému kamarádovi 15 000 Kč, který je dodnes nevrátil. Po několika slibech, že peníze vrátí, ale nikdy nevrátil a po tzv. předžalobní výzvě podala Tereza žalobu k civilnímu soudu. Jedná se o situaci spadající pod:
- Syn paní Smutné se o svou maminku nestaral, neprojevoval o ní zájem a neposkytl jí ani potřebnou pomoc v nouzi. Paní Smutná se rozhodla svého syna tzv. vydědit. Jde o situaci, která spadá pod občanské právo, a konkrétně pod:
- Odsouzení obžalovaného k veřejně prospěšným pracím či k podmíněnému odnětí trestu svobody bude řešit:
- *"Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno."* Toto základní lidské právo náleží pod:
- Mobilní operátoři na trhu se dohodli, že budou mít stejné ceny mobilních tarifů - utvořili kartel a porušili hospodářskou soutěž. Situaci bude řešit:
- *"Pracovní pohotovost může zaměstnavatel na zaměstnanci požadovat, jen jestliže se o tom se zaměstnancem dohodne."* Tato právní norma je normou spadající pod:
- Rudolf si zakoupil přes francouzský e-shop (provozovatel z Paříže) láhve vína, zaplatil cenu, ale vína mu nedošla a francouzský provozovatel nereaguje. Rudolf se rozhodl podat žalobu. Otázku, zda má žalobu k soudu podat v České republice, či ve Francii, řeší:
- *"Smlouvou o zájezdu se pořadatel zavazuje obstarat pro zákazníka zájezd a zákazník se zavazuje zaplatit celkovou cenu."* Tato právní norma je z oblasti:

Odovědník 2 v informačním systému

Označte teorie, které se vztahují k dělení práva na soukromé a veřejné:

- a) zájmová teorie
- b) organická teorie
- c) mocenská teorie
- d) metoda právní regulace

Vyberte odvětví soukromého práva:

- a) občanské právo hmotné

- b) občanské právo procesní
- c) ústavní právo
- d) obchodní právo

Vyberte odvětví veřejného práva:

- a) dědické právo
- b) právo životního prostředí
- c) trestní právo
- d) mezinárodní právo soukromé

Vyberte správné/správná tvrzení vztahující se k soukromému právu:

- a) subjekty (osoby) jsou si formálně rovny, ale v některých případech může nastat faktická nerovnost
- b) typické jsou tzv. dispozitivní právní normy
- c) je výrazně starší než veřejné právo, které se objevuje až ve středověku
- d) jedna strana může jednostranně či autoritativně nařizovat povinnosti druhé straně, která se musí podřídit

Tzv. kogentní právní normy:

- a) znamenají, že strany nemohou jejich znění měnit či vyloučit, musí dodržet právní normu tak, jak je naformulovaná
- b) jsou typické pro veřejné právo
- c) vyskytují se i v soukromém právu tam, kde stát má zájem na přesném dodržení stanoveného pravidla
- d) jedná se o normy morální či náboženské, za které nehrozí sankce ze strany státu v případě jejich porušení

Mezinárodní právo veřejné:

- a) upravuje vztahy mezi státy či státy a mezinárodními organizacemi
- b) upravuje otázky soukromého práva s mezinárodním prvkem
- c) spadá sem například problematika, jakým právem se řídí smlouva a kde řešit případné spory vyplývající ze smluv
- d) spadá sem například otázka mezinárodního ekonomického práva či mezinárodního trestního práva

Vyberte prameny (právní předpisy) soukromého práva:

- a) občanský soudní řád
- b) občanský zákoník
- c) zákoník práce
- d) zákon o registrovaném partnerství

Vyberte prameny (právní předpisy) veřejného práva:

- a) trestní zákoník
- b) soudní řád správní
- c) zákon o obchodních korporacích
- d) daňový řád

Komplexní úprava určitého právního odvětví do jednoho předpisu, například občanského zákoníku zahrnující normy občanského, rodinného, dědického a obchodního práva, se nazývá:

- a) korelace
- b) komplikace
- c) kodifikace
- d) kognice

Vyberte situace, které bude řešit občanské právo:

- a) zaparkujete auto u supermarketu na místě pro vozíčkáře, ačkoliv k tomu nemáte oprávnění
- b) půjčíte si za peníze brusle, když půjdete bruslit na stadion v Brně
- c) koupíte si v drogerii mýdlo a další hygienické potřeby
- d) soused Vám hází přes plot různé věci, které nejsou Vaše a Vám se to samozřejmě nelíbí

Vyberte situace, které bude řešit správní právo:

- a) budete si chtít požádat o stavební povolení, protože chcete stavět nový rodinný dům
- b) budete si chtít na úřadu vyřídit nový občanský průkaz či provést změnu trvalého bydliště
- c) nezaplatíte jízdné (nebudete mít označený lístek) v městské hromadné dopravě
- d) loupež (získáte cizí věc, která Vám nepatří, za pomoci násilí)

Obchodní právo neřeší:

- a) nákup lahví piva, které si koupíte Vy od pivovaru Pivo, s.r.o, abyste mohli uspořádat oslavu
- b) nákup lahví piva, které koupí podnikatel (specializující se na prodej piv) od pivovaru Pivo, s.r.o, aby mohl piva dále prodávat
- c) zaměstnání zaměstnanců, které zaměstná podnikatel podnikající v pivovaru
- d) založení pivovaru jako společnosti s ručením omezením

Koupili jste byt. Potřebujete podat daňové přiznání (daň z nemovitosti), na což ale zapomenete. Situace spadá pod:

- a) trestní právo
- b) občanské právo
- c) finanční právo
- d) obchodní právo

Rozhodnutí ředitele základní školy o nepřijetí žáka k základnímu vzdělávání je rozhodnutím z oblasti:

- a) správního práva
- b) občanského práva
- c) pracovního práva
- d) ústavního práva

Nastoupením do autobusu s žáky základní školy na exkurzi do divadla dochází k uzavření přepravní smlouvy. Jedná se o situaci, které řeší:

- a) správní právo
- b) obchodní právo
- c) občanské právo (hmotné)
- d) občanské právo procesní

Soustava soudů. Řešení sporů v právu.

Studijní shrnující text vyučujícího k 3. tématu

Řešení sporů

Řešit spory v právu lze několika způsoby. V soukromém právu je připuštěna **svépomoc**. Každá osoba si může pomoci ke svému právu sama, je-li její právo ohroženo, ovšem pouze přiměřeným způsobem a pokud je zřejmé, že zásah veřejné moci by přišel pozdě. Tato svépomoc nesmí být proti právu, ale v souladu s právem. Svépomoc připadá v úvahu samozřejmě i v právu veřejném (např. ve formě sebeobrany, pokud Vás někdo přepadne). V občanském právu procesním lze pak řešit spory uzavřením **smíru**.

Další způsob, jakým se domoci ochrany našich práv, je v rámci soudnictví, a to před **obecnými soudy**, či v některých případech před **soudy rozhodčími**. O soudnictví je pojednáno níže. Rozhodčí řízení se někdy řadí mezi **alternativní způsoby řešení sporů**, kam dále řadíme například mediaci. **Mediace** znamená, že strany sporu se za pomoci třetí nezávislé osoby (mediátora) snaží dospět k uzavření dohody. Výsledkem je mediační dohoda, která ale není vykonatelná - to znamená, že v případě, že ji některá ze stran poruší či nedodrží, nelze přistoupit k nucenému výkonu toho, co vyplývá z dohody. To je základní rozdíl od soudnictví – výsledkem soudního řízení před obecnými soudy je rozsudek, v případě rozhodčích soudů se jedná o rozhodčí nález. Jak rozsudek, tak rozhodčí nález je závazný a vykonatelný – to znamená, pokud strana nedodrží to, co je rozsudkem či rozhodčím nálezem stanoveno, lze využít exekuci = nucený výkon rozhodnutí.

Soudy a pravomoc soudů

Moc ve státě se dělí (zřetelně od dob francouzského filosofa Ch. Montesquieu) na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Právě **soudní moc** vykonávají **nezávislé a nestranné soudy**, což jsou orgány veřejné moci sloužící k poskytování ochrany subjektivních práv a zákonem chráněných zájmů. Právní základ je dán v Ústavě v článku 81.

Pravomoc soudů stanovuje, který soud bude jednat a rozhodovat v dané věci – zda soud civilní, trestní, správní či ústavní. Odborně řečeno, pravomocí soudů rozumíme okruh záležitostí či souhrn oprávnění a povinností, které zákon přiznává soudům k jejich činnosti. Každý druh soudu má stanovenou jinou pravomoc.

Ústavní soudnictví chrání ústavní práva, ústavní pravidla a hodnoty. Jako příklad na tomto místě lze uvést základní lidská práva a svobody či rozhodování o ústavnosti právních předpisů. Ve **správním soudnictví** se rozhoduje o přezkumu rozhodnutí správních orgánů ve správním řízení, o nečinnosti správních orgánů či o nezákonném zásahu správních orgánů. Správní soudy mají také pravomoc ve věcech volebních a ve věcech politických stran a hnutí. V **trestním soudnictví** se rozhoduje o vině a trestu, pokud je spáchán trestný čin. Pod **civilní soudnictví** zahrnujeme okruh otázek a věcí, které mohou projednat a rozhodnout civilní soudy - čili spory a jiné právní věci, které vyplývají ze soukromoprávních odvětví (právo občanské, rodinné, obchodní, pracovní, duševního vlastnictví či mezinárodní soukromé).

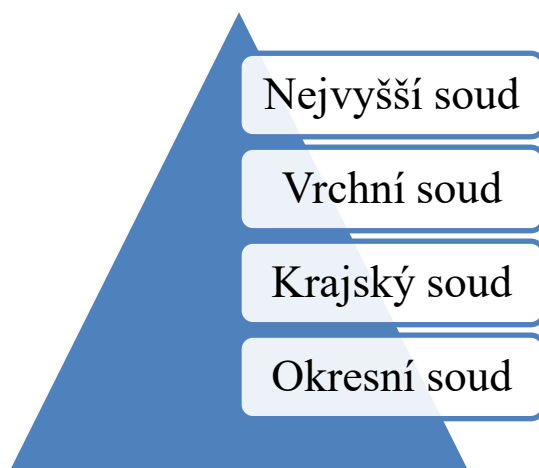
Pokud soud zjistí, že nemá pravomoc, soudní řízení zastaví a nepokračuje se v něm. Může se také stát, že více soudů chce řešit danou otázku (typicky civilní a správní), nebo že žádný ze soudů se necítí pravomocný řešit danou otázku. Pak hovoříme o **kompetenčním konfliktu**. O tom, který soud bude pravomocný řešit danou otázku, rozhoduje **kompetenční senát**, který je součástí Nejvyššího správního soudu.

Pravomoc ale neurčí, který konkrétní soud bude spor řešit. To určí **příslušnost soudů**, která je blíže rozebrána u civilního soudnictví.

Civilní soudnictví

Civilní soudy projednávají a rozhodují věci spadající do soukromého práva (to je jejich pravomoc). V rámci civilního soudnictví se rozlišují tzv. sporná a nesporná řízení. Ve **sporném řízení** jsou účastníci řízení, tj. žalobce a žalovaný, v kontradiktorním postavení (ve vzájemném protikladu). Spadá sem celá řada situací – půjčíte kamarádovi peníze a on Vám je nevrátí; dostanete výpověď v práci, která byla podle Vás neplatná; necháte si postavit či opravit dům, ale společnost nepostupovala podle Vašich pokynů, opravila dům chybně a odmítá nápravu. Právní úpravu nalezneme v občanském soudním řádu. V **nesporném řízení** účastníci řízení nejsou v kontradiktorním postavení. Není zde žalobce a žalovaný, ale navrhovatel a ten, o jehož právech a povinnostech se jedná, nebo ho jako účastníka označuje zákon. Jedná se například o řízení ve věcech svéprávnosti, nezvěstnosti a smrti, pozůstalosti, osvojení či určení a popření rodičovství. Právní úprava se nachází v zákoně o zvláštních řízeních soudních.

Než přistoupíme dále k výkladu, je potřeba se seznámit s **organizací soudní soustavy civilních soudů** (a stejně platí i pro trestní soudy). Jedná se o **články soudní soustavy**, které jsou čtyři – okresní soudy, krajské soudy, vrchní soudy a Nejvyšší soud. V Praze a Brně je terminologie jiná. Okresní soudy v Praze se nazývají obvodní soudy, krajský soud v Praze se nazývá Městský soud. V Brně je okresní soud označován jako Městský soud v Brně. Pokud jde o počty, tak Nejvyšší soud je jeden, nachází se v Brně. Vrchní soudy jsou dva, v Praze a Olomouci. Krajských soudů je 8, ale existují i pobočky v jiných krajských městech. Okresních soudů je pak nejvíce. Pozor, do soustavy soudů nepatří Ústavní soud, ten stojí mimo tuto soustavu.

Už máte představu, které spory řeší civilní soudy. Ale ještě nevíte, který konkrétní soud ze všech soudů v České republice bude řešit Váš případ. K tomu slouží tzv. **příslušnost soudů**. Jedná se o vymezení okruhu působnosti mezi soudy navzájem. Rozlišujeme věcnou, místní a funkční příslušnost.

Věcná příslušnost stanoví, který soud (článek soudní soustavy) rozhoduje v prvním stupni. Zde okresní, krajský či výjimečně Nejvyšší soud (ten rozhoduje v prvním stupni jen, pokud to stanoví zvláštní právní předpis). Věci, které rozhodují krajské soudy, jsou vypsány ve výše uvedených právních předpisech. Věci, které zde nejsou uvedeny, rozhodují okresní soudy v prvním stupni (většina sporných i nesporných řízení začíná zde).

Místní příslušnost určí, který konkrétní soud bude spor řešit – zda soud v Praze, Brně, Trutnově, Hodoníně apod. Je několik pravidel pro stanovení toho, u kterého soudu budete podávat žalobu v civilním řízení. Základním pravidlem (tzv. obecná místní příslušnost) je obecný soud žalovaného. To znamená, že u fyzických osob (lidí) je to podle místa, kde má žalovaný bydliště. U právnických osob či fyzických podnikajících osob je to sídlo této osoby. Někdy je dána tzv. fakultativní příslušnost, kterou lze zvolit alternativně, tj. vedle obecné příslušnosti (je dáno na výběr, například u zaměstnanců lze žalovat v místě pracoviště zaměstnance). Existuje také výlučná příslušnost, která se musí výlučně dodržet (například práva k nemovitostem – žaluje se u soudu, v jehož obvodu se nachází nemovitost). Podnikatelé (pouze

ti) si mohou místní příslušnost zvolit, tj. předem se ve smlouvě dohodnout, jaký soud bude řešit případné spory, které mezi nimi nastanou. Tomu se odborně říká prorogace.

Funkční příslušnost řeší, který soud rozhoduje o opravném prostředku. Rozlišujeme **řádné a mimořádné opravné prostředky**. Řádným opravným prostředkem je **odvolání**. U odvolání rozhoduje vyšší článek soudní soustavy. To znamená, řeší-li případ v prvním stupni okresní soud, o odvolání rozhoduje krajský soud. Pokud řeší případ v prvním stupni krajský soud, o odvolání rozhoduje vrchní soud. Vrchní soud nikdy nerozhoduje v prvním stupni. Mimořádných opravných prostředků je více. Jedním z nich je **dovolání**. To je možné podat, pokud bylo rozhodnuto o odvolání, a to z úzce vymezených důvodů v zákoně. O dovolání rozhoduje vždy Nejvyšší soud. Dalšími mimořádnými opravnými prostředky jsou žaloba pro zmatečnost a žaloba na obnovu řízení, ty však mají jiný režim. V souvislosti s opravnými prostředky hovoříme o tom, že **řízení je dvojinstanční** – tzn. rozhodování v prvním stupni (první instance) + využití řádného opravného prostředku (druhá instance). Mimořádný opravný prostředek není třetí instancí, proto je jen "mimořádný".

Pokud si nejsme jisti, u jakého soudu máme žalovat či podávat opravné prostředky, pomůže nám příloha č. 1 k zákonu 6/2002 Sb., o soudech a soudcích. Ta obsahuje seznam všech obcí v České republice.

Jaké **základní pojmy** z civilního soudnictví bychom měli znát? **Žalobce** je ten, kdo podává k soudu žalobu, **žalovaný** je ten, proti komu žaloba směřuje. Žaloba je pak procesní úkon, kterým se zahajuje řízení u soudu. Soud vydává **dva typy rozhodnutí**. Zaprvé, **rozsudek**, a to tehdy, kdy soud rozhodne v tzv. věci samé (tj. rozhodne případ, spor). Zadruhé, **usnesení**, a to v těch záležitostech, kde se nevydává rozsudek (například pokud Vás soud vyzve k doplnění či opravě podání, zastaví řízení nebo třeba uloží pořádkovou pokutu). Setkat se můžete i s pojmem **platební rozkaz** – ten soud vydává bez nařízení ústního jednání, pokud z důkazů je zřejmé, že máte zaplatit někomu určitou peněžní částku. Proti platebnímu rozkazu lze podat tzv. **odpor**. Pokud jej podáte (pozor na krátké lhůty), platební rozkaz se "ruší" a nařídí se klasické jednání.

Trestní soudnictví

Už víme, že **trestní soudy** rozhodují o **vině a trestu**. Základním právním předpisem je **trestní řád**, ovšem pro mladistvé (osoby mezi 15. a 18. rokem věku) máme speciální zákon, který se zkráceně nazývá **zákon o soudnictví ve věcech mládeže**; speciální zákon máme také pro právnické osoby, tj. **zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim**.

Pro část výkladu odkazujeme na výklad u **civilních soudů**. Stejná je **soustava soudů**, tj. 4 články – okresní, krajský, vrchní a Nejvyšší soud vč. odlišné terminologie pro soudy v Praze a soud v Brně. Stejně jako **civilní řízení** je i **trestní řízení dvojinstanční** – věc se řeší v prvním stupni a je možné podat odvolání jako **řádný opravný prostředek** k druhé instanci. Rozdíly nastávají u věcné a místní příslušnosti.

Z hlediska **věcné příslušnosti** platí, že v prvním stupni začíná zpravidla **okresní soud**, pokud zákon nestanoví něco jiného. Krajské soudy jsou soudy odvolacími, ale v některých případech soudí věc v prvním stupni, a to u **trestných činů**, za které lze uložit trest odnětí svobody na min. 5 let či výjimečný trest, případně výslovně vyjmenované případy.

Pokud jde o **místní příslušnost**, řízení se koná u soudu, v jehož obvodu byl spáchán **trestný čin** (pokud nelze zjistit, tak tam, kde obviněný bydlí, pracuje či se zdržuje; případně tam, kde **trestný čin** vyšel najevo). U mladistvých jsou pravidla jiná – **základním kritériem** je **bydliště mladistvého**, pokud nelze zjistit, tak nastupuje **kritérium místa**, kde bylo provinění spácháno, případně kde vyšlo provinění najevo).

Funkční příslušnost je stejná jako u **civilních soudů**.

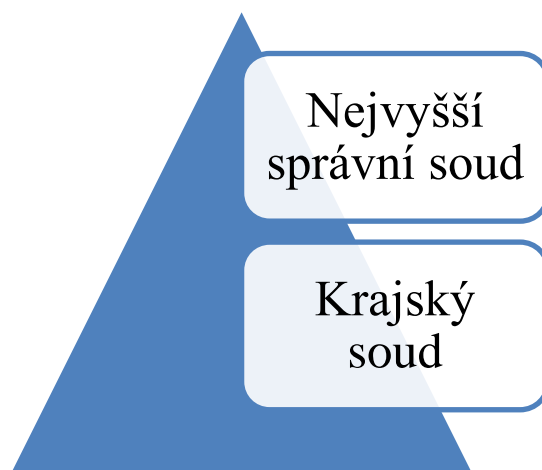
Jaké **základní pojmy** z **trestního soudnictví/řízení** bychom měli znát? **Trestný čin** je protiprávní čin, který **trestní zákon** označuje za **trestný** a který vykazuje znaky uvedené v **takovém zákoně**. **Trestný čin** spáchaný mladistvým se nazývá **provinění**. **Mladistvý** je pak osoba mezi 15. a 18. rokem věku. **Orgány činné v trestním řízení** (OČTŘ) jsou soud, státní zástupce a policejní orgán. Státní zástupce podává

obžalobu k soudu, což je procesní úkon, kterým se zahajuje hlavní líčení - na základě **obžaloby** půjde obžalovaný k soudu. Pokud tento dokument neobsahuje odůvodnění, jde o zjednodušené řízení a nazývá se **návrh na potrestání**. Podle fáze trestního řízení se nazývá různě "pachatel" - ten, kdo možná spáchal trestný čin. Hovoříme o podezřelém, obviněném, obžalovaném a odsouzeném. **Podezřelý** znamená, že osoba je teprve podezřelá, ještě nebylo proti ní zahájeno trestní stíhání policejním orgánem. Pokud je zahájeno trestní stíhání, ale ještě není nařízeno hlavní líčení, hovoříme o **obviněném**. Mezi nařízením hlavního líčení (po podání obžaloby) do vynesení rozsudku se hovoří o obžalovaném. **Odsouzený** je pak osoba od – od vydání rozsudku, kterým se osoba odsuzuje (a nabytí právní moci), resp. od vydání trestního příkazu, kterým se osoba odsuzuje. Obdobně jako v civilním řízení soud vydává **dva typy rozhodnutí**. Zaprvé, **rozsudek**, a to tam, kde se rozhoduje o vině a trestu. Zadruhé, **usnesení**, a to v ostatních případech (například usnesení o zahájení trestního řízení, o zastavení trestního stíhání, o vydání či zničení věci, o odložení věci, o vazbě atd.). **Trestní příkaz** je vydáván bez projednání věci v hlavním líčení v situaci, ve které je spolehlivě prokázán skutkový stav opatřenými důkazy. Proti trestnímu příkazu je možné podat **odpor** (pozor na krátké lhůty), pak se nařídí klasické hlavní líčení.

Správní soudnictví

Správní soudnictví je specifické oproti civilnímu a trestnímu. **Správní soudy** rozhodují o žalobách proti rozhodnutím vydaným v oblasti veřejné správy, o nečinnosti či ochraně před nezákonným zásahem správního orgánu či o kompetenčních žalobách. Řeší také volby, referenda, politické strany a hnutí. **Správní řízení** může probíhat u správního orgánu (například úřadu) – postup **správních orgánů** upravuje správní řád. Pozor, správní orgán není soud, spadá prakticky pod výkonnou moc (vykonává část veřejné správy). Pro správní soudnictví máme soudní řád správní.

Odlišná je **struktura soudů**. Správní soudy mají pouze dva články – krajské soudy a Nejvyšší správní soud. Je tomu tak proto, že v počátku je rozhodnutí správního orgánu (úřadu). Právě proti tomuto rozhodnutí lze podat žalobu do správního soudnictví. Nejvyšší správní soud sídlí v Brně.

Věcná příslušnost je stanovena tak, že v prvním stupni je převážně příslušný krajský soud. Nejvyšší správní soud rozhoduje jen tam, kde tak stanoví zákon (příklad některé typy voleb).

Místně příslušný je soud, v jehož obvodu se nachází správní orgán, který vydal rozhodnutí.

Funkční příslušnost je také odlišná. Ve správním soudnictví není řádný opravný prostředek, proto je řízení **jednoinstanční**. Je však možné podat mimořádný opravný prostředek, kterými jsou **kasační stížnost a obnova řízení**. O nich rozhoduje Nejvyšší správní soud.

Dodejme, že Nejvyšší a Nejvyšší správní soud slouží kromě řešení mimořádných opravných prostředků také ke sjednocování výkladu práva v České republice.

Ústavní soud ČR

Ústavní soud se nachází v Brně a je tvořen 15 soudci. Stojí **mimo soustavu obecných soudů**, neřeší další opravné prostředky. Má za cíl chránit ústavnost, základní lidská práva a svobody. Právní úpravu nalezneme v Ústavě a také v zákoně o Ústavním soudu.

Pravomoc Ústavního soudu je vymezena článkem 87 Ústavy. Za zapamatování stojí, že ruší zákony a jiné právní předpisy či jejich ustanovení, pokud jsou v rozporu s ústavním pořádkem. To znamená, že právní předpisy musí být v souladu s ústavním pořádkem (Ústavou, Listinou základních práv a svobod, ústavními zákony), tzv. ústavně-konformní. Pokud ne, soud předpis či jeho část zruší (role negativního zákonodárce). Rozhoduje také o souladu mezinárodní smlouvy s ústavním pořádkem před její ratifikací (mezinárodní smlouvu však nemůže zrušit). Rozhoduje dále o ústavní stížnosti osob, pokud bylo zasaženo orgánem veřejné moci (typicky soudu či správního orgánu) do Vašeho ústavně zaručeného práva či svobody. V neposlední řadě rozhoduje o ústavní žalobě Senátu proti prezidentovi republiky.

Jaké **základní pojmy** z ústavního soudnictví bychom měli znát? Je to **plénium**, což je plné složení ústavních soudců (všech 15), rozhodující o nejdůležitějších věcech (rušení právních předpisů, žaloba proti prezidentovi), jinak se rozhoduje v tříčlenných **senátech** (o ústavních stížnostech). Ze soudců je určen v daném případě **soudce zpravodaj**, který shromažďuje podklady pro rozhodnutí a předkládá návrh na rozhodnutí. Rozhodnutí Ústavního soudu se nazývá **nález**. Tam, kde nerozhoduje nálezem, se vydává **usnesení**. Zvláštností nálezu je, že soudce, který nesouhlasí s rozhodnutím – nálezem, který se přijímá většinou soudců, může napsat přímo do nálezu odůvodněné stanovisko, proč nesouhlasí s tím, co bylo rozhodnuto – jedná se o tzv. **disent**.

Evropský soud pro lidská práva

Pokud je porušeno právo zaručené **Úmluvou o ochraně lidských práv a svobod** (dokument Rady Evropy), pak je možné podat stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva, který sídlí ve Štrasburku. Je však potřeba využít nejprve všechny opravné a jiné prostředky, které nabízí daný členský stát.

Rozhodčí soud – rozhodčí řízení

Řešení sporů před obecnými soudy není jediné možné řešení sporů. Za určitých podmínek je možné řešit spory také v **rozhodčím řízení**. Pozor, musí se jednat o majetkový spor, o kterém lze uzavřít smír a jinak by byla dána pravomoc soudů. Není tak možné řešit před rozhodci třeba rozvod, péči o děti, dědictví či neplatnost výpovědi v pracovním právu. Musí jít o majetkový spor. Vyloučeny jsou také spotřebitelské spory.

Rozhodčí soud není orgán veřejné moci, nejedná se o orgán státu. Obdobně pak rozhodce (obdoba soudce) nereprezentuje stát, je to soukromá osoba. Spor bude řešen v rozhodčím řízení jen tehdy, pokud se tak strany sporu ve smlouvě dohodnou, že si nepřejí řešit spory před obecnými soudy, ale před soudy rozhodčími. Takové ujednání se označuje jako **rozhodčí smlouva** či **rozhodčí doložka**. Výhodou může být to, že je řízení rychlejší (není zde žádný opravný prostředek) či neveřejnost řízení. Rozhodci vydávají **rozhodčí nález** (obdoba soudního rozhodnutí), které je stejně jako rozhodnutí soudů pro strany závazné a vykonatelné.

A to je pro naše účely vše. Není to krátká látka, ale vysvětlíme si ji spolu s příklady na semináři.

Klíčová slova

řešení sporů v právu, svépomoc, smír, alternativní způsoby řešení sporů, mediace, rozhodčí řízení, soudní moc, soud, pravomoc soudu, civilní soudnictví, trestní soudnictví, správní soudnictví, ústavní soudnictví, sporné řízení, nesporné řízení, občanský soudní řád, zákon o zvláštních řízeních soudních, věcná příslušnost, místní příslušnost, funkční příslušnost, řádný a mimořádný opravný prostředek, odvolání, dovolání, jednoinstanční a dvojinstanční řízení, žaloba, žalovaný, žalobce, rozhodnutí, rozsudek, usnesení, platební rozkaz, odpor, trestný čin, provinění, mladistvý, orgány činné v trestním

řízení, obžaloba, návrh na potrestání, podezřelý, obviněný, obžalovaný, odsouzený, trestní příkaz, trestní řád, Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, správní orgán, kasační stížnost, ústavní stížnost, Ústavní soud, negativní zákonodárce, ústavní pořádek, ústavní konformnost, plénum, senát, soudce zpravodaj, nález, disent, Evropský soud pro lidská práva, rozhodčí soud, rozhodčí nález

Kontrolní teoretické otázky k 3. tématu

1. Uveďte způsoby řešení sporů v právu.
2. Vysvětlete pojem soudní moc a soud.
3. Jaké druhy soudnictví znáte? Vymezte stručně jejich pravomoc.
4. Uveďte, co to je kompetenční spor a kdo vyřeší tento spor.
5. Co to je článek soudní soustavy? Kolik článků má naše soudní soustava?
6. Co to je instance (stupeň)? Co znamená jednoinstančnost a dvojinstančnost řízení? V ČR je řízení jednoinstanční, nebo dvojinstanční? (pozor, docela chyták tato otázka)
7. Jak se nazývá okresní soud v městě Brně? A jak se nazývají okresní soudy v městě Praze?
8. Kdo rozhoduje ve většině případů v 1. stupni? Kdy je možné rozhodovat u krajských soudů v 1. stupni?
9. Co rozumíte pod pojmy věcná, místní a funkční příslušnost?
10. Jaké je základní pravidlo pro určení místní příslušnosti u civilních soudů? A jaké je základní pravidlo pro určení místní příslušnosti u trestních soudů? Je tomu tak i u mladistvých?
11. Co to je odvolání a co dovolání? Znáte i jiné mimořádné opravné prostředky?
12. Kde sídlí Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, Ústavní soud? A kde jsou vrchní soudy?
13. Vysvětlete pojmy z trestního práva: mladistvý, podezřelý, obviněný, obžalovaný, odsouzený, trestný čin, obžaloba, návrh na potrestání, provinění, orgány činné v trestním řízení, rozsudek, usnesení, trestní příkaz, odpor.
14. Vysvětlete pojmy z civilního práva: žaloba, žalobce, žalovaný, rozsudek, usnesení, platební rozkaz, odpor.
15. Vymezte strukturu soudů ve správním soudnictví. Co to je kasační stížnost?
16. Charakterizujte roli Ústavního soudu ČR. Jaké místo zaujímá v soustavě soudů ČR?
17. Uveďte příklady, o čem Ústavní soud rozhoduje.
18. Vysvětlete pojmy související s Ústavním soudem: plénum, senát, nález, usnesení, disent, soudce zpravodaj, negativní zákonodárce.
19. Jaké spory rozhoduje Evropský soud pro lidská práva a kde sídlí?
20. Jaká je podstata rozhodčího soudnictví? Jsou rozhodčí soudy orgány veřejné moci?

Praktické příklady

Příklad 1

Rozhodněte, který soud je **pravomocný** k řešení následujících sporů a situací – civilní, trestní, správní, nebo ústavní?

- a) spor o nezaplacení kupní ceny za sekačku na trávu, kterou nezaplatil pan Zahrádka
- b) spor o nezaplacení kupní ceny za cihly, které nakoupil jednatel s.r.o., pan Zvoneček, za účelem podnikání od jiného podnikatele
- c) stavební úřad nevydal stavební povolení, i když jej vydat měl
- d) pan Řezník zastřelil svého kamaráda kvůli drogám
- e) zrušení politické strany
- f) DPMB žaluje pana Petra, který jel „na černo“ a jízdné dodnes neuhradil
- g) paní Tichá si stěžuje na to, že větve ze zahrádky sousedky, paní Stromové, přesahují na její zahrádku, přičemž paní Stromová odmítá větve ořezat kvůli přirozenému růstu stromů
- h) pan Švarc dostal údajně neoprávněnou výpověď v práci (učitel základní školy)
- i) Kamil ukradl v obchodě šperk v hodnotě 20 000 Kč (nejedná se o přestupek)
- j) tentýž Kamil nezaplatil pokutu za špatné parkování (pouze přestupek, nikoliv trestný čin)
- k) panu Chudákovi nebylo soudy garantováno ústavní právo na ochranu vlastnictví, a navíc bylo v jeho případě porušeno právo na spravedlivý proces

- l) rozvod manželství Nováků
- m) ředitelka základní školy vydala rozhodnutí o nepřijetí žáka k základnímu vzdělávání
- n) spor mezi základní školou a společností Do škol, s.r.o., o tom, že společnost nedodala včas židličky a stoly do tříd
- o) spor o to, že paní Novotná chce vydědit svého syna
- p) matrika v Brně nezapsala údaje o změně osobního stavu, na což měla daná osoba nárok
- q) náhrada škody, kterou Vám způsobí pan Nešika, který Vám zlomí nohu a lyži při lyžování
- r) srazíte chodce na přechodu, přičemž se prokáže, že jste řídil pod vlivem drog

Příklad 2

Uvedte, s pomocí přílohy k zákonu č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů, který konkrétní soud v rámci ČR bude příslušný rozhodovat níže uvedenou věc v prvním stupni, který soud bude rozhodovat o odvolání (pokud je možné) a který soud bude rozhodovat o dovolání, příp. kasační stížnosti.

	První stupeň	Odvolání	Dovolání (kasační stížnost)
Kamarád Vám půjčí 35 000 Kč a Vy mu je nevrátíte. Kamarád Vás žaluje.			
Při zastávce v obci Olbramov budete okradeni o mobil a peníze v celkové hodnotě 35 000 Kč. Kde budete probíhat soud?			
Chcete podat žalobu proti rozhodnutí stavebního úřadu v Boskovicích			
společnost Do škol, s.r.o., se sídlem v Přehvozdí, se dopustila pomluvy jiné společnosti (jejího názvu a pověsti) se sídlem a místem podnikání v Kutné Hoře (pozor, v 1. stupni rozhoduje krajský soud)			

- Máte nějakou další možnost, jak se domáhat svých práv v rámci České republiky?
- Máte poté nějakou možnost, jak se domáhat svých práv mimo soudy v České republice?

Příklad 3

Doplňte do tabulky tyto pojmy k jednotlivým soudům:

žaloba (3x), obžaloba, disent, žalovaný (2x), obžalovaný, platební rozkaz, kasační stížnost, ústavní stížnost, trestní příkaz, odpor (2x), plénum, odvolání (2x), dovolání (2x), nález, jednoinstanční řízení

Civilní soudnictví	
Trestní soudnictví	
Správní soudnictví	
Ústavní soudnictví	

Odovědník 1 v informačním systému

Mezi způsoby řešení sporů řadíme z uvedených možností:

- a) svépomoc
- b) mediaci
- c) rozhodčí řízení
- d) řízení před obecnými soudy

Mezi závazné/závazná rozhodnutí, kterému jsme povinni se podřídít, a v případě, že nedodržíme to, co je stanoveno, může dojít na nucený výkon rozhodnutí (tzv. exekuci), patří:

- a) mediační dohoda

- b) soudní rozhodnutí
- c) rozhodčí nález
- d) řešení svépomocí

Z hlediska pravomoci soudů rozlišujeme soudy:

- a) civilní, trestní, správní a ústavní
- b) civilní, trestní a správní; ústavní stojí mimo tuto strukturu
- c) okresní, krajské, vrchní a Nejvyšší soud, resp. Nejvyšší správní soud
- d) okresní, krajské, vrchní, Nejvyšší/Nejvyšší správní a Ústavní soud

Pro sporná řízení platí:

- a) strany jsou v tzv. kontradiktorním postavení
- b) je typické například ve věcech osvojení, určení a popření rodičovství, svéprávnosti či nezvěstnosti osoby
- c) právní úpravu nalezneme v občanském soudním řádu
- d) právní úpravu nalezneme v zákoně o zvláštních řízeních soudních

Městský soud v Brně je soudem:

- a) okresním
- b) krajským
- c) vrchním
- d) Nejvyšším

To, který soud je příslušný projednávat a rozhodovat v prvním stupni, zda okresní, krajský či Nejvyšší, nám určí příslušnost:

- a) místní
- b) funkční
- c) věcná
- d) správní

Řádným opravným prostředkem je/Jsou:

- a) žaloba pro zmatečnost
- b) žaloba na obnovu řízení
- c) odvolání
- d) dovolání

Je Vám doručen platební rozkaz. Vy ale s ním nesouhlasíte. Proti platebnímu rozkazu můžete podat:

- a) odvolání
- b) dovolání
- c) odpor
- d) žalobu

Mezi orgány činné v trestním řízení patří:

- a) soud
- b) státní zástupce
- c) pachatel
- d) policejní orgán

Státní zástupce v trestním řízení podává:

- a) žalobu
- b) obžalobu
- c) návrh na potrestání
- d) trestní příkaz

Je Vám doručen trestní příkaz. S tím Vy ale nesouhlasíte. Můžete proti němu podat:

- a) odvolání
- b) dovolání
- c) odpor
- d) obžalobu

V trestním řízení se osoba, vůči které bylo zahájeno trestní stíhání, ale ještě nedošlo k podání obžaloby (nařízení hlavního líčení), nazývá jako:

- a) podezřelý
- b) obviněný
- c) obžalovaný
- d) odsouzený

Strukturu soudů ve správním soudnictví tvoří:

- a) správní orgán, krajský soud, Nejvyšší správní soud
- b) okresní soud, krajský soud, vrchní soud, Nejvyšší správní soud
- c) správní orgán, okresní soud, Nejvyšší správní soud
- d) krajský soud, Nejvyšší správní soud

O jednoinstančním řízení platí:

- a) proti rozhodnutí není možné podat řádný opravný prostředek
- b) proti rozhodnutí není možné podat mimořádný opravný prostředek
- c) je typické pro správní soudnictví
- d) znamená, že se odvoláváme vždy o jednu instanci výše

Správní soudy jsou pravomocné z nabízených možností k rozhodování:

- a) o stížnostech na prezidentské volby
- b) ve věcech zrušení politické strany
- c) o žalobě na nečinnost matričního úřadu jako správního orgánu
- d) o žalobě proti rozhodnutí stavebního úřadu jako správního orgánu

Odůvodněné stanovisko, kterým soudce (typicky ústavní) nesouhlasí s většinou soudců, jež rozhodla jinak, se nazývá:

- a) plénum
- b) nález
- c) dissent
- d) usnesení

O Ústavním soudu ČR <u>neplatí</u>:

- a) navrhuje ústavní zákony
- b) může zrušit právní předpis či jeho ustanovení, pokud je v rozporu s ústavním pořádkem ČR
- c) může rozhodnout o ústavní žalobě Senátu proti prezidentu republiky
- d) stojí mimo strukturu obecných soudů

Evropský soud pro lidská práva sídlí v/ve:

- a) Lucemburku
- b) Štrasburku
- c) Bruselu
- d) Haagu

Které ze soudů sídlí v Brně?

- a) Ústavní soud
- b) Nejvyšší soud

- c) Nejvyšší správní soud
- d) vrchní soud

Výsledkem rozhodčího řízení je závazné a vykonatelné "rozhodnutí", které se nazývá:

- a) soudní rozhodnutí
- b) rozhodčí nález
- c) rozhodčí smlouva
- d) rozhodčí doložka

Odovědník 2 v informačním systému

Ředitel základní školy vydal rozhodnutí o nepovolení přestupu žáka Jana Dvořáka z jedné brněnské základní školy do jiné brněnské základní školy. Zákonný zástupce (rodič pan Petr Dvořák) se odvolal proti tomuto rozhodnutí ředitele ke Krajskému úřadu Jihomoravského kraje. Krajský úřad rozhodnutím potvrdil rozhodnutí ředitele školy. Pan Dvořák zvažuje žalobu. Který soud je pravomocný?

- a) civilní soud
- b) trestní soud
- c) správní soud
- d) ústavní soud

Alfréd řídil auto. Měl účast na dopravní nehodě, při které se zranily osoby v jiném autě. Alfréd ze strachu z místa nehody ujel, aniž by poskytl zraněným osobám pomoc. Hrozí mu odnětí svobody v délce až pěti let. Který soud je pravomocný?

- a) civilní soud
- b) trestní soud
- c) správní soud
- d) ústavní soud

K projednání rozvodu manželství, péče o dítě po rozvodu a vypořádání společného jmění manželů bude pravomocný:

- a) civilní soud
- b) trestní soud
- c) správní soud
- d) ústavní soud

Ústavní stížnost, ve které si stěžujete na to, že byla porušena v soudním řízení Vaše základní lidská práva garantovaná Listinou základních práv a svobod ČR, zejména právo na spravedlivý proces, bude z hlediska pravomoci soudů projednávat a rozhodovat:

- a) civilní soud
- b) trestní soud
- c) správní soud
- d) ústavní soud

Necháte si postavit od společnosti Stavby kvalitně, s.r.o plot okolo rodinného domu a příjezdovou cestu. Tvrdíte, že společnost Vám to provedla "špatně" a nezaplatíte společnosti celou cenu. Společnost trvá na tom, že postupovala podle Vašich pokynů a chce peníze doplatit. Nedohodnete se a tak na Vás společnost podá žalobu. Který soud je pravomocný?

- a) civilní soud
- b) trestní soud
- c) správní soud
- d) ústavní soud

Uzavřeli jste manželství v cizině. Taková manželství se zapisují na zvláštní matrice v Brně. Matriční úřad však manželství nezapíše a vydá o tom rozhodnutí. Vy se chcete bránit žalobou. Který soud bude pravomocný?

- a) civilní soud
- b) trestní soud
- c) správní soud
- d) ústavní soud

Vytvořte dvojice:

správní soud	obžaloba
civilní soud	kasační stížnost
ústavní soud	plénum 15 soudců
trestní soud	platební rozkaz

Krajský soud v Hradci Králové rozhodl v prvním stupni jako soud správní (rozhodnutí ohledně stavebního povolení) ve Váš neprospěch. Chcete podat (resp. Váš advokát) kasační stížnost. O té bude rozhodovat:

- a) Vrchní soud v Praze
- b) Nejvyšší soud v Brně
- c) Nejvyšší správní soud v Brně
- d) Ústavní soud v Brně

Městský soud v Brně rozhodl jako trestní soud o vině pana Ženveského (trest odnětí svobody na 6 měsíců), který Vám úmyslně ublížil na zdraví. Státní zástupce nesouhlasil s výši trestu, připadalo mu to příliš mírné. Podal odvolání. Ke kterému soudu tak učiní?

- a) Krajský soud v Brně
- b) Vrchní soud v Olomouci
- c) Nejvyšší soud v Brně
- d) Nejvyšší správní soud v Brně

Krajský soud v Brně rozhodl v civilní věci jako soud prvního stupně (instance). Který soud bude rozhodovat o odvolání?

- a) Ústavní soud v Brně
- b) Nejvyšší soud v Brně
- c) Nejvyšší správní soud v Brně
- d) Vrchní soud v Olomouci

Právnícké profese. Povolání související s právem.

Studijní shrnující text vyučujícího k 4. tématu

Právnícké profese a s právem související profese

Právnícká profese je profese, pro jejíž výkon je vyžadována odborná právní kvalifikace (soudce, státní zástupce, advokát, notář, exekutor, podnikový právník či právník ve veřejné správě). Některé profese jsou s právem běžně spojovány, ale pro jejich výkon není nutné odborné právní vzdělání (insolvenční správce, mediátor či rozhodce).

Právníkem je každý, kdo absolvuje vysokoškolské vzdělání – v České republice pouze jednooborový pětiletý studijní program, který lze získat na právnických fakultách v Praze, Brně, Olomouci a Plzni. Absolvováním se získává titul Mgr. Na fakultách je možno studovat také řadu bakalářských studijních programů ukončených titulem Bc., nicméně takoví absolventi nejsou právníci, ale mají vzdělání v určité oblasti práva (například vyšší justiční úředník). Titul JUDr. (juris utriusque doctor, tedy doktor obojího práva – římského i kanonického) není pro výkon právnícké profese potřeba.

Některé právnícké profese mohou absolventi vykonávat po absolvování studia a nejsou potřeba další podmínky pro jejich výkon – právník v oblasti veřejné správy (na úřadech) či podnikový právník. Pro řadu profesí je však potřeba naplnit podmínky stanovené zákonem, typicky mít praxi a složit odborné zkoušky, což platí pro soudce, státního zástupce, advokáta, notáře či exekutora. Ti, co se na výkon funkce připravují, se nazývají **koncipienti** (u advokátů, notářů, exekutorů), resp. **asistenti** (u soudů a státního zastupitelství). Ti, co mají složené profesní zkoušky, ale ještě nevykonávají ono povolání, se nazývají **kandidáti**.

Soudce

Soudce soudí – podle toho, u jakého soudu, se liší jejich činnost. Někteří z nich rozhodují o vině a trestu (trestní soudy), někteří projednávají a rozhodují spory z oblasti soukromého práva (civilní soudy) apod. Kromě Ústavy nalezneme právní úpravu v zákoně o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů.

Soudce rozhoduje buď jako **samosoudce**, nebo v tříčlenných **senátech**. U okresních soudů je zpravidla samosoudce, v případech stanovených zákonem pak senát, který se skládá z předsedy senátu (soudce) a 2 přísedících, kteří mohou být laikové (např. některé pracovněprávní spory). Krajské soudy rozhodují zpravidla v senátech (v některých případech je samosoudce). Pokud krajské soudy rozhodují jako soudy prvního stupně v trestních věcech (tj. jako první instance, jen v trestním právu), skládá se senát z předsedy senátu (soudce) a 2 přísedících, kteří mohou být laikové. Ve všech ostatních případech tvoří senát předseda senátu (soudce) a 2 další soudci. Vrchní soudy rozhodují v tříčlenných senátech složených z předsedy senátu (soudce) a 2 dalších soudců. V tříčlenných senátech složených ze soudců se rozhoduje také u Nejvyššího soudu, ale existuje zde i velký senát složený min. z 9 soudců. Každý soud má svého **předsedu** a **místopředsedu** či **místopředsedy**.

Ohledně **podmínek pro výkon funkce** Ústava ČR stanoví, že soudcem může být jmenován bezúhonný občan, který má vysokoškolské právnícké vzdělání. Další předpoklady a postup stanoví zákon – například státní občanství ČR, svéprávnost, věk nejméně 30 let, složení odborné zkoušky, úspěšné výběrové řízení či mít zkušenosti a morální vlastnosti zaručující řádné zastávání funkce. Soudce je jmenován do funkce prezidentem republiky bez časového omezení. Své funkce se ujímá složením slibu. Funkce pak **může zaniknout** z několika důvodů – uplynutím kalendářního roku, ve kterém soudce dosáhl 70 let, dále nezpůsobilostí vykonávat funkci, smrtí či prohlášením za mrtvého, odvoláním, pozbytím českého státního občanství, omezením ve svéprávnosti, vzdáním se či odsouzením pro úmyslný trestný čin a některé neúmyslné trestné činy.

Soudci jsou při výkonu své funkce **nezávislí** a **nestranní**. Jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat. To se projevuje v několika rovinách. Soudce je při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu. Jeho rozhodnutí přezkoumává zase jen soud. Musí rozhodovat v souladu s právními předpisy podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Musí vystupovat nezaujatě a bez předsudků k osobám u soudu, jsou povinni odmítnout nátlak, vliv či přání, které by vedlo ke snížení důvěry a důstojnosti. Nesmí se nechat ovlivnit médii, zájmy politických stran či veřejným míněním. K nestrannosti a nezávislosti dále patří tzv. neslučitelnost funkcí – soudce nesmí vykonávat žádné jiné placené funkce či výdělečné činnosti (až na výjimky – vědecká, pedagogická, literární, publicistická, umělecká činnost, činnost aktivního sportovce a činnost v poradních orgánech ministerstva, vlády a v orgánech komor Parlamentu, správa vlastního majetku). K nestrannosti přispívá také vysoký plat. Až na výjimky (kárná odpovědnost) nelze soudce proti jeho vůli odvolat nebo přeložit k jinému soudu.

Specifika ústavních soudců jsou následující. Soudce Ústavního soudu jmenuje prezident republiky se souhlasem Senátu, a to na dobu deseti let (lze opakovaně). Musí dosáhnout 40 let a být nejméně 10 let činný v právnickém povolání. Není zde věkové omezení pro zánik funkce jako u soudců obecných soudů. Ústavní soud se skládá z 15 soudců.

Soudci mohou mít své **asistenty**. Ti se připravují na budoucí povolání soudce. Seznamují se s činností soudce a soudu, dělají právní analýzy a rešerše, připravují jednání, podílí se na vyhotovení rozhodnutí soudu. Obecně vykonávají úkony z pověření soudce a jsou oprávněni sami rozhodovat v zákonem daných záležitostech. Asistenta je potřeba odlišit od **justičního kandidáta**, který prošel výběrovým řízením a prochází roční odbornou přípravou. Je větší šance, že se stane soudcem.

U soudů (a také státního zastupitelství) bývá dále **vyšší justiční úředník**. Podílí se na rozhodovací činnosti soudu (různá administrativní pomoc, vyřizuje dotazy a připomínky účastníků řízení či obhájců, pořizuje výpisy apod.) a samostatně rozhoduje v jednodušších věcech (například může vydat platební rozkaz či vést pozůstalostní řízení). Nemůže vést jednání ve věci samé a rozhodovat ve formě rozsudku v civilním řízení, v trestním řízení nemůže rozhodovat v hlavním líčení či vydávat trestní příkaz. Právní úpravu nalezneme v zákoně o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství.

Státní zástupce

Státní zástupce je někdy řazen do justice v širším slova smyslu, ale ve skutečnosti se jedná o orgán výkonné moci. Jmenuje jej ministr spravedlnosti na návrh nejvyššího státního zástupce (samotného nejvyššího státního zástupce pak vláda na návrh ministra). Jelikož je to orgán výkonné moci, může být problém s nezávislostí a nestranností, nezávislost není ani garantována Ústavou, na rozdíl od soudů a soudců. Dříve se označoval jako státní prokurátor. Základní právní úprava je dána článkem 80 Ústavy ČR, podrobná úprava je pak v zákoně o státním zastupitelství.

Hlavním úkolem je zastupovat **veřejnou žalobu v trestním řízení**, tj. podání obžaloby k trestnímu soudu. Zastupuje tak stát proti možným pachatelům (obviněným, potažmo obžalovaným), stíhá trestné činy. Než předstoupí před soudce, úkoluje státní zástupce policejní orgán, aby pro něj prováděl či zajišťoval důkazy, vyslyšel osoby apod., sám státní zástupce může předvolávat osoby k podání vysvětlení. Není to však jediná funkce. Státní zástupce dále vykonává dozor nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je omezována osobní svoboda (vazba, vězení, zabezpečovací detence, ochranné léčení, ochranná a ústavní výchova). Vystupuje také v civilním řízení, ve kterém chrání osoby, které mohou být pro svou nezpůsobilost ohroženy na svých právech. Podobně jako soudce je vázán mlčenlivostí.

Soustava státních zastupitelství odpovídá soustavě soudů – máme okresní, krajská, vrchní státní zastupitelství a Nejvyšší státní zastupitelství, včetně odlišné terminologie pro města Prahu a Brno. Nejvyšší státní zastupitelství se nachází v Brně, vrchní státní zastupitelství pak v Praze a Olomouci. Kromě státních zástupců zde působí také **vyšší justiční úředníci**.

Státním zástupcem může být občan ČR, který je svéprávný a bezúhonný, dosáhl věku min. 25 let, má odbornou právní kvalifikaci, složil závěrečnou zkoušku a má morální vlastnosti, které dávají záruku, že

bude funkci řádně zastávat. **Důvody zániku** se mírně liší od důvodů pro zánik funkce soudce, zásadně ale končí funkce uplynutím kalendářního roku, ve kterém státní zástupce dosáhne 70 let.

Advokát

Advokát je osoba, která poskytuje právní služby za úplatu (tedy za peníze). Poskytování právních služeb zahrnuje zastupování klientů před soudy a jinými orgány (osoby-klienti udělují advokátovi plnou moc k zastupování), obhajobu v trestních věcech (v průběhu celého řízení zde advokát funguje jako obhájce, v zákonem stanovených důvodech je obhajoba nutná – pokud nemá osoba obhájce, ustanoví se obhájce tzv. ex offo – z úřední povinnosti). Dále advokát sepisuje různé listiny (smlouvy, přípisy), zpracovává právní rozbor, uděluje právní rady. Může také provádět ověření pravosti podpisu (tzv. legalizace) či konverzi dokumentů. Základní právní úpravu nalezneme v zákoně o advokacii.

Mezi **advokátem a klientem vzniká smluvní vztah** (smlouva), je to zmocněnec účastníka v kterémkoliv řízení. Advokát je povinen chránit a prosazovat zájmy klienta, řídit se jeho pokyny (pokud nejsou v rozporu se zákonem), má až na výjimky povinnost mlčenlivosti. Za poskytování služeb náleží advokátovi **odměna**, a to buď smluvní (advokát se s klientem dohodne na hodinové mzdě, úkolové či paušální), nebo také mimosmluvní (tj. tarifní) – úpravu nalezneme v advokátním tarifu, což je vyhláška ministerstva spravedlnosti.

Advokátem je ten, kdo je zapsán v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou (ČAK). Kromě podmínek, jako jsou odborná právní kvalifikace, svéprávnost a bezúhonnost, jsou podmínkami pro výkon advokáta tříletá praxe jako advokátní koncipient, složení advokátní zkoušky, zápis do seznamu advokátů, složení slibu a zaplacení poplatku.

Česká advokátní komora vykonává dohled nad dodržováním povinností advokátů, každý advokát je povinně jejím členem. Vykonává tzv. profesní samosprávu, vykonává veřejnou správu na úseku advokacie.

Advokát může vykonávat svou profesi samostatně ("podnikat"), v pracovním poměru či společně s jinými advokáty jako sdružení či společnost. Je trestně odpovědný a kárně odpovědný (hrozí až vyškrtnutí ze seznamu advokátů), musí být pojištěn, pokud způsobí klientovi újmu například nesprávnou radou, uhradí se z pojistky způsobená škoda.

Na závěr je potřeba dodat, že právní služby poskytují také notáři a exekutoři v rozsahu stanoveném zákonem. Pokud jde o zastupování před civilními soudy, nemusíte využít zastupování advokátem. Můžete se zastupovat sami či kteroukoliv svéprávnou osobou (i neprávnikem), ten za to ale nesmí brát peníze. V trestním řízení nelze, aby Vás zastupoval někdo jiný než advokát (obhájce), lze se obhajovat i sám, pokud není ze zákona ustanoven obhájce ex offo.

Advokátní koncipient se připravuje na výkon advokáta, advokát je jeho školitel (a zaměstnavatel současně). Advokát mu uděluje pověření, na základě kterého poskytuje právní služby. Je také zapisován do ČAK, musí být koncipientem min. 3 roky, aby mohl k advokátním zkouškám.

Notář

Notář je fyzická osoba, kterou stát pověřil **notářským úřadem**. Je to osoba, kterou jmenuje ministr spravedlnosti na návrh **Notářské komory**. Notářů je v České republice daný počet – tzv. **numerus clausus**, tj. že jejich počet je přesně dán podle dostupnosti notářských úřadů veřejnosti, nemůže jich být více. Základní právní úprava je obsažena v notářském řádu.

Hlavními činnostmi notáře jsou sepisování veřejných listin (forma notářského zápisu), osvědčování listin a prohlášení, vydávání stejnopisů a opisů, přijímání listin a peněz do notářské úschovy. Výhodou je, že listina sepsaná či ověřená notářem značí pravost, což může v budoucnu pomoci předejít případným sporům. Další úlohou je funkce **soudního komisaře**, kterou vykonává v **řízení o dědictví či pozůstalosti**. V rámci tohoto řízení si notáře nevybíráte, je Vám přidělen soudem z důvodu nestrannosti a objektivit

rozhodování. V omezeném rozsahu může také vykonávat právní služby (soupis soukromých listin či právní rozbor).

K veřejným listinám se vztahují dva pojmy – vidimace a legalizace. **Vidimace** znamená ověření shody opisu nebo kopie s listinou, neověřuje se pravdivost skutečností v listině. Opatřuje se ověřovací doložkou. **Legalizace** znamená ověření pravosti podpisu (neověřuje se obsah listiny). Tutéž činnost provádí také CzechPOINT – Český podací ověřovací informační národní terminál, dostupný na vybraných pobočkách České pošty. Pravost podpisu může ověřit také advokát.

Notářem může být státní občan ČR (ale i jiného členského státu EU, Evropského hospodářského prostoru a Švýcarska), svéprávný bezúhonný, s odbornou právní kvalifikací, pětiletou praxí a složením notářské zkoušky. Vede **notářský úřad**, což je soubor pravomocí k výkonu notářství trvale spojený s místem výkonu této činnosti. Povinně se sdružují do Notářské komory, která vykonává profesní samosprávu. Odměny pro notáře stanovuje notářský tarif, prakticky jednotně pro celou Českou republiku (cena za úkony bude stejná). U notáře mohou působit také notářští koncipienti (připravující se na výkon profese notáře) a notářští kandidáti (již mají složenou profesní zkoušku).

Exekutor

Hlavní funkcí **exekutora** je tzv. **nucený výkon exekučního titulu**. **Exekučním titulem** může být například vykonatelné soudní rozhodnutí (rozsudek či usnesení), vykonatelný rozhodčí nález, notářský zápis se svolením k vykonatelnosti či některé schválené smíry a listiny. Stanovují určitou povinnost. Pokud strana (účastník) nesplní uloženou povinnost dobrovolně, může být jeho splnění povinnosti autoritativně vynuceno. Například soud vynesl rozsudek, na základě kterého máte povinnost vrátit 15 000 Kč i s úroky z prodlení, které dlužíte kamarádovi. Vy peníze i přes rozsudek soudu nevrátíte. Poté nastává úloha exekutora.

Pokud jde o **peněžité plnění**, například dlužník dluží peníze, lze exekuci provést například srážkami ze mzdy a jiných příjmů (z důchodu, mateřské atd.), příkazem k výplatě z bankovního účtu, kdy dlužník nemůže nakládat s penězi v bance, příkázáním pohledávky (dlužník plní exekutorovi, ne dlužníkovi či jiným osobám) nebo prodejem dlužnických věcí (movitých a nemovitých). Pokud jde o **nepeněžité plnění**, tj. jiná povinnost než zaplatit, připadá v úvahu například vyklizení nemovitosti, odebrání věci či rozdělení společné věci.

Exekutor je tedy pověřen státem (soudem), aby vykonával exekuce, je na něj přenesena část pravomocí ze soudu. Pokud dlužník neplní ani po poskytnutí lhůty k plnění, sepisuje exekutor majetek povinného (což je osoba stižená exekucí) – za tímto účelem je oprávněn vstoupit do našeho obydlí (pokud nesouhlasíme, tak za asistence Policie ČR).

Obdobně jako u notářů i zde platí omezený výčet exekutorů, tj. **numerus clausus**. Exekutoři se povinně sdružují do **Exekutorské komory**. **Exekutorem** může být občan ČR, svéprávný a bezúhonný, s odborným právním vzděláním, min. 3 roky exekutorské praxe a složením exekutorské zkoušky. Jmenován je ministrem spravedlnosti na návrh Komory. U exekutora mohou působit exekutorští koncipienti (připravují se na výkon profese exekutora) a exekutorští kandidáti (již mají složené profesní zkoušky). Činnost exekutora je úplatná, hradí ji povinný exekutorovi. Odměnu stanovuje exekutorský tarif.

Soud nemusí pověřit výkonem rozhodnutí jen soudního exekutora, ale může si provést výkon rozhodnutí také sám. Jsou proto dva způsoby, jak výkon rozhodnutí zajistit. Mezi způsoby jsou jisté rozdíly. Hovoříme o dvojkolejnosti právní úpravy. Pro výkon rozhodnutí soudem je právní úprava obsažena v občanském soudním řádu, pro výkon rozhodnutí soudním exekutorem pak v exekučním řádu.

Insolvenční správce

Insolvenční řízení je dalším typem řízení. Podobá se, svým účelem, exekuci. V obou případech jde o uspokojení pohledávky věřitele (tj. osoba, které dlužník něco dluží). Rozdíl spočívá v tom, že v **exekuci** se řeší pohledávky jednoho věřitele, v **insolvenčním řízení** se řeší pohledávky všech věřitelů, kteří své

pohledávky do řízení přihlásili. **Cílem insolvenčního řízení** je tak vypořádat dluhy a co nejvíce uspokojit všechny věřitele. Řeší se úpadek či hrozící úpadek dlužníka. Oprávněná osoba (nejen insolvenční správce, ale třeba i advokát nebo notář) může podat příslušnému krajskému soudu **insolvenční návrh** poté, co jsou zjištěny příjmy, závazky a majetek dlužníka. Po zahájení insolvenčního řízení je lhůta (2 měsíce) na to, aby věřitelé přihlásili své pohledávky. Pokud lhůtu promeškají, nemusí být nikdy uspokojeni. **Způsoby řešení úpadku** jsou konkurs a oddlužení, u právnických osob (nikoliv lidí) připadá v úvahu ještě reorganizace. Těm se více věnovat nebudeme. Pokud je na někoho vedeno insolvenční řízení, lze tuto informaci zjistit z **insolvenčního rejstříku**. Právní úprava je pak uvedena v insolvenčním zákoně.

Insolvenční správce nemusí být právník, musí splnit však podmínky dané zákonem o insolvenčním správci. Mezi ně patří například vysokoškolské magisterské vzdělání, praxe v oboru a složení zkoušek insolvenčního správce.

Rozhodce

O **rozhodčím řízení** jsme pojednali v minulém textu. Připomínáme, že se jedná o další způsob řešení sporů, kdy prostřednictvím rozhodčí doložky či rozhodčí smlouvy strany dobrovolně přenesou řešení sporů od obecných soudů k rozhodci či rozhodčímu soudu. Výsledkem řízení je **rozhodčí nále**, který je závazný a vykonatelný, stejně jako soudní rozhodnutí. Právní úprava je v zákoně o rozhodčím řízení.

Rozhodčí řízení má dvě podoby – před **stálým rozhodčím soudem**, nebo tzv. **řízení ad hoc** (pro každý jednotlivý případ). Zatímco rozhodčí soudy mají svůj seznam rozhodců, kteří rozhodují spor, v rozhodčím řízení ad hoc může být **rozhodcem** kdokoliv, kdo splňuje zákonné podmínky. Těmi jsou: státní občanství ČR, zletilost (18 let a více), svéprávnost a bezúhonnost. Tudíž i Vy (pravděpodobně) můžete být rozhodcem, pokud Vás strany sporu ve smlouvě označí jako rozhodce, který bude řešit spory vyplývající ze smlouvy a pokud Vy tuto funkci přijmete; budete tak moci vydat závazný a vykonatelný rozhodčí nále.

Mediátor

Mediace je alternativní způsob řešení sporů, který se dá označit za smírný způsob. Mediátor je třetí nestranná osoba, která vede mediaci, zprostředkovává komunikaci mezi stranami a vede strany k uzavření **mediační dohody**. Mediační dohoda je ideálním výsledkem mediace, protože se strany dohodnou. Není ale vykonatelná, tj. pokud strana dohody nedodrží to, co je stanoveno, nemůže nastat nucený výkon, jako je tomu u soudního či rozhodčího řízení. Právní úpravu nalezneme v zákoně o mediaci.

Mediátor nemusí být právník, musí splnit však podmínky dané zákonem. Těmi jsou: svéprávnost, bezúhonnost, vysokoškolské magisterské vzdělání, složení zkoušky mediátora a být zapsaný na seznamu mediátorů, který vede ministerstvo spravedlnosti.

Ombudsman

Ombudsman neboli **veřejný ochránce práv chrání** osoby před jednáním úřadů a zákonem vymezených institucí, pokud jednají v rozporu s právem či jsou nečinné. Dále dbá na ochranu osob, které jsou omezeny na svobodě před jakýmkoliv špatným zacházením (například ve vězení, zabezpečovací detenci či policejní cele). V neposlední řadě dbá na právo na rovné zacházení a ochranu před diskriminací či se zajímá o práva osob se zdravotním postižením. Každý má právo se obrátit zdarma se **svým podnětem** na ombudsmana.

Ombudsman je volen Poslaneckou sněmovnou na funkční období šesti let. Může jím být každý, kdo je volitelný do Senátu, tj. zejména dosáhl věku 40 let. Sídlí v Brně.

Přisedící

Na závěr se vrátíme ještě k soudům. Nejen soudci z povolání projednávají a rozhodují spory či rozhodují o vině a trestu, ale mohou tak v některých případech spolu se soudcem z povolání činit i tzv. **soudci z lidu**, tj. běžní občané. Vnáší do soudního řízení **laický prvek** a doplňují tak pohled profesionálního soudce, který je povinen rozhodovat jen podle práva. Vyskytují se v některých řízeních, ve kterých rozhoduje tříčlenný senát. Ten je tedy složený z jednoho soudce profesionála (tj. soudce z povolání) a dvou soudců z lidu. Všichni mají rovnocenný hlas. Soudci z lidu jsou v civilním řízení, pokud se řeší pracovněprávní věc v prvním stupni (čili u okresního soudu). Zajímavější je, že jsou také v trestním řízení, pokud trestní soud rozhoduje v prvním stupni o vině a trestu u trestného činu, za který lze uložit trest odnětí svobody min. na 5 let či více (spodní hranice trestní sazby, tudíž například u vraždy).

Přisedícím může státní občan ČR, bezúhonný a svéprávný, který dosáhl věku 30 let. Atraktivní však tato funkce není. Pokud pracujete, zaměstnavatel je sice povinen Vám dát volno a nahradit mzdu ve výši průměrného výdělku, za samotné rozhodování u soudu pak obdržíte ale jen symbolickou částku 150 Kč za 1 den.

Klíčová slova

právník, soudce (samosoudce, senát), vyšší justiční úředník, advokát, obhájce, státní zástupce, notář, exekutor, insolvenční správce, rozhodce, mediátor, ombudsman, přisedící, koncipient, kandidát

Kontrolní teoretické otázky k 4. tématu

1. Vysvětlíte podstatu povolání, hlavní funkce a pokud to dané povolání umožňuje, tak význam v soudním řízení: soudce, advokát, státní zástupce, notář, exekutor, insolvenční správce, rozhodce, mediátor, právník (např. podnikový či na úřadu), ombudsman
2. Která z povolání byste mohli konat i Vy? Ke kterým nepotřebujete odborné právnické vzdělání?

Praktické příklady

Vzhledem k povaze tématu nejsou zadány.

Odpovědník v informačním systému

Pokud budete chtít sepsat smlouvu a mít jistotu, že bude po právní stránce správně, navštívíte:

- a) exekutorskou komoru
- b) státní zastupitelství
- c) advokátní kancelář
- d) kterýkoliv obecní úřad s rozšířenou působností

Pokud spácháte trestný čin (třeba krádež) a budete chtít obhájce, vyhledáte:

- a) notáře
- b) státního zástupce
- c) advokáta
- d) exekutora

Pokud budete chtít ověřit pravost podpisu, můžete zajít k/na:

- a) advokátovi
- b) notářovi
- c) Czech POINT (na vybrané pobočky České pošty)
- d) insolvenčnímu správci

Do exekuce se můžete dostat, pokud:

- a) budete chtít urovnat svůj manželský spor
- b) nesplníte dobrovolně povinnost uloženou soudním rozhodnutím
- c) budete v práci diskriminováni
- d) budete se nevhodně chovat v soudní síni

Vyberte z nabízených možností pojem/pojmy, který/keré se týkají povolání soudce:

- a) rozhodování o vině a trestu
- b) podání obžaloby v trestním řízení
- c) nestrannost a nezávislost
- d) vydání rozsudku

Vyberte z nabízených možností pojem/pojmy, který/keré se týkají povolání notáře:

- a) sepisování veřejných listin ve formě notářského zápisu
- b) vidimace
- c) soudní komisař v dědickém řízení
- d) zastupování klienta v trestním řízení

Vyberte z nabízených možností pojem/pojmy, který/keré se týkají povolání státního zástupce:

- a) podání obžaloby v trestním řízení
- b) kontrola dodržování právních předpisů ve vazbě či věznici
- c) rozhodování o vině a trestu
- d) zastupuje pachatele (obžalovaného) v trestním řízení

Vyberte z nabízených možností povolání, ke kterým nepotřebujete jednooborové pětileté právnické vzdělání:

- a) exekutor
- b) insolvenční správce
- c) mediátor
- d) notář

Jako přísedící u soudu (soudce z lidu) budete rozhodovat následující případy:

- a) rozvod manželů
- b) loupež s následkem smrti (sazba 10-18 let trestu odnětí svobody)
- c) sousedský spor o tom, že někomu zasahují přes plot stromy a soused je odmítá zkrátit
- d) neplatnost výpovědi učitele základní školy

Vyberte nepravdivé informace o ombudsmanovi:

- a) může rušit rozhodnutí úřadů (správních orgánů), pokud jednaly v rozporu s právem
- b) chrání mimo jiné osoby se zdravotním postižením či diskriminované
- c) sídlí v Brně a je volen na 4 roky obdobně jako Poslanecká sněmovna
- d) každý se může na ombudsmana obrátit se svým podnětem

Právní norma – základní dělení, působnost a publikace norem. Právní řád ČR. Právo EU a mezinárodní právo.

Studijní shrnující text vyučujícího k 5. tématu

Právní normy

Právní norma je obecně závazné pravidlo lidského chování, které je vyjádřeno prostřednictvím příkazu, zákazu či dovolení, přičemž právní normy stanovuje (či uznává) stát a jejich porušení stát sankcionuje (vynucuje). Právní normy nemusí nutně stanovit stát, ale také státy v rámci mezinárodní organizace, nebo v rámci Evropské unie pak příslušné orgány Evropské unie. Právní normy ve své podstatě vyjadřují, jak se máme chovat – tato pravidla mohou plynout z norem vnitrostátního původu (typicky zákony, ale ne výlučně, viz dále), z norem unijního původu (právo Evropské unie) a z norem mezinárodního původu (typicky mezinárodní smlouvy).

Právní norma má **materiální** a **formální** znaky.

Mezi materiální znaky řadíme **normativnost** (regulativnost), **právní závaznost**, **obecnost** a **vynutitelnost**. Právní norma reguluje (normuje) určité chování a stanovuje limity takového chování prostřednictvím zákazu, příkazu či dovolení. Pro všechny, kterým je norma určena, je právní norma závazná, tj. nemá jen doporučující charakter. Již z prvního semináře víme, že tento znak odlišuje právní normy od norem morálních či náboženských. Právní norma je obecná, tj. dopadá na neurčitý okruh případů a neurčitý počet subjektů (osob), není namířena na konkrétní případ vůči konkrétní osobě. Vztahuje se například na všechny občany České republiky, na všechny osoby na území ČR, nebo na užší skupinu osob, ale pořád v obecné rovině (pedagogičtí pracovníci, lékaři, zaměstnanci atd.). V případě porušení právní normy je stanovena povinnost či právo státem vynutitelná a stát (prostřednictvím svých orgánů) může uložit za porušení právní normy sankci.

Mezi formální znaky patří **forma** a **pravomoc**. Pravomoc znamená, který orgán je oprávněn k vydávání norem (tj. legislativní činnost normotvůrce). Forma je pak vyjádření normy navenek v podobě pramene práva (např. ve formě zákona, nařízení vlády, vyhlášky ministerstva atd. – viz dále).

Právní normy lze členit dle několika kritérií. Normy **zakazující**, **příkazující** a **dovolující** jsme si již vysvětlili, stejně tak dělení na normy **dispozitivní** a **kogentní**. Připomínáme, že u kogentních a dispozitivních právních norem záleží na míře závaznosti a možnosti upravit si normu podle své vůle. **Kogentní právní normy** jsou takové, které nemohou být měněny dohodou stran, je v nich přesně vyjádřené pravidlo chování, které je potřeba dodržet tak, jak je stanoveno. Typické jsou pro veřejné právo, ale vyskytují se i v právu soukromém tam, kde je potřeba dodržet přesné znění pravidla. **Dispozitivní právní normy** jsou ty, které si lze modifikovat, upravit či pozměnit podle své vůle. Pokud si adresáti norem normu neupraví, uplatní se pravidlo stanovené v této normě. Typické jsou pro soukromé právo.

Další dělení právních norem uvádíme spíše pro doplnění výkladu, jde nad rámec našeho výkladu. Dvojici tvoří normy **blanketové** (či **blanketní**) a **odkazující**. **Blanketové právní normy** odkazují na jinou blíže nespecifikovanou právní normu v jiném právním předpise (který nemusí ještě existovat). Zmocňují příslušný státní orgán k vydání tzv. prováděcího předpisu, kde budou podrobněji stanovena práva a povinnosti. **Odkazující právní normy** odkazují na konkrétní jiné normy či jiné právní předpisy (které již existují). Dalším typem jsou **kolizní normy**, které jsou typické pro mezinárodní právo soukromé. Kolizní norma určuje, jakým právem se řídí daný právní vztah, pokud je přítomen mezinárodní prvek a pokud připadá v úvahu aplikace více právních řádů. Pokud chceme například znát, jakým právem se řídí smlouva uzavřená mezi českým kupujícím a rakouským prodávajícím, zda českým, nebo rakouským, určí toto právě kolizní norma. Uvedeme si ještě **právní normy s taxativním** a **demonstrativním výčtem**. První skupina norem obsahuje přesný (úplný) výčet příkladů, na jiné, než v normě vyjmenované příklady nemůže právní norma dopadat. Druhá skupina obsahuje jen demonstrativní, tudíž příkladný výčet

nejčastějších situací, ale může dopadat i na příklady v normě neuvedené. Jak je rozlišíme, si ukážeme na semináři, včetně konkrétních příkladů.

Působnost právních norem znamená, na jaké situace dopadá jedna právní norma a na jaké dopadá jiná právní norma. Rozlišujeme působnost osobní, věcnou, územní a časovou. **Osobní působnost** stanovuje okruh osob (tzv. adresátů), kterým je právní norma určena. **Věcná působnost** vymezuje případy, na které se norma vztahuje (předměty, věci) – na co zkrátka platí. **Územní působnost** znamená, na jakém území norma platí (na území ČR, pro nějakou obec či kraj, pro území EU apod.). **Časová působnost** vymezuje, od kdy do kdy se právní norma uplatní.

S časovou působností souvisí několik pojmů. Rozlišujeme **platnost** a **účinnost právní normy**. Norma je **platná**, jakmile je řádně publikována (tzv. Sbírka zákonů a mezinárodních smluv – od 1.1.2024, dříve byly sbírky samostatně pro zákony a mezinárodní smlouvy). Platná norma ještě nevyvolává právní účinky, pravidla nejsou závazná. Závaznou se právní norma stane dnem její **účinnosti**, kdy už vyvolává právní následky a pravidla jsou pro nás závazná. Obecně se uvádí, že norma je účinná 15. dnem po jejím vyhlášení, ale to zdaleka není pravda ve všech případech. Doba mezi platností a účinností normy se nazývá **legisvakační lhůta** a slouží k tomu, abychom se s právní normou seznámili, protože neznalost zákona pak neomlouvá. Dalším pojmem je **retroaktivita**, což znamená zpětná účinnost normy – účinnost normy nastane dříve než její platnost, působí jakoby do minulosti. Obecně je zakázaná, připuštěna je v trestním právu (čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod ČR), a to tehdy, pokud je pozdější zákon příznivější pro pachatele.

Pokud jde o **zánik právní normy**, v úvahu připadá **derogace**, tj. zrušení právní normy či právního předpisu, nebo **novelizace**, tj. nahrazení právní normy jinou právní normou – právní předpis zůstává, jen v rámci něj se novelizují (revidují, upraví) některé právní normy.

Prameny práva

Rozlišujeme **materiální** a **formální prameny práva**.

Materiální pramen práva je zdroj, odkud právo vychází (zdroj obsahu práva). Jedná se o skutečnosti, které nejsou právem upravené a je potřeba je právem upravit. Například dříve neexistovaly emaily či jiné prostředky elektronické komunikace. S jejich vývojem a rozvojem právo muselo reagovat na používání emailů ve společnosti. Jedná se tak o společenské, kulturní, historické, ekonomické, přírodní či jiné události, na které právo musí reagovat.

Formální prameny práva jsou zdroje, ve kterém lze nalézt obsah práva. Pravidla chování mohou být, resp. formálním pramenem práva jsou normativní právní akt, normativní smlouva, soudní precedens či právní obyčej. Pro kontinentální právní kulturu, kam spadá i Česká republika, jsou typické normativní právní akty a normativní smlouvy. **Normativním právním aktem** se rozumí právní předpis (například zákon), který vznikl legislativní činností daného státu. **Normativní právní smlouva** je pak typicky mezinárodní smlouva, která vznikla na základě shody (dohody) států, například v rámci nějaké mezinárodní organizace. Podstatné je, že se jedná o normativní akty – zavazují neurčitý počet subjektů a dopadají na neurčitý počet případů. Proto pramenem práva není například kupní smlouva mezi kupujícím a prodávajícím či pracovní smlouva mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, neboť není určena pro neurčitý počet subjektů a nezavazuje je (zavazuje jen ony strany smlouvy). **Soudní precedens** je typický pro angloamerickou právní kulturu a znamená první rozhodnutí soudu v dané věci, které je závazné pro další obdobné případy do budoucna, které musí být rozhodnuty v souladu s precedents (pokud ne, je nutné odlišné rozhodnutí odůvodnit). V České republice precedenty nemáme, rozhodnutí soudů se nazývá **judikatura**, ale ta není pramenem práva. Výjimkou jsou zrušené právní předpisy či části předpisů Ústavním soudem v roli tzv. negativního zákonodárce. **Právním obyčejem** se pak myslí nepsaná pravidla (zvyk, tradice, mohou být písemně uchopeny). Právní obyčej vznikne dlouhodobým užíváním určitého pravidla (*usus longaevus*), přičemž stát toto pravidlo uzná (*opinio necessitatis/iurus*).

Právní řád ČR

Soubor pramenů práva, které obsahují právní normy, se nazývá **právní řád**. Soubor těch pramenů práva, které platí na území ČR, se nazývá **právní řád České republiky**. Vztahy mezi prameny práva určuje tzv. **právní síla**. Prameny práva (předpisy) s nižší právní silou nemohou být v rozporu s prameny s vyšší právní silou. Prameny práva v ČR mají následující hierarchii:

Ústava (jako ústavní zákon č. 1/1993 Sb.) je akt s nejvyšší právní silou. Spolu s Listinou základních práv a svobod ČR a dalšími ústavními zákony tvoří tzv. **ústavní pořádek**. Všechny právní předpisy s nižší právní silou musí být v souladu s Ústavou, musí být tzv. ústavně-konformní. Zmíněná Listina je součástí ústavního pořádku, ale není to ústavní zákon – je to usnesení předsednictva České národní rady.

Na další úrovni jsou **zákony** a **zákonná opatření**. Z hlediska státovědy připomínáme, že návrh zákona může podat poslanec, skupina poslanců, senát, vláda a zastupitelstvo vyššího územního samosprávného celku, tedy kraje. Zákony pak projednávají a schvalují nejprve poslanci v Poslanecké sněmovně. Pokud návrh zákona schválí, zákon se postupuje do Senátu. Senát návrh zákona schválí nebo zamítne nebo vrátí Poslanecké sněmovně s připomínkami nebo vyjádří vůli se nezabývat. Pokud návrh zákona Senát schválí, postupuje se zákon prezidentovi republiky. Pokud návrh zákona Senát zamítne či vrátí s připomínkami, Poslanecká sněmovna znovu o návrhu zákona hlasuje. Jestliže Poslanecká sněmovna neschválí návrh zákona ve znění schváleném Senátem, hlasuje znovu o návrhu zákona ve znění, ve kterém byl postoupen Senátu. Návrh zákona je přijat, jestliže je schválen nadpoloviční většinou všech poslanců. Následně se zákon postupuje prezidentovi. Prezident má právo vrátit přijatý zákon (nikoliv ústavní) nebo podepsat. Pokud vrátí, hlasuje znovu o zákonu Poslanecká sněmovna. Zákon je přijat, je-li pro přijetí nadpoloviční většina všech poslanců. **Zákonné opatření** přijímá na návrh vlády Senát tehdy, je-li rozpuštěna Poslanecká sněmovna, a to pouze ve věcech, které nesnesou odkladu. Nutná je jejich ratihabice (dodatečné schválení) na prvním jednání Poslanecké sněmovny, jinak pozbývá platnosti.

Mezi **podzákonné právní předpisy** patří nařízení vlády, vyhlášky ministerstev, obecně závazné vyhlášky obcí a krajů a nařízení obcí a krajů. **Nařízení vlády** provádí zákon. Vláda může vydávat nařízení, protože je k tomu zmocněna Ústavou (čl. 78), jedná se o tzv. generální zmocnění. **Ministerstva** mohou vydávat **vyhlášky**, ale pouze na základě a v mezích zákona (čl. 79/3 Ústavy) – to znamená, že nějaký zákon musí určit, že ministerstvo může vydat vyhlášku. **Obce a kraje** (resp. jejich zastupitelstva) mohou vydávat **obecně závazné vyhlášky** tam, kde jednají v rámci tzv. samostatné působnosti (není potřeba zákonné zmocnění, neodvozují se od zákona), vyplývá to mj. z Ústavy z čl. 104 odst. 3. **Obce a kraje** mohou vydávat také **nařízení** tam, kde jednají v rámci tzv. přenesené působnosti (stát svěřil obcím a krajům část výkonu státní moci, je potřeba zákonné zmocnění). Pramenem práva jsou také **nálezy Ústavního soudu**, ale jen ty, kterými Ústavní soud ruší právní předpisy či jejich část, tj. hraje zde roli negativního zákonodárce.

Nesmíme zapomenout, že na území ČR neplatí jen vnitrostátní právní předpisy výše uvedené, ale také [prameny unijního](#) a [mezinárodního původu](#).

Právo EU a mezinárodní právo

Prameny mezinárodního původu jsou [mezinárodní smlouva](#) a [mezinárodní obyčej](#). Mezinárodní smlouva je normativní smlouva, která je tvořena na základě shody (dohody) dvou či více států (dvoustranné vs. mnohostranné mezinárodní smlouvy). Mnohostranné mezinárodní smlouvy jsou často přijímány v rámci nějaké mezinárodní organizace. Za podmínek daných [článkem 10 Ústavy ČR](#) se stávají součástí právního řádu – vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu. Tentýž článek stanoví také [aplikační přednost](#) mezinárodních smluv před vnitrostátním právem – tj. mezinárodní smlouva se uplatní přednostně před zákonem, stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva. Publikují se ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv.

[Právo EU](#) dělíme na primární a sekundární právo. [Primární právo](#) tvoří mezinárodní smlouvy – zejména zřizovací (zakládací) smlouvy, kam řadíme Smlouvu o Evropské unii (tzv. Maastrichtskou) a Smlouvu o fungování Evropské unie, a dále tzv. revizní smlouvy, které revidují (upravují) zřizovací smlouvy a jejichž obsah je zakomponovaný do zmíněných smluv. Mezi revizní smlouvy patří například Amsterodamská, Niceská a Lisabonská smlouva. Tyto smlouvy upravují právní základ Evropské unie a její fungování. Dále mezi primární právo řadíme například Listinu základních práv EU, smlouvy o přístupu nových členských států či rozpočtové smlouvy.

[Sekundární právo](#) tvoří akty EU vydávané na základě primárního práva. Patří sem na základě čl. 288 Smlouvy o fungování Evropské unie nařízení, směrnice, rozhodnutí, doporučení a stanoviska. Zatímco doporučení a stanoviska jsou právně nezávazná (proto mají doporučující charakter), ostatní akty jsou právně závazné. [Nařízení EU](#) má za cíl unifikovat (sjednotit) právo v celé EU. Má obecnou působnost a je závazné v celém svém rozsahu (zavazuje nejen členské státy, ale i nás jednotlivce – tj. fyzické a právnické osoby). Oproti tomu [směrnice EU](#) má za cíl harmonizovat (přiblížit) právní úpravu v členských státech, která ale nemusí být všude totožná na rozdíl od nařízení. Směrnice stanoví minimální standard, který musí být ve všech členských státech EU stejný, ale státy mohou jít nad rámec směrnice. Směrnice zavazuje jen členské státy, nikoliv jednotlivce. Členské státy musí směrnici provést (transponovat a implementovat) do vnitrostátního práva, na jednotlivce pak působí (je závazné) vnitrostátní právo (typicky zákon), ve kterém je směrnice implementována. Je závazná pro státy, pokud jde o výsledek, kterého má být dosaženo, ale volba formy a prostředků, jak to stát udělá, záleží na členských státech. [Rozhodnutí EU](#) funguje na obdobném principu jako nařízení EU. Rozdíl spočívá v tom, že nařízení je závazné pro všechny členské státy, rozhodnutí pak jenom pro ty, jimž je určeno. Unijní předpisy lze vydávat jen v oblastech, ve kterých [členské státy přenesly výkon pravomocí na Evropskou unii](#) (výlučná, sdílená pravomoc; nezávazné předpisy pak v podpůrné pravomoci). Výlučná pravomoc znamená, že jen orgány EU mohou v těchto oblastech přijímat právní předpisy, ledaže EU zpětně zmocní členské státy k přijetí předpisu. Sdílená pravomoc znamená, že jak členské státy, tak EU přijímají závazné předpisy; členské státy jen tehdy, pokud EU přestala či nechce vykonávat tuto pravomoc.

Právo EU má [aplikační přednost](#) před vnitrostátním právem, což vyplývá z judikatury Soudního dvora EU. Tzn. že unijní právní normy se použijí přednostně. Pokud jde o [přijímání právních aktů](#) (sekundárního práva), pak Evropská komise je orgán, který navrhuje akty (má iniciativní funkci), Rada EU spolu s Evropským parlamentem pak přijímají a schvalují (u řádného legislativního postupu), případně Rada EU sama jednomyslně přijímá a schvaluje (u zvláštního legislativního postupu). Právní předpisy EU (zejména nařízení) se publikují v Úředním věstníku EU ve všech úředních jazycích EU, kterých je 24.

Klíčová slova

právní norma, materiální a formální znaky právní normy, kogentní a dispozitivní právní normy, blanketové a odkazující právní normy, kolizní normy, taxativní a demonstrativní výčet, časová působnost, věcná působnost, osobní působnost, územní působnost, platnost a účinnost právní normy, legisvakační lhůta, retroaktivita, derogace, novelizace, publikace právních norem (předpisů)

materiální a formální prameny práva, normativní právní akt, normativní smlouva, soudní precedens, právní obyčej, judikatura, právní řád, právní síla, Ústava, ústavní pořádek, ústavní konformita, zákon, legislativní proces, zákonné opatření, ratihabice, nařízení vlády, vyhlášky ministerstva, obecně závazná vyhláška obce a kraje, nařízení obce a kraje, negativní zákonodárce

mezinárodní smlouva, mezinárodní obyčej, primární právo EU, zakládací a revizní smlouvy EU, sekundární právo, nařízení, směrnice, rozhodnutí, doporučení a stanoviska, aplikační přednost, výlučná - sdílená - podpůrná pravomoc

Kontrolní teoretické otázky k 5. tématu

1. Co to je právní norma?
2. Uveďte příklad právní normy dovolující, příkazující a zakazující.
3. Jmenujte materiální znaky právní normy.
4. Jmenujte formální znaky právní normy.
5. Jaká znáte dělení právních norem? Popište kogentní a dispozitivní normy, blanketové a odkazující právní normy.
6. Co to je taxativní a demonstrativní výčet? Jak poznáme v právním předpise, že norma obsahuje demonstrativní výčet (pomůcka)?
7. Pro které právní odvětví jsou typické kolizní normy?
8. Jak rozumíte pojmu působnost právní normy? Vymezte, co znamená časová, osobní, věcná a územní (místní) působnost právní normy.
9. Odlište od sebe platnost a účinnost normy. Kdy je norma platná a kdy je účinná? Proč odlišujeme platnost a účinnost normy?
10. Vysvětlete pojem legisvakační lhůta a uveďte její délku.
11. Může zaniknout právní norma?
12. Charakterizujte pojem retroaktivita v právu, uveďte konkrétní příklad.
13. Co rozumíte pod pojmem materiální pramen práva? Uveďte příklady z každodenního života, které před 100 a před 5 lety byly nepředstavitelné (a tudíž nebylo potřeba je regulovat) a nyní jsou součástí běžného života (a tudíž je potřeba je regulovat).
14. Co rozumíte pod pojmem formální prameny práva? Vyjmenujte je. Které z nich jsou typické pro Českou republiku? Vysvětlete je.
15. Zkuste svými slovy vysvětlit pojem soudní precedens a uveďte příklady zemí, kde tvoří pramen práva.
16. Charakterizujte pojem judikatura a uveďte, zda je v ČR pramenem práva.
17. Jmenujte příklad právního obyčeje.
18. Co to je právní řád ČR (systém práva, soustava pramenů ČR)?
19. Jaký význam má právní síla pro hierarchii pramenů?
20. Jak byste vysvětlili větu, že právní předpisy musí být v souladu s ústavním pořádkem ČR? Co tvoří ústavní pořádek ČR?
21. Je Listina základních práv a svobod ČR ústavní zákon?
22. Vysvětlete podstatu zákonného opatření. Kdo vydává zákonná opatření?
23. Vyjmenujte podzákonné právní předpisy. Které předpisy jsou vydávány v tzv. přenesené působnosti a které v tzv. samostatné působnosti?
24. Co to je nález Ústavního soudu a co může stanovit?
25. Kde jsou zveřejňovány vnitrostátní právní akty, kde mezinárodní smlouvy a kde právo Evropské unie?
26. Seznamte se s článkem 10 Ústavy ČR a podívejte se na podmínky, které musí být splněny, aby mezinárodní smlouva byla součástí českého právního řádu.

27. Rozlište klasickou mezinárodní organizaci a Evropskou unii.
28. Vysvětlete rozdíl mezi primárním a sekundárním právem EU. Uvedte prameny primárního práva EU a uvedte prameny sekundárního práva EU.
29. Charakterizujte akty sekundárního práva. Jakým způsobem jsou přijímány?
30. Které orgány vykládají právo EU? Který orgán sjednocuje výklad EU?
31. Co znamená, že členské státy přenesly výkon pravomocí v některých oblastech na EU? Jaké typy pravomocí znáte?

Praktické příklady

Příklad 1

Uvedte, která norma je **dispozitivní** a která **kogentní**.

A: Jednoduché (TIP: hledejte jen slova, která Vás navádí k tomu, že je norma dispozitivní; napovědět Vám může i právní předpis, ze kterého normy pocházejí, či jen Váš pocit)

<p><i>Školní rok začíná 1. září a končí 31. srpna následujícího kalendářního roku.</i> (§ 24/1 školského zákona)</p>
<p><i>Ředitel školy nebo ředitel zařízení sociálních služeb může nařídit pedagogickému pracovníkovi konání přímé pedagogické činnosti nad jemu stanovený rozsah nejvýše v rozsahu 4 hodin týdně, další hodiny s ním může dohodnout.</i> (§ 23/3 zákona o pedagogických pracovnících)</p>
<p><i>Výpověď z pracovního poměru musí být písemná, jinak se k ní nepřihlíží.</i> (§ 50/1 zákoníku práce)</p>
<p><i>Licenci k užití autorského díla je nabyvatel povinen využít, ledaže je ujednáno jinak.</i> (§ 2372/2 občanského zákoníku)</p>
<p><i>Kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.</i> (§ 25 trestního zákoníku)</p>
<p><i>Jde-li o výkon jiné práce než podle odstavce 2, vykonává pedagogický pracovník sjednanou práci v pracovní době, kterou si sám rozvrhuje, a na místě, které si sám určí. Náklady, které pedagogickému pracovníkovi vzniknou výlučně v souvislosti s výkonem práce na jiném místě než na pracovišti zaměstnavatele podle věty první, se nepovažují za náklady vzniklé v souvislosti s výkonem závislé práce, a není-li dohodnuto jinak, hradí je pedagogický pracovník.</i> (§ 22a/3 zákona o pedagogických pracovnících – zabývej se jen větou druhou).</p>
<p><i>Správce při ukončení správy předá spravovaný majetek beneficentovi nebo nově nastupujícímu správci v místě, kde se tento majetek nalézá, ledaže je dohodnuto něco jiného.</i> (§ 1446/1 občanského zákoníku)</p>

B: Náročnější a nadstandardní (spíše ze zajímavosti, abychom viděli, že se nemůžeme řídit předpisem, ve které je daná právní norma obsažena).

<p><i>Kupující je oprávněn uplatnit právo z vady, která se vyskytne u spotřebního zboží v době dvaceti čtyř měsíců od převzetí.</i> (§ 2165/1 občanského zákoníku)</p>
<p><i>Nájemné se platí měsíčně pozadu.</i></p>

(§ 2218 občanského zákoníku)
<i>Matkou dítěte je žena, která je porodila.</i> (§ 775 občanského zákoníku)
<i>Nekalá soutěž se zakazuje.</i> (§ 2976 občanského zákoníku)

Příklad 2

Uvedte, zda se jedná o **taxativní**, nebo **demonstrativní výčet** (**TIP:** opět zkuste hledat slova či slovní výrazy, které Vás navádí k tomu, že je norma demonstrativní).

<p>Za spáchané provinění může soud pro mládež mladistvému uložit pouze tato trestní opatření:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) obecně prospěšné práce, b) peněžitě opatření, c) peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu, d) propadnutí věci, e) zákaz činnosti, f) zákaz držení a chovu zvířat, g) vyhoštění, h) domácí vězení, i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, j) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení), k) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, l) odnětí svobody nepodmíněně.
<p>Nekalou soutěží podle odstavce 1 je zejména</p> <ul style="list-style-type: none"> a) klamavá reklama, b) klamavé označování zboží a služeb, c) vyvolání nebezpečí záměny, d) parazitování na pověsti závodu, výrobku či služeb jiného soutěžitele, e) podplácení, f) zlehčování, g) srovnávací reklama, pokud není dovolena jako přípustná, h) porušení obchodního tajemství, i) dotěrné obtěžování a j) ohrožení zdraví a životního prostředí.
<p>Výkonem veřejné funkce je například výkon funkce poslance Poslanecké sněmovny Parlamentu, senátora Senátu Parlamentu, člena zastupitelstva územního samosprávného celku nebo přisedícího.</p>
<p>Kdo úmyslně způsobí obecné nebezpečí tím, že vydá lidi v nebezpečí smrti nebo těžké újmy na zdraví nebo cizí majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu tím, že zapříčiní požár nebo povodeň nebo škodlivý účinek výbušnin, plynu, elektřiny nebo jiných podobně nebezpečných látek nebo sil nebo se dopustí jiného podobného nebezpečného jednání, nebo kdo takové obecné nebezpečí zvýší anebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let.</p>
<p>Vzdání se obhájce podle odstavce 1 může obviněný učinit pouze výslovným písemným prohlášením nebo ústně do protokolu u orgánu činného v trestním řízení, který vede řízení.</p>
<p>Pedagogičtí pracovníci mají při výkonu své pedagogické činnosti právo na zajištění podmínek potřebných pro výkon jejich pedagogické činnosti, zejména na ochranu před fyzickým násilím nebo psychickým nátlakem ze strany dětí, žáků, studentů nebo zákonných zástupců dětí a žáků a dalších osob, které jsou v přímém kontaktu s pedagogickým pracovníkem ve škole,</p>
<p>Trestní stíhání před soudy je možné jen na základě obžaloby, návrhu na potrestání nebo návrhu na schválení dohody o prohlášení viny a přijetí trestu, které podává státní zástupce.</p>

Příklad 3

Vyberte, která z uvedených právních norem je právní normou odkazující a která blanketovou. Svou odpověď zdůvodněte.

➤ § 163 školského zákona:

Zákon o státním rozpočtu stanoví výše dotací ze státního rozpočtu k částečné úhradě výdajů na provoz právnických osob vykonávajících činnost škol a školských zařízení, které zřizují svazky obcí.

➤ § 29 odst. 2 školského zákona:

Ministerstvo stanoví vyhláškou opatření k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů při vzdělávání ve školách a školských zařízeních a při činnostech s ním souvisejících.

Příklad 4

Níže vidíte příklady kolizních norem. Co je jejich smyslem?

- a) Smlouva o koupi zboží se řídí právem země, v níž má prodávající obvyklé bydliště.
- b) Forma uzavření manželství se řídí právním řádem platným v místě, v němž se manželství uzavírá.
- c) Věcná práva k nemovitým věcem i k hmotným věcem movitým se řídí (...) právním řádem místa, v němž věc je.

Příklad 5

Porovnejte účinnost následujících právních norem. Zamyslete se, jaký význam má rozdílné datum platnosti a účinnosti. Zamyslete se také, proč se data zpravidla různí.

- a) Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2014. (občanský zákoník)
 - Platnost: 22.3.2012
 - Účinnost: 1.1.2014
- b) Tento zákon nabývá účinnosti dnem následujícím po dni jeho vyhlášení. (pandemický zákon)
 - Platnost: 26.2.2022
 - Účinnost: 27.2.2022
- c) Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. ledna 1996. (lesní zákon)
 - Platnost: 15.12.1995
 - Účinnost: 1.1.1996
- d) Tento zákon nabývá účinnosti dnem jeho vyhlášení. (zákon o léčivech)
 - a. Platnost: 31.12.2007
 - b. Účinnost: 31.12.2007

Příklad 6

Přečtěte si uvedený článek Listiny základních práv a svobod ČR (článek 40/6). Pro jaké právní odvětví platí zde uvedený výslovný zákaz retroaktivity? Jak článek rozumíte? Uveďte na příkladu.

Trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější.

Příklad 7

Uveďte, zda se jedná o formální pramen práva, či nikoliv (v rámci České republiky). Pokud se nejedná o formální pramen práva, zamyslete se, o co v daném případě může jít.

- a) výskyt nového onemocnění COVID-19
- b) zákon o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19
- c) občanský zákoník
- d) kupní smlouva mezi prodávajícím a kupujícím
- e) trestní řád
- f) změna formy vlády z demokracie na autokracii

- g) mezinárodní smlouva o právní pomoci v občanských věcech mezi Českou republikou a Rumunskem
- h) pracovní smlouva mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem
- i) rozsudek Městského soudu v Brně ve věci krádeže
- j) obecně závazná vyhláška statutárního města Brna o místních poplatcích
- k) nařízení EU o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů (GDPR)
- l) nález Ústavního soudu, kterým se rušila část zákona o pomoci v hmotné nouzi
- m) směrnice EU o právech spotřebitelů
- n) darovací smlouva
- o) zákonné opatření o dani z nabytí nemovitých věcí
- p) trestní příkaz Okresního soudu Brno-venkov (typ rozhodnutí soudu)
- q) mezinárodní úmluva o smlouvách o mezinárodní koupi zboží (ČR je smluvním státem)

Příklad 8

Vyberte, jaký právní předpis má či měl z uvedené dvojice **vyšší právní sílu**:

- a) občanský zákoník – Ústava ČR
- b) trestní zákoník – nařízení vlády o seznamech návykových látek
- c) nařízení vlády o minimální mzdě – zákoník práce
- d) obecně závazná vyhláška obce o stanovení koeficientu pro výpočet daně z nemovitých věcí – zákonné opatření o dani z nabytí nemovitých věcí
- e) vyhláška (ministerstva životního prostředí) o podrobnostech nakládání s odpady – obecně závazná vyhláška obce o stanovení obecního systému odpadového hospodářství
- f) vyhláška ministerstva práce a sociálních věcí – nařízení vlády

Příklad 9

Vyberte, jaký právní předpis má z uvedené dvojice **aplikační přednost** a zdůvodněte, z čeho tato aplikační přednost vyplývá.

- a) nařízení Evropského parlamentu a Rady EU o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech – zákon o mezinárodním právu soukromém
- b) občanský zákoník – mezinárodní úmluva o smlouvách o mezinárodní koupi zboží

Odpovědník 1 v informačním systému

Mezi znaky právní normy z uvedených možností nepatří:

- a) forma a pravomoc
- b) právní závaznost a vynutitelnost
- c) konkrétnost a přesnost
- d) obecnost a normativnost

Právní normy, jejichž znění si strany mohou modifikovat, pozměnit či vyloučit, se označují jako:

- a) kogentní
- b) kolizní
- c) dispozitivní
- d) blanketové

Právní normy, které obsahují přesný/konečný výčet případů, na které daná právní norma dopadá, se označují jako normy s:

- a) odkazujícím výčtem
- b) taxativním výčtem
- c) demonstrativním výčtem

d) dispozitivním výčtem

Působnost právní normy může být:

- a) časová
- b) osobní
- c) věcná
- d) územní

Mezi formální prameny práva v České republice patří:

- a) normativní právní akty
- b) normativní smlouvy
- c) soudní precedenty
- d) judikatura

Mezi podzákoné právní předpisy z uvedených možností řadíme:

- a) zákonné opatření
- b) nařízení vlády
- c) nařízení obce
- d) vyhlášku ministerstva

O zákonném opatření platí:

- a) přijímá jej Senát v době, kdy je rozpuštěna Poslanecká sněmovna
- b) nevstoupí v platnost, dokud není schváleno Poslaneckou sněmovnou
- c) Senát je sám navrhuje a sám je schvaluje
- d) lze přijímat pouze ve věcech, které nesnesou odkladu

Ústavní pořádek v ČR tvoří z uvedených možností:

- a) Ústava ČR
- b) Listina základních práva a svobod ČR
- c) trestní zákoník
- d) ústavní zákon o bezpečnosti ČR

Prameny mezinárodního práva jsou:

- a) mezinárodní zákony
- b) mezinárodní smlouvy
- c) mezinárodní obyčeje
- d) nařízení a směrnice

Před vnitrostátním právem České republiky má z uvedených možností aplikační přednost:

- a) dvoustranná mezinárodní smlouva
- b) mnohostranná mezinárodní smlouva
- c) primární právo EU
- d) sekundární právo EU

Mezi právně závazné sekundární akty Evropské unie patří:

- a) nařízení
- b) směrnice
- c) stanovisko
- d) rozhodnutí

Odpovědník 2 v informačním systému

"Žáci devátých ročníků a žáci, kteří na daném stupni základní školy dosud neopakovali ročník, kteří na konci druhého pololetí neprospěli nejvýše ze dvou povinných předmětů s výjimkou předmětů výchovného zaměření, konají opravné zkoušky." Z nabízených možností se jedná o právní normu:

- a) kogentní
- b) dispozitivní

"Náklady, které pedagogickému pracovníkovi vzniknou výlučně v souvislosti s výkonem práce na jiném místě než na pracovišti zaměstnavatele podle věty první, se nepovažují za náklady vzniklé v souvislosti s výkonem závislé práce, a není-li dohodnuto jinak, hradí je pedagogický pracovník." Jedná se z nabízených možností o právní normu:

- a) kogentní
- b) dispozitivní

"Prodávající odevzdá kupujícímu předmět koupě v ujednaném množství, jakosti a provedení. Nejsou-li jakost a provedení ujednány, plní prodávající v jakosti a provedení vhodných pro účel patrný ze smlouvy; jinak pro účel obvyklý." Z nabízených možností se jedná o právní normu:

- a) kogentní
- b) dispozitivní

"Předjíždí se vlevo." Z nabízených možností se jedná o právní normu:

- a) kogentní
- b) dispozitivní

"Smlouva o poskytování služeb se řídí právem země, v níž má poskytovatel služby obvyklé bydliště." Z nabízených možností se jedná o právní normu:

- a) kolizní
- b) blanketovou
- c) odkazující

"Ministerstvo stanoví vyhláškou náležitosti individuálního vzdělávacího plánu." Z nabízených možností se jedná o právní normu:

- a) kolizní
- b) blanketovou
- c) odkazující

"Věřitel má vedle úroků z prodlení právo na náhradu nákladů spojených s uplatněním pohledávky formou pevné částky, jejíž výši stanoví nařízení vlády." Z nabízených možností se jedná o právní normu:

- a) kolizní
- b) blanketovou
- c) odkazující

"Pedagogičtí pracovníci mají při výkonu své pedagogické činnosti právo na zajištění podmínek potřebných pro výkon jejich pedagogické činnosti, zejména na ochranu před fyzickým násilím nebo psychickým nátlakem ze strany dětí, žáků, studentů nebo zákonných zástupců dětí a žáků a dalších osob, které jsou v přímém kontaktu s pedagogickým pracovníkem ve škole." Z nabízených možností se jedná o právní normu s:

- a) taxativním výčtem
- b) demonstrativním výčtem

"Sociálně-právní ochranu zajišťují orgány sociálně-právní ochrany, jimiž jsou

- a) krajské úřady,

- b) *obecní úřady obcí s rozšířenou působností,*
- c) *obecní úřady a újezdní úřady; ustanovení tohoto zákona o obecních úřadech se vztahují i na újezdní úřady,*
- d) *ministerstvo,*
- e) *Úřad,*
- f) *Úřad práce České republiky - krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu."*

Z nabízených možností se jedná o právní normu s:

- a) taxativním výčtem
- b) demonstrativním výčtem

Komplexní právní norma - vyberte všechny správné odpovědi. Jedná se o právní normu: *"Nekalá soutěž se zakazuje. Nekalou soutěží je zejména klamavá reklama, klamavé označení zboží a služeb, vyvolání nebezpečí záměny, ..."*

- a) zakazující
- b) povolující
- c) kogentní
- d) dispozitivní
- e) s taxativním výčtem
- f) s demonstrativním výčtem

Komplexní právní norma – vyberte všechny správné odpovědi. Jedná se o právní normu: *"Mladistvému lze uložit pouze tato opatření: a) výchovná opatření, b) ochranná opatření a c) trestní opatření."*

- a) kogentní
- b) dispozitivní
- c) s taxativním výčtem
- d) s demonstrativním výčtem
- e) blanketovou
- f) kolizní

Vyberte právě jednu správnou odpověď: U trestního zákoníku lze najít tato data: 9. února 2009, 1. ledna 2010, 1. července 2011. Datum 1. ledna 2010 bude určitě znamenat:

- a) platnost trestního zákoníku
- b) účinnost trestního zákoníku
- c) jednu z novelizací trestního zákoníku

Zaškrtněte všechny správné odpovědi: Obecně závazná vyhláška statutárního města Brna o místních poplatcích:

- a) se vztahuje z hlediska osobní působnosti na všechny osoby na území České republiky
- b) je podzákoným právním předpisem
- c) město Brno ji mohlo vydat v tzv. samostatné působnosti
- d) musí být v souladu s Ústavou ČR

Zaškrtněte všechny správné odpovědi: Nařízení vlády č. 125/2022 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků nabylo platnosti dne 25.5.2022 a účinnosti 1.9.2022.

- a) nařízení musí být v souladu s vyhláškami ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, protože ty mají vyšší právní sílu
- b) vláda potřebovala zmocnění ve školském zákoně k vydání tohoto nařízení
- c) v červenci 2022 nařízení nevyvolávalo právní účinky
- d) legisvakační lhůta započala běžet 1. září 2022

Vyberte právě jednu správnou odpověď u hypotetického příkladu. Tomáš v létě roku 2020 ukradl věc v hodnotě 8.000 Kč, čímž se dopustil trestného činu krádeže. Hrozil mu trest až dva roky trestu odnětí

svobody. Hlavní líčení probíhalo na podzim roku 2020, kdy nabyla účinnosti novela trestního zákoníku, která stanovila, že trestným činem je krádež až od 10.000 Kč.

- a) na Tomáše nemůže působit novela trestního zákoníku, protože čin spáchal v době, kdy novela ještě nebyla v účinnosti
- b) na Tomáše může působit novela trestního zákoníku, protože novelizovaná právní úprava je pro pachatele příznivější, jedná se o tzv. pravou retroaktivitu
- c) na Tomáše by působila novela trestního zákoníku, a to i v případě, že by stanovila trest přísnější

Vyberte všechny správné odpovědi. Formálními prameny práva v České republice z nabízených možností je/Jsou:

- a) občanský zákoník
- b) pandemie covid-19
- c) pracovní smlouva mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem
- d) dvoustranná mezinárodní smlouva mezi ČR a Ukrajinou
- e) soudní precedens
- f) školský zákon
- g) vyhláška ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o základním vzdělávání
- h) Listina základních práv Evropské unie
- ch) kupní smlouva mezi kupujícím a prodávajícím
- i) vývoj umělé inteligence

Seřadte následující právní předpisy podle právní síly od těch, co mají nejvyšší právní sílu:

- a) školský zákon
- b) obecně závazná vyhláška obce, kterou se stanoví školské obvody základních škol
- c) Listina základních práv a svobod ČR
- d) vyhláška ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o základním vzdělávání
- e) nařízení vlády o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání

Vyberte všechny správné možnosti. Aplikační přednost před vnitrostátním právem z nabízených možností má/mají:

- a) směrnice Evropské unie o uznávání odborných kvalifikací
- b) Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů (mnohostranná mezinárodní smlouva)
- c) nařízení Evropské unie o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů
- d) Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Albánské lidové republiky o letecké dopravě (dvoustranná mezinárodní smlouva)

Vyberte všechny správné odpovědi: Směrnice (EU) 2019/904 o omezení dopadu některých plastových výrobků na životní prostředí je známá mezi veřejností v tom ohledu, že snižuje dopad plastových výrobků na životní prostředí tím, že zakazuje uvádět na trh vybrané plastové výrobky na jedno použití.

- a) směrnice způsobí, že minimální standardy úpravy budou ve všech členských státech EU stejné, ale úprava nemusí být ve všech členských státech totožná
- b) Česká republika, stejně tak všechny jiné členské státy, musí směrnici implementovat do vnitrostátního práva
- c) směrnice sama o sobě bez dalšího zavazuje i nás, fyzické osoby
- d) jedná se o oblast, kde má Evropská unie tzv. podpůrnou pravomoc

Vyberte všechny správné odpovědi: Nařízení Evropského parlamentu a Rady o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů (známé jako GDPR):

- a) jedná se o sekundární právní akt Evropské unie přijatý řádným legislativním postupem
- b) právní úprava ohledně GDPR je ve všech členských státech EU sjednocená (unifikovaná)
- c) nařízení zavazuje i jednotlivce, tudíž i Vy se musíte přímo řídit právy a povinnostmi stanovených nařízením
- d) publikuje se, jako další unijní akty, ve Sbírce pramenů Evropské unie

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

NÁRODNÍ
PLÁN OBNOVY

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Právní skutečnosti (zejména právní jednání). Právní vztahy (zejména subjekty – osoby fyzické a právnické).

Studijní shrnující text vyučujícího k 6. tématu

Právní skutečnosti

Právní skutečnosti jsou okolnosti, se kterými právní norma spojuje právní následky (vznik, změnu či zánik právního vztahu). Okolností mohou být přírodní či společenské události, ale i právní domněnky a fikce. Dělíme je na objektivní a subjektivní. **Subjektivní právní skutečnosti** jsou závislé na vůli osoby (na lidském chování), **objektivní právní skutečnosti** nejsou závislé na vůli osoby. Dalším dělením jsou právní skutečnosti **aprobované právem**, tj. v souladu s právem, a **reprobované právem**, tj. v rozporu s právem. Toto dělení se kombinuje do následující tabulky.

	V souladu s právem	V rozporu s právem
Subjektivní právní skutečnosti	právní jednání	protiprávní jednání
Objektivní právní skutečnosti	právní událost	protiprávní stav

Právní jednání je projev vůle, který vyvolává právní následky v souladu s právem. Typické je uzavření smlouvy, sepsání výpovědi či závěti nebo udělení plné moci.

Protiprávní jednání je projev vůle, který vyvolává právní následky, jež nejsou v souladu s právem. Jedná se o porušení smlouvy, občanskoprávní delikty, správní delikty či trestné činy.

Právní události nejsou závislé na vůli osoby, ale vyvolávají právní následky, které jsou v souladu s právem. Typicky jde o narození či smrt, nebo plynutí času.

Protiprávní stavy nejsou závislé na vůli osoby, ale vyvolávají právní následky, které nejsou v souladu s právem. Uvádí se například úder blesku či úraz zaměstnance.

Právně jednat (i protiprávně) lze **konáním** či **opomenutím** (opomenete vrátit knihy do knihovny či zaplatit daň ve stanoveném termínu). Právně jednat lze dále **výslovně** (ústně, písemně) a **nevýslovně**, tj. konkludentně (není pochybnost o tom, co jsme chtěli učinit – například uzavřít přepravní smlouvu při nástupu do tramvaje). Jednání může být také **jednostranné** (sepíšete závěť či výpověď v práci, udělíte plnou moc), nebo **dvoustranné** či **vícestranné** (uzavření smlouvy či uzavření manželství). **Adresované** právní jednání znamená, že Vaše jednání musí dojít osobě, které je určeno (= adresátovi) – neznámá to faktické seznámení, ale možnost se seznámit (typicky návrh na uzavření smlouvy). **Neadresované** právní jednání znamená, že projev vůle nemusí osobě dojít (závěť). Ne všechno jednání je právním jednáním – to je to, které vyvolává právní následky (například podržení dveří je jednáním, ale nikoliv právním).

Právní vztahy

Právní vztah (nebo též právní poměr) je společenský vztah mezi dvěma či více subjekty (osobami), které mají navzájem subjektivní práva a povinnosti. Aby vznikl právní vztah, musí existovat právní norma a nastat právní skutečnost. Jako příklad lze uvést následující: Kamila si nemůže dovolit vlastní bydlení, rozhodla se proto najmout si byt od paní Dvořákové, která nabízela svůj byt k nájmu na inzerci. Vznikl tak právní vztah mezi dvěma subjekty – Kamilou a paní Dvořákovou. Mají mezi sebou navzájem práva a povinnosti – paní Dvořáková přenechá byt Kamile k užívání, Kamila naopak musí platit paní Dvořákové

nájemné. Právní skutečností je právní jednání, konkrétně uzavření smlouvy. V zákoně (občanském zákoníku) máme právní normy, které upravují nájemní smlouvu.

Právní vztah má tři prvky – subjekt, objekt a obsah. **Subjektem** se rozumí osoby (fyzické, nebo právnické). **Objektem**, neboli předmětem, rozumíme to, k čemu směřují práva a povinnosti. Jedná se primárně o lidské chování, sekundárně například o věci, zvířata, lidské tělo či nehmotné statky (práva duševního vlastnictví). **Obsahem** jsou vzájemná práva a povinnosti. Právo = nárok, oprávnění. Povinnost = jednat či se chovat předepsaným způsobem, což se dá v právu vyjádřit čtyřmi slovesy – dát, konat (jednat), nekonat (zdržet se jednání), strpět.

Osoby

Osoby, čili subjekty práva, mohou být fyzické, nebo právnické. **Fyzickou osobou** je člověk. **Právnická osoba** není ve skutečnosti osobou, stát jen finguje, že se o osobu jedná (tzv. teorie fikce). Jedná se o organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná. Pod právnickou osobou si lze představit například různé spolky, společnosti s ručením omezením či akciové společnosti, konkrétně pak například školu, nemocnici. V soukromém právu je stát považován za právnickou osobu, tedy v situaci, ve které stát uzavírá s jinou osobou smlouvu (například na výstavbu dálnice či na programování různých informačních systémů).

K osobám se vztahují dva základní pojmy – právní osobnost a svéprávnost.

Právní osobnost znamená způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti. Fyzické osoby mají právní osobnost od narození po smrt, právnické osoby pak od vzniku do zániku.

Svéprávnost je způsobilost právně jednat, odborně řečeno nabývat svým vlastním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (například uzavírat smlouvy, rozvést manželství, sepsat závěť nebo výpověď v práci, zastupovat dítě atd.). O svéprávnosti hovoříme jen u fyzických osob, nikoliv u osob právnických (protože za právnickou osobu jedná fyzická osoba).

Fyzické osoby

Právní osobnost

Fyzická osoba je člověk. Právní osobnost se nabývá **narozením** a končí se **smrtí**, nicméně některá práva a povinnosti má osoba i před narozením a po smrti. Zvláštní postavení má tedy tzv. **nasciturus** (= počaté, ale nenarozené dítě) – má podmíněnou právní osobnost, která záleží na podmínkách, že se narodí živé a je-li právo v jeho zájmu. Nasciturus tedy může například dědit (právo na dědictví). Pokud se však nenarodí živé, hledí se na něj, jakoby nikdy nebylo. **Po smrti** je lidské tělo pod právní ochranou – například máme právo na důstojné zacházení s lidskými pozůstatky a ostatky. Po smrti se uplatňují také některá práva duševního vlastnictví (například autor má autorské právo ke svému dílu po stanovenou dobu).

Smrt je objektivní právní skutečnost, se kterou právo spojuje následky. Prokazuje se veřejnou listinou, která se nazývá úmrtní list, jenž se vystavuje po prohlédnutí mrtvého těla lékařem. Pokud neznáme místo smrti, má se za to, že osoba zemřela tam, kde se našlo tělo. Pokud nelze prohlédnout tělo stanoveným způsobem, prohlásí soud člověka za mrtvého i bez návrhu, pokud se smrt jeví jako jistá vzhledem k událostem (pád letadla do moře či do hor s následnou explozí). Jedná se o **prohlášení za mrtvého**. To lze i na základě tzv. domněnky smrti, kdy smrt není jistá, ale pouze se předpokládá. **Prohlásit nevěstného** za mrtvého lze jen na návrh jiné osoby, která na tom má právní zájem a při splnění dalších podmínek (musí uplynout zákonem stanovený počet let pro různé situace – 5 či 7 let, zvláštní pravidla pro nezletilé osoby). Prohlášením za nevěstného právní osobnost nezaniká. Prohlášením za mrtvého zaniká právní osobnost, na osobu se hledí, jako by zemřela. Kdyby se ukázalo, že osoba žije, na prohlášení za mrtvého se nehledí (jako by se to nestalo), nicméně manželství či registrované partnerství se neobnovuje.

Smrt má vliv například na dědictví. Pokud ale není jisté, zda určitý člověk přežil jiného a není jisté, který z nich umřel jako první, má se za to, že umřeli současně – například při nehodě dopravních prostředků.

Změna pohlaví

Z hlediska práva nastává **změna pohlaví** až chirurgickým zákrokem a potvrzením vydaným poskytovatelem zdravotních služeb. Změna pohlaví nemá vliv na právní osobnost, nicméně zaniká manželství, případně registrované partnerství.

Svéprávnost

Svéprávnost znamená způsobilost samostatně právně jednat, ale i nést následky svého protiprávního jednání (tzv. **deliktní způsobilost**). Plnou svéprávnost nabývá člověk **zletilostí**, tj. dovršením 18. roku věku. Plnou svéprávnost lze nabýt **výjimečně dříve**, nejdříve dosažením 16. roku věku, a to dvěma způsoby – buď přiznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství. K tomu je však potřeba povolení soudu a splnění dalších zákonných podmínek.

Nezletilé osoby – otázka svéprávnosti a odpovědnosti

Osoby nezletilé, tj. mladší 18 let, mají **částečnou svéprávnost**. Zákon uvádí, že se má za to, že každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným **rozumové a volní vyspělosti** nezletilých jeho věku. U právních jednání nezletilých se tak bude hodnotit vždy to, zda k takovému jednání byli rozumově a volně vyspělí, tj. zda rozpoznali povahu právního jednání a uvědomují si právní následky. Jako příklad lze uvést žáka první třídy základní školy, který si po cestě ze školy koupí v místním obchodě čokoládu. Tento žák uzavřel kupní smlouvu – právně jednal. Předpokládá se, že k takovému jednání byl rozumově a volně vyspělý, tj. věděl, že když si něco v obchodě koupí, musí za věc zaplatit peníze (uvědomuje si, že kdyby nezaplatil, není to správné). Jedná se o obecné pravidlo, máme i další pravidla pro jednání nezletilých (podmínka souhlasu zákonného zástupce nebo například to, že nezletilý nikdy nemůže jednat ve věci, ve které i jeho zákonný zástupce potřebuje schválení soudu).

Pokud jde o **pracovní právo**, může se nezletilý zavazovat k výkonu práce při splnění dvou podmínek – věk 15 let a ukončení povinné školní docházky (pozor, neznamená to ukončení devátého ročníku základní školy). Výjimku, tj. kdy se nezletilý může zavázat k výkonu práce, i když nedosáhl 15 let či nemá ukončenou povinnou školní docházku, tvoří případy, kdy vykonává uměleckou, reklamní, kulturní nebo sportovní činnost.

Nezletilý může být také **deliktně způsobilý**, tj. být způsobilý k protiprávnímu jednání a nést odpovědnost za vlastní protiprávní jednání. Občanský zákoník pro odpovědnost za škodu způsobenou nezletilým stanoví následující pravidla: **Nezletilý, který dovršil 13 let a nenabyl plné svéprávnosti**, nahrazuje způsobenou škodu, pokud byl schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky (pokud by nebyl schopen ovládnout své jednání či posoudit následky, pak hradí škodu, pokud to je spravedlivé vzhledem k majetkovým poměrům jak nezletilého, tak osoby poškozené). Pokud nemá nezletilý 13 let, hradí škodu ten, kdo nad ním zanedbal náležitý dohled (jsou zde výjimky např. u úmyslného trestného činu způsobeného nezletilým). Pokud jde o nezletilého, který dovršil 13 let, a současně byl zanedbán náležitý dohled, hradí škodu společně (nezletilý + ten, kdo dohled zanedbal). Pokud se jedná o nezletilého (pod 13 let) a náležitý dohled nebyl zanedbán, hradí škodu ten, kdo má a vykonává rodičovskou odpovědnost vůči dítěti.

Nad rámec této kapitoly uvádíme, že v **trestním právu** jsou fyzické osoby trestně odpovědné dovršením věku 15 let, pokud jsou přičetné. U mladistvých, tedy osob mezi 15. a 18. rokem věku, se hodnotí ještě rozumová a mravní vyspělost. Osoby pod 15 let nejsou trestně odpovědné, nicméně může jim být uloženo soudem pro mládež například výchovné omezení či ochranná výchova nebo ochranná léčba (některá opatření jsou vázána na další podmínky).

Omezení svéprávnosti

Pokud není zletilá osoba schopna právně jednat (netýká se tedy nezletilých), existují **podpůrná opatření při této neschopnosti právně jednat**. Jedná se o předběžné prohlášení, nápomoc při rozhodování, zastoupení členem domácnosti a omezení svéprávnosti.

Omezení svéprávnosti představuje největší zásah do osobnosti člověka (institut zbavení svéprávnosti neexistuje a není možný). Omezit svéprávnost člověka může jen soud, pokud to je v zájmu osoby, které se omezení týká, po jeho zhlédnutí a s plným uznáním jeho práv a osobní jedinečnosti. Soud omezí svéprávnost v rozsahu, v jakém není člověk pro duševní poruchu schopen právně jednat, přičemž duševní porucha nemůže být jen přechodná. Soud pak určuje výčet oblastí či činností, ke kterým člověk není způsobilý. Soud také své rozhodnutí mění a ruší. Doba je na nezbytně nutnou, nejdéle na tři roky. Pokud je zřejmé, že se stav člověka nezlepší, je doba na 5 let. Dobu lze po přezkumu prodloužit.

Právní osoby

Právní osoba není ve skutečnosti osobou (člověkem), právo jen finguje, že se o osobu jedná a přiznává právní osobě právní osobnost. Jedná se o tzv. **teorii fikce**. Existují **právní osoby soukromého práva** a **právní osoby veřejného práva**. Pro soukromé právo nalezneme obecnou úpravu v občanském zákoníku, pro obchodní korporace (viz níže) pak v zákoně o obchodních korporacích. Právní osoby veřejného práva (například obce, kraje, ústřední správní úřady či profesní komory) jsou upraveny v řadě právních předpisů. V oblasti soukromého práva je stát právní osobou (tj. situace, ve které stát uzavírá smlouvu například s dodavatelem u veřejných zakázek na výstavbu dálnice).

Pokud jde o **právní osobnost** (mít práva a povinnosti), má ji právní osoba od svého vzniku do svého zániku. Je samozřejmé, že právní osoba nemá všechna práva a povinnosti tak jako osoby fyzické. Právní osoba nemá ani **svéprávnost** (způsobilost právně jednat), protože za právní osobu vždy jedná určitá fyzická osoba (člověk).

Tak, jako fyzické osoby mají své jméno, příjmení, státní příslušnost či bydliště, mají tyto znaky také právní osoby. Hovoří se o **identifikačních znacích právní osoby** a jedná se o název, sídlo a národnost. **Název** je jméno právní osoby, který nesmí být klamavý – slouží k označení a současně odlišení od jiných právních osob. Každá právní osoba musí mít své **sídlo**, lze jej mít i v bytě. **Národností** pak rozumíme, na základě kterého práva právní osoba vznikla (zda podle českého, německého, nebo i unijního, protože máme i "unijní" právní osoby, apod.).

Pokud jde o **kategorizaci právních osob**, každá právní osoba je buď korporace, fundace nebo ústav. U **korporace** je základem společenství osob, tudíž základem je personální základ, osobní povaha. U **fundací** je základem majetek, tudíž majetkový základ a účel. **Ústav** obsahuje jak osobní, tak majetkovou složku a slouží účelem k provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky.

Korporace se dále člení na obchodní korporace a další korporace. Mezi obchodní korporace patří společnost s ručením omezením, akciová společnost, veřejná obchodní společnost, komanditní společnost a družstvo. Dalšími korporacemi jsou spolky, společenství vlastníků jednotek, odborové organizace či organizace zaměstnavatelů. **Fundace** se člení na nadaci a nadační fond.

Příklady si probereme na semináři.

Klíčová slova

právní skutečnost, právní jednání, protiprávní jednání, právní událost, protiprávní stav, výslovné a konkludentní právní jednání, jednostranné a dvoustranné právní jednání, adresované a neadresované právní jednání, právní vztah, subjekt/objekt/obsah právního vztahu, fyzická osoba, právní osoba, právní osobnost, svéprávnost, nezletilý, nasciturus, prohlášení za mrtvého, omezení svéprávnosti, teorie fikce, korporace, fundace, ústav

Kontrolní teoretické otázky k 6. tématu

1. Právní vztah je tvořen třemi prvky – subjekt, objekt a obsah. Jak těmto pojmům rozumíte?
2. Na jaké dvě velké skupiny dělí právo osoby?
3. Vysvětlete pojem právní osobnost a svéprávnost a uveďte, jak to je s právní osobností a svéprávností u fyzických a právnických osob.
4. Uveďte příklad práva, které má tzv. nasciturus a které má člověk po smrti.
5. Mají svéprávnost i nezletilí, tj. osoby mladší 18 let? Uveďte příklady z občanského práva.
6. Mohou nezletilí uzavírat pracovní smlouvy?
7. Jak je to s tzv. deliktní a trestněprávní odpovědností nezletilých osob?
8. Popište změnu pohlaví z pohledu práva.
9. Uveďte, jaká znáte dělení právnických osob a uveďte konkrétní příklady právnických osob.
10. Charakterizujte svými slovy pojem „právní skutečnost“ a vymezte základní rozdíl mezi subjektivní a objektivní právní skutečností.
11. Co rozumíte pod pojmy „právní jednání“, „protiprávní jednání“, „právní událost“ a „protiprávní stav“? Ke každé této kategorii uveďte příklady z běžného každodenního života.
12. Popište svými slovy a uveďte vždy alespoň jeden příklad z běžného k životu k právnímu jednání:
 - a) k výslovnému právnímu jednání
 - b) ke konkludentnímu právnímu jednání
 - c) k něčemu, co není právní jednání, ale je jen společenské jednání
 - d) k jednostrannému právnímu jednání
 - e) k dvoustrannému právnímu jednání
 - f) k adresovanému právnímu jednání
 - g) k neadresovanému právnímu jednání
 - h) k jednání konáním
 - ch) k jednání opomenutím

Praktické příklady

Praktické příklady k některým otázkám ohledně fyzických osob. Na základě práce s občanským zákoníkem – vykopírovaných ustanovení (viz studijní materiály a příloha) – zkuste zodpovědět následující otázky:

Příklad 1

Adam a Eva, oba mají 14 let, jsou kamarádi už od školky. Nyní úspěšně ukončili osmý ročník základní školy. O letních prázdninách šli spolu ven a bavili se o tom, co o prázdninách dělají. Pochlubili se, že si oba vydělali nějaké peníze. Jejich příběhy se však liší:

a) Adam Evě řekl, že některé dny v létě pracuje v jedné stavební firmě. Stavební firmu vede známý od Adamova tatínka. Adamův tatínek domluvil u tohoto známého, že „já ti tam pošlu na prázdniny kluka, nechť se něco naučí.“ Adam se tak v práci podílí na tom, že například vozí kolečka se stavebním materiálem, podává cihly zedníkům nebo uklízí po práci. Adam takto pomáhá vždy v pondělí, středu a občas v pátek; úterý a čtvrtky má volné. Adam dostává za pomoc 100 Kč/hodinu. Adama práce moc nebaví, ale je rád, že si vydělá nějaké své vlastní peníze.

b) Eva Adamovi řekla, že dostala v létě přes svou známou nabídku zahrát si vedlejší roli v nekonečném seriálu Ulice. Eva tak přes léto některé dny natáčí, přičemž za natáčecí den si vydělá až 1000 Kč. Evu práce baví a je taktéž ráda, že si vydělá nějaké své vlastní peníze.

Uveďte, zda oba (či jeden nebo žádný) mohou o letních prázdninách takto pracovat.

Příklad 2

Plnou svéprávnost člověk získá zletilostí, tedy 18. rokem života. V jakých případech lze získat plnou svéprávnost již před 18. rokem života? A v kolika letech ji lze mít nejdříve?

Příklad 3

Z občanského zákoníku plyne, že svéprávnost = způsobilost právně jednat (například uzavírat smlouvy). Současně plyne, že plnou svéprávnost člověk získá 18. rokem života. Posudte však následující situace, kdy uzavírají smlouvy nezletilí – zda mají onu právní způsobilost uzavřít smlouvu, nebo nemají. Pozor, ne vždy si uvedeme jediné řešení – něco nám slouží k uvědomění si, že právo není vždy jednoduché a jednoznačné.

- a) *Maminka je se svým synem, pětiletým Petrem, na koupališti. Petr chce zmrzlinu. Maminka mu řekne „dobře, ale musíš si ji koupit sám, ať se něco naučíš“ a ukáže prstem na zmrzlinový stánek stojící opodál. Maminka dá Petrovi třicet korun. Petr si skutečně zmrzlinu koupí, dá peníze zmrzlináři a zmrzlinář dá Petrovi zmrzlinu. Jinými slovy, Petr uzavřel se zmrzlinářem kupní smlouvu. Je to možné? Byl pětiletý Petr způsobilý uzavřít smlouvu? Diskutujte.*
- b) *Jedenáctiletá Kristýna jezdí sama do školy MHD. Každé ráno v pracovních dnech nastupuje do autobusu v Brně a uzavírá tak přepravní smlouvu. Je Kristýna způsobilá uzavřít takovou smlouvu? Jednoho dne si zapoměla označit jízdenku a zrovna ji přistihl revizor. Jaký máte na tuto situaci názor? Bude odpovědná, tj. je schopna si uvědomit důsledky neoznačení jízdenky?*
- c) *Sedmnáctiletá Dominika si zakoupila v obchodě nový iPhone 14 ProMax za 33 490 Kč, na který si sama vydělala a přispěla jí babička. Doma nový telefon uviděla její o pět let mladší sestra, která si ze šuplíku rodičů vzala peníze a následující den cestou ze školy se stavila do obchodu si koupit tentýž mobil v jiné barvě. Jaký máte názor na uzavření kupní smlouvy v obou případech?*
- d) *Patnáctiletý Kuba ležel doma (u rodičů) s onemocněním.. V průběhu dne na dveře domu zazvonil pán. Kuba jim otevřel dveře a zeptal se, co potřebují. Pán chtěl prvně mluvit s rodiči, ale vzhledem k tomu, že nebyli doma, vysvětlil Kubovi, že má pro maminku a tatínka výhodnější nabídku ohledně energií (elektřiny) – jinými slovy, že je od společnosti, která zajistí, aby rodiče ušetřili více peněz a platili za energie méně. Kubovi se to líbilo a řekl si, proč ne. Pán mu dal podepsat nějaký papír, ve skutečnosti to byla smlouva. Smlouva nebyla podepsána pod nátlakem, Kuba měl možnost si ji i přečíst. Po chvíli smlouvu podepsal. Co vy na to? A co kdyby rodiče Kubu věděli, že takový pán přijde a udělili souhlas k podpisu?*

Příklad 4

Smrt je právní skutečnost, která má právní důsledky. Například se projevuje v tom, že některé osoby, když umřeme, budou po nás – lidově řečeno – dědit. Vyhodnoťte tyto dvě situace:

- a) *Manželé Radek a Radka čekali své první dítě. Radek nešťastnou náhodou zemřel, když jeho žena byla v šestém měsíci těhotenství. Může plod dědit?*
- b) *Starší manželé Venclíkovi jeli vlakem. Bohužel seděli v nesprávnou dobu na nesprávném místě, protože vlak měl nehodu, během které zahynulo 6 osob, včetně manželů Venclíků. Jejich dva synové budou dědit, ale neví, zda prvně umřel pan Venclík a až po něm paní Venclíková nebo naopak. Přesný čas úmrtí nedokáže určit ani lékař. Je to z hlediska dědictví podstatné?*

Doplňková otázka: Ustanovení § 26 odst. 1 hovoří o veřejné listině, kterou se prokazuje smrt člověka. Jak se tato veřejná listina slovy na ÚL nazývá v běžném životě?

Příklad 5

Adam a Eva z prvního příkladu se oženili. Adam se postupem času začal cítit jako žena. Podstoupil změnu pohlaví. Zůstane stále manželem Evy?

Příklad 6

David (22 let) trpí Downovým syndromem a je v prakticky neustálé péči svých rodičů či prarodičů. Davidovy rodiče chtějí zbavit Davida svéprávnosti, protože nedokáže posoudit hodnotu peněz. Je zbavení správnosti, tudíž, aby byl David nesvéprávný, možné?

Příklad 7

Manželé Řízkovi a Omáčkovi mají každý jedno dítě (Jan Řízek a Adam Omáčka). Jan má 12 let a Adam 14 let. Rodiny jezdí každý rok na dovolenou do českého hotelu na Šumavu. Jeden večer rodiče popíjeli v hotelovém baru. Kluci se nudili, a tak vymýšleli různé hry. Starší Adam dostal nápad – bude se s Janem přetlačovat o chladicí vitrínu, ve které byly dezerty. Adam měl větší sílu, a tak přetlačil Honzu tak, že vitrína spadla na zem a rozbila se. Škoda (náhrada vitríny i zničených dezertů) dosáhla výše přibližně 8 300 Kč. Bude Adam odpovědný za rozbití vitríny a bude muset nahradit škodu? Bude Jan odpovědný za rozbití vitríny a bude muset nahradit škodu?

Odpovědník v informačním systému

Vyberte z nabízených možností subjektivní právní skutečnosti:

- a) rozvod manželství
- b) uzavření pracovní smlouvy
- c) narození osoby
- d) krádež láhve alkoholu v supermarketu
- e) úder blesku, který způsobil požár
- f) smrt osoby
- g) odstoupení od kupní smlouvy (nevyhovující zboží zakoupené na e-shopu)
- h) sepsání závěti
- ch) polití zdi na fakultě od kávy, protože jste omylem převrhli kelímek s kávou
- i) situace, ve které jste v plném autobusu pustili sednout starší paní

Pokud sepíšete plnou moc, aby za Vás kamarád vyzvedl knihy v knihovně, jedná se o právní jednání:

- a) dvoustranné
- b) adresované
- c) konáním
- d) výslovné

Pokud uzavřete smlouvu s poskytovatelem mobilních služeb (tarif), jedná se o právní jednání:

- a) dvoustranné
- b) adresované
- c) konáním
- d) výslovné

Pokud nastoupíte do městské hromadné dopravy cestou z fakulty, jedná se o právní jednání:

- a) jednostranné
- b) neadresované
- c) opomenutím
- d) konkludentní

Pokud dáte výpověď v práci z pozice učitele základní školy, jedná se o právní jednání:

- a) jednostranné
- b) neadresované
- c) opomenutím
- d) konkludentní

Arnošt si zakoupil v obchodě novou košili. Arnošt zaplatil kupní cenu za košili, obchodník vydal košili Arnošovi. Ona povinnost zaplatit kupní cenu (ze strany Arnošta) a povinnost předat košili (ze strany obchodníka) je:

- a) subjektem právního vztahu
- b) objektem právního vztahu
- c) obsahem právního vztahu

Uveďte číslovkou věk, od kdy jsou osoby trestně odpovědné: _____

Uveďte číslovkou věk, od kdy jsou fyzické osoby plně svéprávné, pokud není dána výjimka: _____

Uveďte číslovkou věk, od kdy jsou fyzické osoby zletilé: _____

Uveďte číslovkou věk, od kdy nezletilí mohou pracovat (zavazovat se k výkonu práce), pokud se nejedná o výjimku typu např. sportovní či reklamní činnost, a samozřejmě je splněna podmínka ukončené povinné školní docházky: _____

Uveďte číslovkou věk, od kdy je fyzická osoba odpovědná za přestupky ve správním právu: _____

Uveďte číslovkou věk, který je jedním z kritérií pro posouzení odpovědnosti nezletilého za způsobenou škodu v občanském právu: _____

Vyberte příklady korporací jako právnické osoby:

- a) Nadace Zlatý Anděl
- b) SAKO Brno, akciová společnost
- c) Sokol (Česká obec sokolská), spolek
- d) Post Bellum, zapsaný ústav
- e) Nadační fond Krtek
- f) Lucky Bastard, společnost s ručením omezením
- g) Společenství vlastníků jednotek ulice Slavíčkova 3, Brno
- h) Bytové družstvo

Jedno tvrzení o právnických osobách neplatí. Které?

- a) právnické osoby mají identifikační znaky, mezi které patří název, sídlo a národnost
- b) právnické osoby nejsou osobami, právo jen finguje, že se o osoby jedná a přiznává jim určitá práva a povinnosti
- c) právnické osoby mají svéprávnost od svého vzniku do svého zániku
- d) právnickou osobou je i stát či jeho orgány (v soukromém právu)

Vyberte správná/správné tvrzení o změně pohlaví z hlediska práva:

- a) stačí přesvědčení osoby, že chce změnit pohlaví
- b) změnou pohlaví zaniká právní osobnost
- c) změnou pohlaví zaniká manželství či registrované partnerství
- d) změnou manželství zaniká svéprávnost

Vyberte z následujících možností, kdo se může zavázat k výkonu práce za odměnu (peníze):

- a) Filip (12 let), který hraje v Městském divadle v Brně
- b) Marie (15 let), navštěvující devátý ročník základní školy, která roznáší po své obci reklamní letáky
- c) Anežka (14 let), navštěvující osmý ročník základní školy, nadšená tenistka, která po zápase uklízí tribuny a zametá chodníky
- d) Patrik (13 let), který pomáhá svému tatínkovi v ruční myčce aut mýt auta

Vyberte jednu správnou odpověď: Žák osmé třídy základní školy Petr (13 let) rozbil po krátkém provokování o přestávce spolužákovi mobilní telefon tím, že jej vyhodil ze srandy z okna. Byl si vědomý, co dělá a byl schopný posoudit následky svého jednání, tj. věděl, že mobil vyhozením z okna může rozbít.

- a) odpovědný za škodu a hradit škodu budou jen rodiče Petra, kteří mají a vykonávají vůči němu rodičovskou odpovědnost

- b) odpovědný za škodu a hradit škodu bude jen škola, potažmo učitel, který zanedbal náležitý dohled o přestávce
- c) odpovědný za škodu a hradit škodu bude jen Petr, pokud učitel prokáže, že vykonával náležitý dohled a situaci nešlo zabránit
- d) odpovědný za škodu a hradit škodu budou společně jak Petr, tak učitel, a to i v situaci, kdy vykonával náležitý dohled a situaci nešlo zabránit
- e) odpovědný za škodu a hradit škodu budou společně jak Petr, tak rodiče mající a vykonávající rodičovskou odpovědnost

Plnou svéprávnost nabude:

- a) Tereza (17 let) uzavřením manželství, které povolil soud z důvodu těhotenství
- b) Tomáš (16 let) přiznáním svéprávnosti soudem, s čímž souhlasili zákonní zástupce Tomáše a Tomáš prokázal schopnost se sám živit a obstarat své záležitosti
- c) Lenka (18 let) tím, že dovršila 18. rok věku
- d) Lukáš (17 let) tím, že začal podnikat a založil si společnost s ručením omezením

Pavel (7 let), žák druhé třídy základní školy, si zakoupil ve školní kantýně pečivo. Vyberte jediné správné tvrzení:

- a) Pavel je svéprávný, tj. má rozumovou a volní vyspělost v tomto věku, aby mohl takovou kupní smlouvu uzavřít
- b) Pavel není svéprávný k uzavření této kupní smlouvy vzhledem k jeho nízkému věku
- c) Pavel sice může kupní smlouvu uzavřít, ale zákonný zástupce musí udělit předem souhlas
- d) Pavel sice může kupní smlouvu uzavřít, ale zákonný zástupce může nesouhlasit zpětně s takovým jednáním a může se domáhat zrušení této smlouvy a vrácení peněz

Paní Květa (82 let) z důvodu Alzheimerovy choroby a dalších duševních nemocí není schopna posoudit hodnotu peněz a ani situace ohledně uzavírání smlouvy (např. uzavřela smlouvu mezi dveřmi, kterou nabízel podomní prodejce, na dodávky a montáž žaluzií, které nepotřebovala, a navíc smlouva byla velmi nevýhodná pro paní Květu). Její děti uvažují o omezení svéprávnosti. Vyberte správná/správné tvrzení:

- a) soud může na návrh dětí paní Květu dokonce zbavit svéprávnosti
- b) soud může na návrh dětí paní Květě omezit svéprávnost, a to do konce života
- c) soud může na návrh dětí paní Květě omezit svéprávnost, a to maximálně na 3 roky, resp. na 5 let, pokud je zřejmé, že se stav nezlepší
- d) soud může omezit svéprávnost jen na některé činnosti, které v rozhodnutí specifikuje

Občanské právo – smlouvy – část I (obecná část)

Studijní shrnující text vyučujícího k 7. tématu

Smluvní závazek. Smlouva.

Občanské právo upravuje **závazkové vztahy**, které můžeme rozlišit na **smluvní** a **mimosmluvní**. Velmi zjednodušeně můžeme říci, že vše, co není smluvní závazek (smlouva), je mimosmluvní závazek, tj. delikt. Závazek (od slova zavázat se k něčemu), který vzniká ze smlouvy, se nazývá smluvní závazek.

Smlouva je dvoustranné (či i vícestranné) právní jednání. Následující text hovoří o smlouvách v soukromém právu. Obecně platí, že strany jsou si rovny, jedna strana smlouvy nemůže autoritativně nařizovat povinnosti druhé smluvní straně. Jedná se o **rovnost formální**, může nastat **faktická nerovnost**, což znamená, že jedna strana smlouvy nemá prakticky možnost znění smlouvy předložené druhou stranou pozměnit či vyjednávat o podmínkách smlouvy, ale tato strana má na výběr smlouvu uzavřít či nikoliv; v případě uzavření smlouvy pak právo více chrání onu slabší smluvní stranu. Základem právní úpravy je **občanský zákoník**. Připomínáme, že úprava je obecně dispozitivní, tj. smluvní strany se mohou odchýlit od znění zákona, mohou si ujednat práva a povinnosti podle své vůle, modifikovat či vyloučit právní normy. Nicméně i v této oblasti jsou některé právní normy kogentní, tedy ty, které nemohou být vyloučeny a musí se dodržet přesné znění zákona. Jedná se o některé právní normy, které upravují oblast spotřebitele či slabší smluvní strany obecně.

Občanský zákoník některé smlouvy výslovně označuje, jedná se o smlouvy **pojmenované** (darování, koupě, nájem, dílo apod.), ale strany si mohou uzavřít i takovou smlouvu, které zákon výslovně neoznačuje, jedná se o smlouvy **nepojmenované** či inominátní (leasing).

Smlouva zavazuje jen strany smlouvy (latinsky se taková závaznost označuje *inter partes*). Strany smlouvy se obecně nazývají jako dlužník a věřitel. **Dlužník** je osoba, která má povinnost plnit a **věřitel** je osoba, která má právo požadovat plnění od dlužníka. U konkrétních smluv se pak strany nazývají podle typu smlouvy, například u nájemní smlouvy se jedná o pronajímatele a nájemce, u kupní smlouvy o prodávajícího a kupujícího, u pracovní smlouvy o zaměstnavatele a zaměstnance atd. Právo věřitele na plnění se nazývá **pohledávka**, jako **dluh** pak označujeme povinnost dlužníka vůči věřiteli, dlužník musí toto právo věřitele uspokojit.

Smlouvy mohou být uzavírány mezi různými osobami. Smlouvy mohou uzavírat **podnikatelé mezi sebou**. Podnikateli se mají na mysli jak právnické osoby (zejména obchodní korporace), tak podnikající fyzické osoby. Jedná se o tzv. B2B vztahy z anglického business-to-business. Tyto smlouvy upravuje právní odvětví obchodního práva, ale právní úpravu nalezneme v občanském zákoníku. Dále mohou být smlouvy uzavírány **mezi podnikatelem a spotřebitelem**. Zákonná definice **spotřebitele** je v občanském zákoníku – spotřebitelem je každý člověk, který mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná. Typická je tedy ochrana slabší smluvní strany (spotřebitele). Jedná se o tzv. B2C vztahy z anglického business-to-consumer. Tyto smlouvy upravuje právní odvětví občanského práva, právní úpravu nalezneme v občanském zákoníku. Další smlouvy mohou být uzavírány **mezi fyzickými osobami, kteří nejsou podnikatelé ani spotřebitelé** (například půjčíte kamarádovi peníze či knihu, prodáte někomu nábytek, který nepotřebujete apod.). Tyto smlouvy také reguluje také občanské právo. Smlouva může být uzavírána i **mezi fyzickou osobou a státem** (krajem, obcí). Připomínáme, že stát v soukromém právu vystupuje jako právnická osoba.

Proces uzavírání smlouvy

Proces uzavírání smlouvy se nazývá odborně **kontraktační proces**. Obecně lze říci, že se musí střetnout souhlasné projevy vůle smluvních stran. Základem je tak dohoda neboli **konsensus**. Dvě základní fáze jsou nabídka a přijetí nabídky, které musí být včasné a bezvýhradné.

Nabídka, neboli návrh na uzavření smlouvy či oferta, je nabídkou, pokud jsou splněny následující podmínky. Nabídka musí být určena jedné či několika určitým osobám (**personální určitost**). Musí být patrný **projev vůle být zavázán** nabídkou v případě přijetí (nejedná se o „žert“). Nabídka musí být také dostatečně určitá (**obsahová určitost**) – nabídka musí obsahovat podstatné náležitosti daného typu smlouvy, ty se liší podle konkrétní smlouvy. Například u pracovní smlouvy je to druh práce, místo/místa výkonu práce a den nástupu do práce. U kupní smlouvy by mělo být označeno zboží a alespoň nepřímo určena cena a množství. Pokud podmínky nejsou splněny, o nabídku se z hlediska práva nejedná.

Navrhovatel může **nabídku zrušit**, ale jen v případě, než nabídka dojde osobě, které je určena. Zrušení znamená zánik nabídky. Oznámení o zrušení ale musí dojít nejpozději současně s nabídkou. Pokud například pošleme návrh na uzavření smlouvy poštou, můžeme zrušit nabídku třeba emailem či telefonicky, protože email dojde osobě dříve než nabídka poštou. Problém nastává u nabídek zaslanych emailem. Jakmile nabídka dojde adresátovi, tj. osobě, které je nabídka určena, nelze nabídku zrušit. Ale za určitých podmínek lze **nabídku odvolat**, pokud je odvolatelná. Pokud je nabídka odvolatelná, lze ji odvolat do doby, než adresát odešle přijetí. Pokud je neodvolatelná, odvolat ji nelze. Typicky je nabídka neodvolatelná, pokud navrhovatel se cítí být zavázán nabídkou do určitého data, které uvede v návrhu (příklad „návrhem se cítíme vázáni do 19. května 2024“).

Adresát má možnost **nabídku odmítnout** (pak smlouva nevznikne), nebo **přijmout**. Přijetí nabídky může být prohlášením (výslovně), nebo konkludentně (nevýslovně, například zaplatíme kupní cenu nebo nastoupíme do prostředku městské hromadné dopravy). Mlčení v právu neznamena souhlas. Pokud je učiněna ústní nabídka, tak musí být přijata ihned. Přijetí musí být **včasné a bezvýhradné**. Pokud přijetí není včasné, jedná se o **pozdní přijetí** – zákon pak rozlišuje různé situace, zda smlouva zásadně vznikne (typicky v situaci, kdy přijetí nabídky došlo pozdě v důsledku nikoliv naší viny, např. v důsledky stávky pošty či blackoutu), nebo smlouva zásadně nevznikne (typicky v situaci, kdy přijetí nabídky došlo pozdě v důsledku naší viny, např. jsme odeslali přijetí pozdě nebo jsme uvedli špatnou adresu/email). Navrhovatel má možnost vyrozumět u opaku. Přijetí musí být dále bezvýhradné, tj. tak, jak byla nabídka učiněna, má být přijata – jedná se o obsahovou totožnost. **Smlouva vzniká okamžikem**, kdy vyjádření včasného a bezvýhradného souhlasu **dojde navrhovateli** (jedná se o teorii dojití). Smlouva tedy vzniká okamžikem, kdy je odpověď navrhovateli doručena (např. okamžik, kdy email dojde navrhovateli do schránky, kdy dopis s návrhem smlouvy je doručen do poštovní schránky atd.). Navrhovatel se nemusí fakticky s odpovědí seznámit (přečíst si ji), postačí, že měl možnost se seznámit. Pokud však **přijetí není bezvýhradné**, tj. obsahuje změny, dodatky či odchýlení, pak záleží, zda se jedná o podstatné či nepodstatné změny podmínky nabídky. Jsou-li změny nepodstatné, pak se jedná o přijetí nabídky a smlouva vzniká (ledaže navrhovatel vyrozumí o opaku, že nevzniká). Jsou-li změny podstatné (u kupní smlouvy například změna ceny, místa dodání zboží, jakosti), pak se jedná o **protinávrh** (novou nabídku) a role stran se obrací. Adresát se tak stává navrhovatelem s protinabídkou a původní navrhovatel je adresátem protinabídky. Takto si strany mohou vyměnit několik projevů vůle – čeká se, až se jejich projevy vůle shodnou a budou totožné.

Potřeba je rozlišovat mezi platností a účinností smlouvy. **Platná smlouva** je okamžikem, kdy splňuje všechny povinné náležitosti, tj. dojde ke shodě (konsensu) smluvních stran, ale platná smlouva ještě nevyvolává právní následky (vznik, změnu, zánik práv a povinností). **Smlouva je účinná**, pokud vyvolává právní následky (vznik, změnu, zánik práv a povinností). Platnost a účinnost může splynout v jeden okamžik, mohou být navázány na podpis poslední smluvní strany. Nemusí tomu tak být. Jako příklad uveďme nájemní smlouvu, jejímž předmětem je užívání bytu. Smlouva bude platná a podepsaná například 20. dubna 2024, ale nájemce bude být podle smlouvy užívat od 1. května 2024 – tj. až 1. května nabude smlouva účinnosti (nájemce může byt užívat a musí platit za to pronajímateli nájemné).

Mezi **zvláštní způsoby uzavírání smluv** patří dražba, veřejná soutěž a veřejná nabídka. Při **dražbě** je smlouva uzavřena příklepem. Kdo vyhlásí neurčitým osobám **soutěž** o nejhodnější nabídku, činí tím výzvu k podávání nabídek. **Veřejná nabídka** je projev vůle navrhovatele, kterým se obrací na neurčité osoby s návrhem na uzavření smlouvy. Dále můžeme uvést **veřejný příslib** – v tomto případě se ale

nejedná o nabídku, jde pouze o slib plnění za určitý výkon či výsledek (typicky inzeráty *ztratil se pes/kocour, nabízíme odměnu 2 000 Kč*).

Obchodní podmínky

Smlouvy, zejména písemné, obsahují ujednání stanovující práva a povinnosti stran smlouvy a další podmínky. Typické je to, že zejména podnikatelé při uzavírání smluv mezi sebou, nebo se spotřebiteli, mají vypracované **obchodní podmínky**. V obchodních podmínkách jsou podrobněji stanovena či rozvedena práva a povinnosti smluvních stran. Je tomu zpravidla tak proto, že to, co je uvedeno v obchodních podmínkách, nemusí strany „přepisovat“ do smlouvy, která by tímto jinak měla několik stran textu. Proto součástí smlouvy bývají obchodní podmínky, tj. ta část textu, která je shodná pro všechny (určená neurčitěmu okruhu osob). Strany si ve smlouvě ujednají základní parametry smlouvy, základní práva a povinnosti či to, co je pro každou smlouvu individuální (jméno a příjmení, množství a druh zboží u kupní smlouvy, termín vyhotovení díla u smlouvy o dílo atd.), ve zbytku odkáží na obchodní podmínky. V nich můžeme nalézt například podrobnosti k oznamování vad (reklamace), místo dodání zboží, způsob řešení sporů, nároky, které je možné zvolit při reklamaci atd.

Obchodními podmínkami rozumíme tedy text, který upřesňuje či doplňuje práva a povinnosti smluvních stran. Obecně platí, aby se obchodní podmínky staly součástí smlouvy, musí být smlouvou **řádně včleněny**, tj. musí být ve smlouvě výslovně **odkaz** na ně (například formulace typu „*Nedílnou součástí této smlouvy jsou obchodní podmínky prodávajícího*“) a musí být **přiloženy** či **připojeny** k nabídce, aby se s nimi druhá strana měla možnost seznámit (otištění na druhé straně smlouvy, příloha PDF v emailu, hypertextový odkaz na www stránku, který přímo zobrazí obchodní podmínky a například následná nutnost zaškrtnout políčko typu „*Souhlasím s obchodními podmínkami*“ třeba na e-shopu). Nestačí například vyvěšení obchodních podmínek v provozovně podnikatele nebo neurčitý odkaz na webové stránky podnikatele, kde by musela druhá strana obchodní podmínky dohledávat. Onen odkaz a připojení či přiložení jsou tak nezbytnými podmínkami, aby se staly obchodní podmínky součástí smlouvy. **Výjimka platí mezi podnikateli**, kde lze jen odkázat na obchodní podmínky (bez připojení či přiložení), pokud se jedná o obchodní podmínky nikoliv konkrétního obchodníka, ale ty, které vypracovaly odborné či zájmové organizace a jsou tak platné pro větší okruh podnikatelů, kterým by měly být známy tím, že podnikají v určité oblasti.

V obchodních podmínkách dále nesmí být **překvapivá ujednání** (pak by se k nim nepřihlíželo, tj. jako by tam nebyly – jedná se o ujednání, která druhá strana nemohla rozumně očekávat ve smlouvě). U spotřebitelů dále nesmí být v obchodních podmínkách ujednání o **smluvní pokutě** (to jen v textu smlouvy) a vůbec nelze mít (ani v textu smlouvy) **rozhodčí doložku**, tj. řešení případných sporů před rozhodci. Pokud se **liší znění smlouvy** a **obchodních podmínek**, má přednost znění smlouvy. Pokud se liší znění obchodních podmínek u smluv uzavíraných mezi podnikateli (tj. obchodníky, z nichž obě strany platně včlenily své obchodní podmínky), pak se součástí smlouvy stávají ta ujednání obchodních podmínek, která si vzájemně neodporují (ta, která se liší, jsou v rozporu, se součástí smlouvy nestávají).

Práva a povinnosti smluvních stran

Práva a povinnosti může upravovat nejen smlouva či obchodní podmínky, ale samozřejmě zákon. Je potřeba rozlišovat mezi kogentními a dispozitivními právními normami (výklad viz předchozí texty). Platí následující pravidla. Nejprve se uplatní **kogentní normy zákona** (zejména občanského zákoníku), tj. ty, které nemohou být stranami smlouvy měněny či modifikovány a je nutné dodržet přesně jejich znění. Poté se uplatní to, co si strany **ujednaly do smlouvy** vč. **obchodních podmínek**. Smluvní ujednání (či ujednání v obchodních podmínkách) nesmí odporovat kogentním normám zákona, ty by se použily přednostně před smlouvou. Pokud si strany něco neujednají, pak se uplatní zákon a nastupují **dispozitivní právní normy**. Jinými slovy, strany se mohou odchýlit jen od dispozitivních norem a ujednat si práva a povinnosti podle své vůle (jak chtějí). Pakliže si něco neujednají/nechtějí či zapomenou, nastupují pravidla v zákoně. Strany se řídí smlouvou v těch částech, ve kterých si něco ujednaly, a zákonem tam, kde ve smlouvě nic ujednáno není. Respektive: prvně se strany řídí tím, co mají ve smlouvě a pakliže

tam něco nenajdou, pak se podívají na právo do zákona. Ve vztazích mezi podnikateli (obchodníky) – výlučně mezi nimi – se přihlíží také k obchodním zvyklostem či zavedené praxi stran.

Forma smlouvy

Zásadně platí **bezformálnost**, tj. strany mohou uzavřít smlouvu jak ústně, tak písemně. Písemně přitom myslíme včetně forem elektronické komunikace. Zákon stanoví, kdy smlouva musí mít **písemnou formu** (například tam, kde jde o převod nemovitostí, nebo smlouvy, které se musí zveřejňovat v registru smluv). Doporučujeme však smlouvy uzavírat písemně – předejdete tak možným pozdějším problémům v případě sporů ohledně prokázání existence smlouvy a jejího obsahu (písemná smlouva slouží jako důkaz). Bezformálnost platí nejen pro uzavírání smlouvy, ale třeba i změnu smlouvy či zrušení smlouvy. Strany se však mohou dohodnout na písemné formě, pak je jí potřeba dodržet i tam, kde zákon ji nevyžaduje.

Základní zásady

V soukromém právu se uplatňuje několik zásad. Jmenujme **zásadu autonomie vůle stran**, tj. strany si mohou ujednat práva a povinnosti podle své vůle (slovy občanského zákoníku: *nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona*). Mezi další vůdčí zásady patří zásada, že **smlouvy se mají dodržovat** (latinsky: *pacta sunt servanda*). Když jedna strana poruší smlouvu, nastane další právní vztah – **odpovědností vztah**. Strana, která smlouvu neporušila, má pak nějaké nároky vůči druhé straně (například náhrada škody). Můžeme dále jmenovat zásadu, že každý má povinnost v právním styku **jednat poctivě** nebo například to, že nikomu nelze odepřít to, co mu po právu náleží.

Posouzení smlouvy

Smlouvy se posuzují podle **svého obsahu**, nikoliv nadpisu či pojmenování. Pokud je smlouva označena jako kupní smlouva, ale z textu smlouvy je patrné, že se jedná o smlouvu o dílo, smlouva se posuzuje a řídí podle zákonných ustanovení upravujících smlouvu o dílo, nikoliv kupní smlouvu.

Změna smlouvy

Poté, co je smlouva uzavřena, ji lze změnit, pokud se na změně **dohodnou smluvní strany**. To souvisí se zmiňovanou autonomií vůle stran. Uzavřít se může **smlouva nová**, která zruší a nahradí smlouvu původní, nebo se ke stávající smlouvě napíše tzv. **dodatek ke smlouvě**. Dodatky, pokud je jich více, doporučujeme číslovat. Změna smlouvy může nastat jak v **obsahu závazku**, tedy obsahu smlouvy (změní se práva a povinnosti stran – například si strany ujednají zvýšení nájemného u nájmu bytu, nebo se změní pracovní poměr v pracovní smlouvě z doby určité na dobu neurčitou), tak změna může nastat v **osobě věřitele** či **dlužníka** (tj. ve stranách smlouvy, například prodávající postoupí pohledávku na jinou osobu a dlužník pak bude platit nové osobě, nikoliv tomu, s kým smlouvu uzavřel). V rámci vztahu podnikatel vs. spotřebitel může podnikatel za daných podmínek změnit smlouvu i jednostranně, slabší smluvní strana však v takovém případě musí být s předstihem informována a musí jí být dát možnost zrušit smlouvu (a to i v situaci, kdy by jinak neměla na zrušení nárok; jinými slovy, spotřebitel má nárok na změnu smlouvy přistoupit, nebo nikoliv; nesmí ale mlčet, pakliže nijak neprojeví svou opačnou vůli, se změnou souhlasí (jde to proti výše uvedenému, že mlčení neznamená souhlas, zde vlastně znamená).

Zánik smlouvy

Pokud jde o zánik smlouvy, rozlišujeme, zda **dochází k uspokojení věřitele**, nebo **nedochází k uspokojení věřitele**. Do první skupiny patří: splnění, náhradní splnění, dohoda, započtení, odstupné a splnutí. Do druhé skupiny patří: odstoupení od smlouvy, výpověď, smrt dlužníka nebo věřitele (jen za určitých podmínek), prominutí dluhu, prekluze, následná nemožnost plnění. Není nutné znát všechny způsoby zániků, jen některé, které nyní vysvětlíme.

Nejčastější způsob je **splnění**, tj. dojde ke splnění toho, co je ujednáno, a to řádně a včas (nebylo-li splněno řádně, bylo plněno s vadami, viz další shrnující text). Příkladem může být kupní smlouva, kterou uzavíráte například při nákupu potravin v obchodě, kdy zaplatíte za zboží kupní cenu a převezmete zboží, zatímco prodávající Vám dá zboží a převede vlastnické právo (zboží je Vaše). Dalším způsobem zániku je **dohoda**, tj. obě strany smlouvy se dohodnou, že smlouva zanikne (např. dohodnete se s pronajímatelem, že již nebudete v nájmu bytu; nebo ukončíte v práci pracovní poměr dohodou se zaměstnavatelem). **Odstoupení** od smlouvy a **výpověď** jsou jednostranná právní jednání, mezi kterými je ale jeden zásadní rozdíl. Odstoupení znamená, že smlouva se ruší od počátku. Pokud bylo něco plněno podle smlouvy, tak je povinností stran vrátit si to, co bylo plněno. Příkladem může být, že si koupíte zboží přes internet na e-shopu. Podle zákona máte právo do 14 dní od uzavření smlouvy, resp. převzetí zboží, odstoupit. Smlouva, kterou jste uzavřeli, se ruší od počátku. Vy vrátíte zboží ve stavu, v jakém jste jej obdrželi, prodávající Vám vrací peníze, které jste za zboží zaplatili. U **výpovědi** je situace jiná. Smlouva se neruší od počátku, ale zaniká uplynutím výpovědní lhůty. To, co bylo doposud podle smlouvy plněno, zůstává/nevrací se. Příkladem může být nájem bytu. Vy jste byt podle nájemní smlouvy užívali a platili za to pronajímateli nájemné, pronajímatel Vám umožnil pokojně byt užívat. V případě výpovědi si nevrátíte to, co bylo plněno (pronajímatel Vám nebude vracet nájemné). Obdobně můžeme uvést příklad v pracovním poměru. Výpovědí, resp. uplynutím výpovědní doby, zanikne Vaše pracovní smlouva/pracovní poměr. Zaměstnavateli však nebudete vracet mzdu či plat, který jste za vykonanou práci obdrželi.

Konkrétní smluvní typy jsou pak uvedeny v následujícím textu.

Klíčová slova

smluvní závazek, mimosmluvní závazek, smlouva, rovnost stran, dlužník, věřitel, pohledávka, dluh, B2B vztahy, B2C vztahy, slabší smluvní strana, spotřebitel, podnikatel, občanský zákoník, dispozitivní a kogentní normy, kontraktační proces, nabídka, přijetí nabídky, protinabídka, vznik smlouvy, platnost a účinnost smlouvy, obchodní podmínky, včleňovací doložka, veřejná soutěž, veřejná nabídka, dražba, veřejný příslib, forma smlouvy, zásada "smlouvy se mají dodržovat", zásada "autonomie vůle stran", změna smlouvy, pojmenovaný typ smlouvy a nepojmenovaný (inominátní), zánik smlouvy - splnění, dohoda, odstoupení od smlouvy, výpověď

Kontrolní teoretické otázky k 7. tématu

1. Popište svými slovy pojem smluvní a mimosmluvní závazek.
2. Vysvětlete, zda je smlouva jednostranné či dvoustranné právní jednání. Uveďte, zda strany jsou si v soukromém (občanském) právu skutečně vždy rovny. Vymyslete konkrétní příklady, kdy jsou si strany rovny a kdy nikoliv.
3. Charakterizujte, co rozumíte pod slovním spojením slabší smluvní strana a uveďte příklady.
4. Osoba, která má povinnost něco plnit, se nazývá dlužník, nebo věřitel?
5. Právo věřitele na plnění od dlužníka se nazývá pohledávka, nebo dluh?
6. Uveďte skupiny osob, mezi kterými mohou být uzavírány smlouvy.
7. Jaké dvě základní fáze kontraktačního procesu znáte?
8. Kterým okamžikem vzniká smlouva?
9. Zabývejte se tím, jaký význam má protinabídka.
10. Vymezte rozdíl mezi platnou smlouvou a účinnou smlouvou.
11. Znáte nějaké zvláštní způsoby uzavírání smluv?
12. Definujte pojem obchodní podmínky. Setkali jste se někdy s nimi v rámci běžného života?
13. Jaké jsou základní podmínky, aby se obchodní podmínky platně staly součástí smlouvy?
14. Co nesmí být v obchodních podmínkách, pokud Vy vystupujete v pozici spotřebitele?
15. Uveďte vztah mezi kogentními právními normami, dispozitivními právními normami, smlouvou a obchodními podmínkami. Co a jak upravuje práva a povinnosti smluvních stran?
16. Co rozumíte pod pojmem forma smlouvy? V jaké formě nejčastěji uzavíráte smlouvy Vy? Jmenujte příklady.

17. Vysvětlíte zásadu autonomie vůle stran a zásadu, že smlouvy se mají dodržovat. Co nastane, pokud jedna strana nedodrží smlouvu?
18. Je možné změnit smlouvu? Jakými způsoby?
19. Vyjmenujte příklady, jakými dochází k zániku smlouvy. Rozlište na ty, při nichž dochází k uspokojení věřitele a při kterých nikoliv.
20. Uveďte rozdíl mezi odstoupením a výpovědí. Uveďte dále příklady konkrétních smluv, od kterých byste odstoupili a u kterých byste dali výpověď.
21. Které soudy budou pravomocné řešit spory vyplývající ze smluv?

Praktické příklady

Příklad 1

Chcete si objednat svatební či narozeninový dort od společnosti Top Dort, s.r.o. (společnost s místem podnikání v Brně). Na webových stránkách společnosti máte na výběr příchuť korpusu (čokoláda, vanilka) a náplně (cca 10 druhů), uvedeno je několik druhů velikosti (průměr), cena uvedena není, podrobnosti se domlouvají emailem či telefonicky. Pošlete dotaz (13.4.2024), zda jsou schopni do 17.6.2024 pro Vás připravit třípatrový dort, spodní patro v průměru 30 cm, specifikujete korpus, příchuť a další podrobnosti, zeptáte se na cenu. Společnost emailem odpoví obratem, že to možné je, udělá Vám nabídku s cenou je 6 990 Kč vč. DPH, součástí emailu je, že „*tímto návrhem se cítíme zavázáni do 20. dubna 2024 včetně*“. Dort se Vám líbí, ale cena je pro Vás příliš vysoká a zeptáte se 17.4.2024, zda při vynechání nějakého zdobení a zmenšení na průměr 27 cm by se cena změnila. Společnost odpoví 18.4.2024, že cena by klesla na 5 990 Kč vč. DPH. To už se Vám zdá přijatelné a den poté odpovíte emailem, že souhlasíte. Posuďte následující situace:

1. Kdy byla podle Vás učiněna nabídka a kdo komu ji učinil?
2. Mohla by Vám společnost poté, co Vám poslala nabídku (tj. 13.4.2024), odvolat nabídku 16.4.2024 s omluvou, že přijali jiné objednávky a Vaši objednávku by nestihli včas vyřídit?
3. Vaše odpověď na nabídku byla přijetím (s nepodstatnými změnami), nebo odmítnutím a protinabídkou?
4. Kterým okamžikem (co nejpřesněji uveďte) vznikla smlouva?
5. Mohli byste smlouvu uzavřít i telefonicky? Okomentujte.

Příklad 2

Přijdete do hospody. Servírka se Vás zeptá, zda si dáte pivo Poličku 11° nebo 12° (čili učinila návrh na uzavření smlouvy).

1. Musíte zásadně přijmout nabídku bezodkladně?
2. Jakou smlouvu jste uzavřeli?

Pivo dopijete a servírka se Vás zeptá: „*Ještě jedno?*“

3. Vznikne smlouva, když neodpovíte, ale pokývnete hlavou?
4. Vznikla by smlouva, kdybyste mlčeli?

Příklad 3

§ 1732

(1) (...)

(2) *Má se za to, že návrh dodat zboží nebo poskytnout službu za určenou cenu učiněný při podnikatelské činnosti reklamou, v katalogu nebo vystavením zboží je nabídkou s výhradou vyčerpání zásob nebo ztráty schopnosti podnikatele plnit.*

§ 1733

Projev vůle, který nevyhovuje § 1732, není nabídkou a nemůže být proto přijat. Obsahuje-li projev vůle slib plnění za určitý výkon nebo výsledek, jedná se o veřejný příslib, jinak o pouhou výzvu k podání nabídky. Totéž platí o projevu, který směřuje vůči neurčitému okruhu osob nebo který má povahu reklamy, pokud z něho jasně neplyne něco jiného.

Je reklamní leták obchodů (např. Billa, Tesco, Lidl) nabídkou? Co Vy na to?

Příklad 4

U následujících smluvních typů odstoupíte, nebo dáte výpověď? Jak se tyto smlouvy nazývají?

- a) Nakoupili jste si přes e-shop novou mikinu, tj. zaplatili jste peníze a obchodník Vám poslal zboží. Poté, co Vám mikina dojde, si ji vyzkoušíte a zjistíte, že jste netrefili velikost. Odstoupíte od smlouvy, nebo dáte výpověď?
- b) Pracujete jako učitel na základní škole. Dostali jste nabídku jít na jinou základní školu, která je blíže Vašemu bydlišti a nabízí větší benefity. Odstoupíte od smlouvy, nebo dáte výpověď?
- c) Bydlíte v nájmu. Chcete se přestěhovat do vlastního bydlení. Odstoupíte od smlouvy, nebo dáte výpověď?
- d) Těšili jste se na letní dovolenou do 5* hotelu do Egypta do Vašeho oblíbeného letoviska. Cestovní kancelář však před začátkem zájezdu oznámila, že letovisko bude jiné, hotel 4*, ale jako kompenzaci zajistí slevu na fakultativní výlety. Na takovou dovolenou nechcete. Odstoupíte od smlouvy, nebo dáte výpověď?

Příklad 5

Můžete se bránit proti obchodním podmínkám, pokud jste se je nepřečetly a obsahují něco, co se Vám nelíbí?

Odpovědník 1 v informačním systému

Smlouva je dvoustranné (či vícestranné) právní jednání, výjimečně může být smlouva i jednostranná.

- a) ano
- b) ne

Pro oblast smluv jsou typické dispozitivní právní normy, u spotřebitelských smluv je však několik kogentních právních norem.

- a) ano
- b) ne

Osoba, která má povinnost plnit, se nazývá dlužník.

- a) ano
- b) ne

Smlouvy uzavřené mezi podnikateli (obchodníky) reguluje obchodní právo a obchodní zákoník, zatímco smlouvy uzavřené mezi spotřebitelem a podnikatelem nebo uzavřené mezi dvěma fyzickými osobami, upravuje občanské právo a občanský zákoník.

- a) ano
- b) ne

Proces uzavírání smlouvy se jiným slovním spojením nazývá kontraktační proces.

- a) ano
- b) ne

Smlouva vzniká okamžikem, kdy adresát nabídky (tj. ten, komu je nabídka určena) bezvýhradně a včasné odešle přijetí nabídky.

- a) ano
- b) ne

Aby se obchodní podmínky staly součástí smlouvy (ve smlouvě uzavírané mezi spotřebitelem a podnikatelem), musí být do smlouvy řádně včleněny (tj. odkaz na ně), připojeny a spotřebitel jako slabší smluvní strana je musí podepsat.

- a) ano
- b) ne

Pokud se liší obsah smlouvy a obsah obchodních podmínek, má přednost smlouva.

- a) ano
- b) ne

Pokud zákon nestanoví písemnou formu, je na stranách, v jaké formě smlouvu uzavřou.

- a) ano
- b) ne

Smlouvy se posuzují podle svého nadpisu, nikoliv obsahu, proto je potřeba dbát na správné pojmenování smlouvy.

- a) ano
- b) ne

Účinnost smlouvy může nastat před platností smlouvy.

- a) ano
- b) ne

Pokud jedna strana poruší smlouvu (poruší povinnost ze smlouvy), nastává další právní vztah, který se nazývá odpovědnostní (strana je odpovědná za porušení smlouvy).

- a) ano
- b) ne

Změna smlouvy může nastat jak v obsahu smlouvy, tak ve stranách smlouvy.

- a) ano
- b) ne

Výpověď smlouvy je dvoustranné právní jednání, výpověď musí tak být podepsána oběma stranami, aby byla platná.

- a) ano
- b) ne

Odstoupení od smlouvy znamená, že smlouva se ruší od počátku.

- a) ano
- b) ne

Odpovědník 2 v informačním systému

"Dne 28.4.2023 se ztratil náš německý ovčák. Slyší na jméno Rex. Za poskytnutí informací vedoucí k jeho nalezení nabízíme odměnu až 1000 Kč." Vyberte správné či správná tvrzení (správně může být jedna i více možností):

- a) jedná se o návrh na uzavření smlouvy (čili nabídku)
- b) nejedná se o nabídku, ale pouze o tzv. veřejný příslib
- c) jedná se o veřejnou nabídku, protože míří na kohokoliv
- d) nejedná se z hlediska práva o nic, jde jen o společenskou úsluhu a morálku každého z nás

Nechali jste si vypracovat designový návrh Vašeho nového bytu, který se Vám líbil, a poprosili jste tak společnost, aby Vám zaslala návrh na uzavření smlouvy včetně ceny. Společnost tak učinila 2. května 2023, přičemž uvedla v návrhu na uzavření smlouvy, že *"nabídkou se cítíme zavázáni do 16. května 2023."* Vyberte správné či správná tvrzení:

- a) společnost může nabídku do 16. května 2023 zrušit
- b) společnost nemůže nabídku do 16. května 2023 zrušit, ale může ji do tohoto data odvolat
- c) společnost nemůže nabídku ani zrušit ani odvolat do 16. května 2023
- d) Vy můžete nabídku přijmout i po 16. květnu 2023 a smlouva bude bez dalšího uzavřena

Nastupujete do nové práce jako učitel základní školy. Již 31. července jste podepsali pracovní smlouvu (Vy jako zaměstnanec a dále Váš zaměstnavatel), čímž jste stvrdili obsah pracovní smlouvy. Podle pracovní smlouvy máte sjednán den nástupu do práce 28. srpna. Vyberte správné či správná tvrzení:

- a) smlouva byla platná a účinná již 31. července
- b) smlouva byla platná 31. července, účinná 28. srpna
- c) smlouva byla účinná 31. července, platná 28. srpna
- d) smlouva byla platná a účinná až 28. srpna

Jako spotřebitel uzavíráte kupní smlouvu přes internet (předmětem jsou videohry dodávané na pevném nosiči). Prodávající upozorňuje při uzavírání smlouvy, že nedílnou součástí smlouvy jsou obchodní podmínky, které jsou přiloženy tak, že se na ně dostanete přes interaktivní odkaz. Vyberte, co nemůže být součástí těchto obchodních podmínek:

- a) *"Veškeré spory z této smlouvy budou řešeny v rozhodčím řízení na území České republiky."*
- b) *"V případě prodlení s placením kupní ceny se sjednává smluvní pokuta 0,05 % za každý den prodlení."*
- c) *"Kupující je povinen zaplatit kupní cenu za zboží před expedicí zboží."*
- d) *"Tato smlouva se řídí českým občanským zákoníkem, ve znění pozdějších předpisů."*

Od září 2022 užíváte byt na základě nájemní smlouvy na dobu neurčitou s panem Dvořákem, pronajímatelem. Víte, že se budete stěhovat do jiného města. Vyberte správné či správná tvrzení:

- a) s pronajímatelem se můžete dohodnout na zániku smlouvy
- b) od smlouvy můžete odstoupit
- c) můžete dát výpověď smlouvy
- d) v popsané situaci nemáte žádné možnosti, jak ukončit smlouvu

Které z těchto smluv zanikly tak, že věřitel byl uspokojen?

- a) v zaměstnání jste se Vy, jako zaměstnanec, dohodli na ukončení pracovního poměru se zaměstnavatelem
- b) koupili jste si boty na e-shopu, ale protože Vám neseděly, rozhodli jste se do 14 dnů od uzavření smlouvy (převzetí zboží) odstoupit od smlouvy
- c) užíváte zahradu a pozemky na základě pachtovní smlouvy na dobu neurčitou, rozhodnete se dát výpověď
- d) objednali jste se na masáž, která Vám byla masérem provedena, Vy jste byli spokojeni a zaplatili jste cenu za masáž

Objednáváte si služby fotografa na Vaši významnou životní událost. Přes email se s ním dohadujete na podmínkách smlouvy. Finální nabídku (jako protinabídku) činíte Vy - focení na svatbě dne 27.5.2023 v délce 12 hodin včetně vyvolání 200 ks fotografií za cenu 10 000 Kč. Fotograf Vám odpoví, že s takovou nabídkou již souhlasí. Uveďte, kterým okamžikem vznikla smlouva:

- a) okamžikem, kdy fotograf odeslal přijetí nabídky
- b) okamžikem, kdy Vám byl doručen email od fotografa s přijetím nabídky
- c) okamžikem, kdy jste se seznámili s obsahem doručeného emailu od fotografa s přijetím nabídky
- d) okamžikem, kdy fotograf splní dohodnuté podmínky - bude fotit a vyvolá požadované fotografie

Kupujete si spotřební zboží - pračku. Obchodník jako prodávající Vám chce poskytnout záruku na vady, které se mohou projevit. Situace se má takto: občanský zákoník hovoří o možnosti oznámit vady (reklamovat) do 24 měsíců od převzetí zboží. Smlouva, uzavřená s prodávajícím, stanovuje 48 měsíců od převzetí zboží a obchodní podmínky prodávajícího, které se platně staly součástí smlouvy, pak 36 měsíců od uzavření smlouvy. Čím se budete řídit?

- a) zákonem, protože prodávající nemůže poskytnout delší záruku než stanovuje zákon (lze jen kratší)
- b) obchodními podmínkami, protože se staly platně součástí smlouvy a v případě rozporu smlouvy a obchodních podmínek mají přednost obchodní podmínky
- c) smlouvou, protože v případě rozporu smlouvy a obchodních podmínek má přednost smlouva
- d) zákonem, protože pokud smlouva a obchodní podmínky stanovují něco jiného, uplatní se zákon

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

NÁRODNÍ
PLÁN OBNOVY

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Specifika smluv – nájemní smlouva, kupní smlouva a jiné typy /spotřebitel/ - část II

Studijní shrnující text vyučujícího k 8. tématu

Nájemní smlouva

Nájemní smlouvou se pronajímatel zavazuje přenechat nájemci věc k dočasnému užívání a nájemce se zavazuje platit za to pronajímateli nájemné. (§ 2201 OZ)

Předmětem nájmu může být věc **nemovitá** a **neuzužitelná věc movitá**. Předmětem nájmu tedy nemůže být osoba. Nájem může být sjednán na **dobu určitou** či **neurčitou**. Pokud si strany neujednají dobu trvání nebo den skončení nájmu, jedná se o nájem na dobu neurčitou. Základní právní úpravu nalezneme v občanském zákoníku v ustanoveních § 2201 a následujících (nájem bytu a nájem domu má pak speciální právní úpravu).

Strany smlouvy mají vůči sobě **řadu práv a povinností**. Kromě základních, vyplývajících z definice v rámečku, můžeme zmínit to, že pronajímatel musí odevzdat nájemci věc v ujednané době se vším, co je potřeba k užívání věci nebo musí zajistit nájemci nerušené užívání věci po dobu nájmu. Nájemce, kromě placení nájemného, je povinen užívat věc jako řádný hospodář k ujednanému účelu nebo nahlásit vadu, kterou má pronajímatel opravit, hned poté, co vadu zjistí či měl zjistit. Jinak platí, že po dobu nájmu provádí běžnou údržbu věci nájemce, ostatní údržbu věci a její nezbytné opravy provádí pronajímatel (ve smlouvě může být uvedeno jinak).

Při **skončení nájmu** odevzdá nájemce pronajímateli věc v místě, kde ji převzal, a v takovém stavu, v jakém byla v době, kdy ji převzal, s přihlédnutím k obvyklému opotřebení při řádném užívání. Nemovitá věc se odevzdává vyklizená. Doporučujeme pořídit zápis při odevzdání věci s popisem věci. Nájem ujednaný na dobu určitou může každá ze stran vypovědět jen v případě, že ve smlouvě byly zároveň ujednaný důvody výpovědi a výpovědní doba. Nájem ujednaný na dobu neurčitou skončí výpovědí jednou ze stran. Jedná-li se o věc movitou, je výpovědní doba jednoměsíční, jedná-li se o věc nemovitou, je tříměsíční. Porušuje-li strana zvláště závažným způsobem své povinnosti, a tím působí značnou újmu druhé straně, má dotčená strana právo vypovědět nájem bez výpovědní doby.

Kupní smlouva

Kupní smlouvou se prodávající zavazuje, že kupujícímu odevzdá věc, která je předmětem koupě, a umožní mu nabýt vlastnické právo k ní, a kupující se zavazuje, že věc převezme a zaplatí prodávajícímu kupní cenu. (§ 2079 OZ)

Předmětem **kupní smlouvy** může být jen věc (movitá, nemovitá), nikoliv člověk. Podle toho, o jakou věc jde, stanovuje občanský zákoník různá pravidla. Prodávající neodevzdává kupujícímu jen věc, ale také doklady, které se vztahují k věci (návod na složení, faktury apod.), a umožní nabýt kupujícímu vlastnické právo (tj. kdy ta věc je kupujícího). Kupující musí věc převzít a zaplatit kupní cenu. Mezi další povinnosti kupujícího patří, že musí prohlédnout věc, zda nemá vady. Věc má být odevzdána a převzata v množství, jakosti a provedení, jak bylo sjednáno (a pokud není sjednáno, tak se uplatní pravidla v občanském zákoníku). Pravidla nalezneme v **občanském zákoníku** v ustanovení § 2079 a následujících.

Ideální situace je, když věc nemá vady. Právo nastoupí dále zpravidla v situaci, pokud má zboží vady. **Vada** je jakýkoliv nesoulad mezi tím, co bylo ujednáno a co bylo plněno; zjišťují se k tzv. okamžiku přechodu nebezpečí (podle situací, nejčastěji od převzetí zboží). Rozlišujeme **vady zjevné** (ty, které jsou

zjistitelné "pouhým okem" při převzetí, lze je odhalit běžnou prohlídkou – jiná barva, jiná velikost, jiné zboží, jiný nápis apod.) a **vady skryté** (ty, které nejsou zjistitelné "pouhým okem" při převzetí, projeví se později během užívání věci). Ačkoliv se skryté vady projeví později, prokazuje se, že existovaly v okamžiku přechodu nebezpečí (typicky při převzetí), tedy např. že se jedná o výrobní vadu.

Další výklad je směřován ke spotřebitelským smlouvám. **Spotřebitelem** je každý člověk, který mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná. **Podnikatelem** je ten, kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku. Spotřebitel je tzv. slabší smluvní strana, nemůže tolik ovlivnit právní vztah (např. kupní smlouvu). Zákon pak spotřebiteli přiznává vyšší ochranu. Poslední novela občanského zákoníku, poměrně výrazná, vešla v účinnost v lednu 2023.

Kupní smlouva – reklamace, práva z vadného plnění

Když má zboží vadu, máte na něco nárok (tedy právo z vadného plnění) a můžete vady oznámit ("reklamovat"). Níže uvedená pravidla se uplatní, pokud jste si zakoupili věc po 6.1.2023, čili po účinnosti výše uvedené novely zákona.

Kupující může vytknout vady **do 2 let od převzetí zboží**. Prakticky lze vytknout vady, které existovaly v okamžiku přechodu nebezpečí (při převzetí), ačkoliv se projeví později. Rozlišujeme následující situace: **Pokud se vada projeví v průběhu prvního roku od převzetí**, pak platí předpoklad (vyvratitelná domněnka), že vada byla již při převzetí. Pak je pozice spotřebitele silnější (má se za to, že vada existovala – pokud ne, musí prodávající prokázat opak). **Pokud se vada projeví v průběhu druhého roku od převzetí**, prokazujete Vy jako spotřebitel, že vada existovala již při převzetí, což může být někdy náročné prokázat. Po uplynutí této doby nelze vady oznámit, ledaže je sjednána či poskytnuta smluvní záruka (viz dále).

Pokud jste vadu mohli zjistit při dostatečné péči (typicky zjevné vady – převezmu věc a vidím vadu), pak bez zbytečného odkladu máte vadu oznámit. Pochopitelně **nemůžete reklamovat** (oznámit vadu a mít nároky z vadného plnění), pokud si vadu způsobíte sami či pokud o vadě víte při převzetí (a věc si zakoupíte s vědomím této vady). Vadou také není to, když věc opotřebujete obvyklým užíváním (nelze si koupit boty, nosit je každý den a po 23 měsících oznámit vady, že jsou např. "sešlapané"). Jiné pravidlo může platit u koupi použité věci, kde lze zkrátit onu dobu na 1 rok od převzetí.

Reklamovat můžete u prodávajícího, v jiné prodejně (pokud má stejné IČO jako prodejna, ve které jste věc zakoupili) či u servisu (je-li uveden). Nemusíte přijít osobně, lze věc zaslat i poštou. Proávající musí reklamaci přijmout a písemně potvrdit její uplatnění, a to v otvíracích hodinách (vždy tam musí být osoba oprávněná přijmout reklamaci). Doporučujeme co nejdříve a nejpřesněji popsat vady. Kromě toho se uvádí datum uplatnění a to, co požadujete (jaký nárok volíte, viz níže). Rozhodnout o reklamaci musí podnikatel ihned, nejpozději do tří dnů. **Čas na vyřízení je 30 dnů od uplatnění reklamace** – v tomto čase musí i vadu odstranit. Pokud tak nestihne učinit, může spotřebitel uplatnit nárok na odstoupení od smlouvy.

Někdy lze uplatnit vady, které zboží má, i po uplynutí 24 měsíců od převzetí. A to v situaci, kdy je sjednána či poskytnuta **smluvní záruka**. Nazývá se též jako **záruka za jakost**. Znamená, že věc bude po určitou dobu způsobilá k použití pro obvyklý účel nebo že si zachová obvyklé vlastnosti (co do funkčnosti, výkonnosti apod.). Je poskytnuta nad rámec zákonných práv, a to typicky ve smlouvě či v prohlášení o záruce. Smluvní záruka může být libovolná, záleží na podnikateli, třeba tři, pět let apod. Podnikatelé ji často poskytují z důvodu konkurenceschopnosti na trhu. Pozor, někdy může být specifikováno, na které vady se vztahuje (které vady kryje) - pak se uplatní jen na vady vymezené v záruce (např. Smluvní záruka se poskytuje na dobu tří let, a to na to, že si čerpadlo uchová uvedený výkon a nebude rezivět). Rozdíly vymezuje i tato tabulka:

Zákonná odpovědnost za vady	Záruka za jakost
„automaticky“ plyne za zákona	musí být sjednána, poskytnuta
všechny vady, které mělo zboží při přechodu nebezpečí (typicky převzetí)	není nutné, aby vada existovala při přechodu nebezpečí, může vzniknout i později; taky ale může „krýt“ jen některé vlastnosti (tj. nemusí být na všechny vady)
24 měsíců (domněnka první/druhý rok)	může být delší

Kupní smlouva – nároky, které může spotřebitel uplatnit

Co občanský zákoník preferuje z hlediska práv spotřebitele jako vadného plnění, je **odstranění vady**. To má 2 podoby: 1) **dodání nové věci bez vady** (laicky „výměna“), nebo 2) **oprava věci**. Zásadně si tedy jako spotřebitelé vybíráte při reklamaci jeden z těchto nároků, který se lépe hodí (ledaže zákon připouští něco jiného). Jakmile sdělíte jako spotřebitel prodávajícímu výběr svého práva z vadného plnění, nemůžete ho následně bez souhlasu prodávajícího změnit (to není v zákoně, dovodily soudy). Zákon udává situace (§ 2169 odst. 2), kdy prodávající může odmítnout opravu. Pak máte ale jiné nároky. Pokud jde o dodání nové věci, pak to musí být bezplatné. Nová věc musí být stejná jako původní věc (značka, typ, barva, provedení, příslušenství apod.), příp. může být kvalitativně lepší než původní věc (o třídu vyšší, s lepším vybavením apod.); pokud by však cena takové věci byla vyšší, prodávající nemůže požadovat doplacení ceny (to je mimochodem jedno z práv, které vyplývá z práva EU).

Spotřebitel má na výběr i další nároky – a to 1) **požadovat přiměřenou slevu** (tj. snížení kupní ceny), nebo 2) **odstoupit od smlouvy**. To však již za daných podmínek. Právo na odstoupení od smlouvy nastupuje, pokud věc nebo její součást nelze vyměnit ani opravit. Nemožnost musí být objektivní a musí být překážkou na straně prodávajícího. Odstoupit od smlouvy je možné i v případě, že se vady objeví po opravě opakovaně anebo se u věci vyskytne více vad naráz. Právo požadovat přiměřenou slevu z kupní ceny si kupující může zvolit, neuplatní-li ostatní nároky. Stejně tak může kupující toto právo uplatnit, pokud by prodávající nebyl schopen splnit první volbu kupujícího, nevyřídil nápravu včas anebo by zjednání nápravy bylo pro kupujícího nepřiměřeně obtížné.

Obecně, jak uvádí ustanovení § 2171 občanského zákoníku, lze uvést:

- kupující má nárok na poměrné snížení ceny věci/odstoupení od smlouvy, pokud prodávající požadovanou opravu či výměnu odmítl provést, pokud ji neprovedl vůbec nebo pokud odstranění vady neprovedl řádně (včas, bezplatně apod.)
- kupující může požadovat slevu/odstoupení i v případě, že se vada na věci projeví po opravách opakovaně (vžilo se pravidlo 3x stejná vada, nebo 5x různá)
- podstatné porušení smlouvy – pokud vada věci představuje závažný nesoulad s kupní smlouvou, má kupující nárok na okamžité snížení ceny / odstoupení od smlouvy. Jde o případy, kdy je vada na věci takové povahy, že věc nelze používat k danému účelu, a zároveň kdy nelze objektivně předpokládat, že příčiněním prodávajícího dojde k odstranění vady – tj. jedná se o vadu neodstranitelnou (neopravitelnou, nejde výměna apod.).
- prohlášení prodávajícího nebo nemožnost provést nápravu zřejmá z okolností – nárok na slevu/odstoupení vznikne i tehdy, pokud prodávající prohlásí, že vadu věci neodstraní v přiměřené době nebo bez významných obtíží pro kupujícího. Totéž platí i bez prohlášení prodávajícího, je-li z okolností zřejmé, že prodávající řádnou nápravu neprovede.

Právo z vadného plnění nevyklučuje právo na **náhradu škody** – jako další nárok, který můžete uplatnit vedle (současně) s jedním z výše uvedených nároků. Má to však svoje předpoklady, kdy lze požadovat náhradu škody, to jde nad rámec našeho výkladu.

Shrnutí:

Primárně žádáte odstranění vady, což má dvě podoby.

1. dodání nové věci = výměna, či chybějící části
2. oprava věci

Pokud nelze (tj. typicky vada je objektivně neopravitelná, nelze výměna), můžete chtít za výše uvedených podmínek:

1. přiměřenou slevu
2. odstoupení od smlouvy.

Volíte vždy jeden nárok, který logicky připadá v úvahu, je pro Vás výhodný (a je v souladu se zákonem). Výjimkou je nárok na náhradu škody, který můžete uplatnit současně (vedle) jednoho uvedeného nároku.

Odstoupení od smlouvy je jednostranný projev vůle (tj. musí být doručen druhé straně, ale nevyžaduje se, aby druhá strana odstoupení podepsala). Účinkem odstoupení je, že si vrátíte vzájemně to, co bylo plněno – typicky Vy jako spotřebitel vrátíte zboží; prodávající Vám vrací kupní cenu. Nárok na odstoupení od smlouvy nemůžete využít, pokud koupíte zboží v kamenné prodejně – tedy alespoň ne ihned (viz výše, preference opravy či výměny zboží). Odstoupit od smlouvy při zakoupení zboží v kamenné prodejně můžete jen ve výše uvedených situacích. Jiná situace nastává tehdy, pokud je kupní smlouva uzavřena **mimo obchodní prostory** (třeba na ulici), či **distančním způsobem** (e-shop, internetové stránky). Pak můžete uplatnit nárok na **odstoupení od smlouvy do 14 dnů od uzavření smlouvy, resp. od převzetí věci**, a to bez udání důvodu. Spotřebitel pak zašle zboží bez zbytečného odkladu, max. do 14 dní od odstoupení od smlouvy, podnikatel vrací všechny peněžní prostředky (ovšem zboží nesmí být poškozené či opotřebené); náklady spojené s odstoupením (poštovné atd.) hradí spotřebitel, pokud není sjednáno jinak. U **výletu organizovaného podnikatelem za účelem nebo s účinkem propagace a prodeje zboží** nebo poskytování služeb („šmejdi“), nebo při nevyžádané návštěvě podnikatele ve spotřebitelově domácnosti je možnost odstoupit do 30 dnů.

Pozor, pokud obchodník umožňuje odstoupení od smlouvy v jiných lhůtách či situacích (třeba možnost odstoupit od smlouvy a vrátit zboží/peníze pro obchody v kamenné prodejně do několika dnů, dělá to z dobré vůle, nad rámec zákona, ve prospěch spotřebitele – čili zákazníkům).

Ne vždy lze odstoupit od smlouvy, a to ani ve výše uvedených situacích. To však neznamená, že spotřebitel nemá jiné nároky (sleva z kupní ceny nebo oprava věci, pokud připadá v úvahu). Situace vymezuje občanský zákoník. Jedná se například o:

- zboží na míru (podle požadavků spotřebitele či jeho osobních potřeb - např. necháte si vyrobit šaty na míru)
- zboží, které podléhá rychlé zkáze, či krátká doba spotřeby, či zboží bylo smíšeno s jiným zbožím (např. potraviny jako maso, uzeniny, ovoce, zelenina či řezané květiny)
- zboží v zapečetěném obalu z důvodu ochrany zdraví či hygieny, a spotřebitel rozbalil (např. spodní prádlo zabalené a rozbalené)
- zboží s digitálním obsahem, který není dodán na hmotném nosiči (např. podnikatel nám zašle film přes email)
- noviny, periodika, časopisy
- smlouva o ubytování, přepravě zboží, nájmu dopravního prostředku, stravování nebo využití volného času, pokud má být podle smlouvy plněno k určitému datu nebo v určitém období (např. lístek na koncert či do divadla s datem 13.7.2024)
- smlouva o dodávce potravin, nápojů nebo jiného zboží běžné spotřeby, které podnikatel fyzicky dodává do spotřebitelovy domácnosti (např. dovoz potravin Rohlíkem či Tescem do domu spotřebitele)
- a další

Přepravní smlouva (přeprava osob)

Smlouvou o přepravě osoby se dopravce zavazuje přepravit cestujícího do místa určení a cestující se zavazuje zaplatit jízdné. (§ 2550 OZ)

Zákon rozlišuje pravidla pro **přepravu osob** a pro **přepravu věcí**. Je to dopravce, který se stará o **bezpečnost a pohodlí cestujícího**. Podrobnosti upravují **přepravní řády** – ty jsou pro nás cestující závazné, občanský zákoník na ně odkazuje. Zavazadlo má cestovat společně s cestujícím, nebo odděleně (pak ale musí být přepraveno nejpozději ve stejnou dobu jako cestující). Pokud není cestující **přepraven včas**, rozlišuje se pravidelná a nepravidelná přeprava, v zásadě je odkazováno na přepravní řády. Pokud je cestujícím během přepravy způsobena **újma na zdraví** (zraníte se) či **škoda na zavazadle** (ztráta, zničení), hradí škodu provozovatel. Pokud škodu provozovatel nemohl zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze požadovat po něm, pak škodu nehradí.

Darovací smlouva

Darovací smlouvou dárce bezplatně převádí vlastnické právo k věci nebo se zavazuje obdarovanému věc bezplatně převést do vlastnictví a obdarovaný dar nebo nabídku přijímá (§ 2055 OZ).

Základní povinnosti stran, čili dárce a obdarovaného, jsou vymezeny výše. Ne vše, co někomu darujete, je darovací smlouvou. Někdy se jedná jen o **plnění společenské služby** (např. dopíše Vám propiska a někdo Vám daruje svoji, nebo daruje papírový kapesník apod.), stejně tak pokud někomu donesete láhev vína, když jdete na návštěvu.

Dary typu nemovitost, automobil či vyšší hodnoty mohou být darovány na základě smlouvy. Zajímavostí je, že **dar můžete odvolat**, a to buď pro nevděk (do 1 roku od doby, kdy obdarovaný ublížil či se dárce dozvěděl), nebo dárce je v takové nouzi, že nemá ani na nutnou výživu vlastní či osoby, kterou musí vyživovat podle zákona (nesmí si stav způsobit úmyslně či z hrubé nedbalosti, pak lze od obdarovaného dar zpět či zaplatit jeho obvyklou cenu do výše potřebné výživy či poskytnutí to, co je potřeba k nutné výživě; neplatí, pokud obdarovaný je sám v takové situaci).

Smlouva o dílo

Smlouvou o dílo se zhotovitel zavazuje provést na svůj náklad a nebezpečí pro objednatele dílo a objednatel se zavazuje dílo převzít a zaplatit cenu. (§ 2586 OZ)

Smlouva o dílo je dalším běžným smluvním typem, kde se strany smlouvy nazývají **objednatel** a **zhotovitel**. Základní povinnosti jsou vymezeny výše. Může mít různé podoby – typicky stavba nemovitosti, plotu, chodníku, mostu, necháte si vyrobit nábytek z Vašeho dřeva, instalovat kuchyňskou linku, necháte si opravit auto, vyhotovit hudební dílo, namalujete obraz, necháte se ostříhat u kadeřnice, mohou sem spadat i IT služby či úklidové služby, necháte si přeložit knihu do cizího jazyka apod.

Pracovní smlouva

Pracovní poměr, jakož i práva a povinnosti zaměstnance a zaměstnavatele z pracovního poměru upravuje jiný zákon. (§ 2401 OZ)

Ačkoliv pracovní poměr upravuje v jednom ustanovení občanský zákoník, tak tento odkazuje na jiný zákon, kterým je [zákoník práce](#). V něm najdeme pravidla pro pracovní poměr, dohody konané mimo pracovní poměr, práva a povinnosti zaměstnance a zaměstnavatele.

Pracovní poměr se zakládá [pracovní smlouvou](#) mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. Pracovní smlouva musí být sjednána [písemně](#). Musí obsahovat tři náležitosti, kterými jsou:

- [druh práce](#) – musí být sjednáno určitě (učitel, asistent pedagoga apod.)
- [místo nebo místa výkonu práce](#) – př. adresa školy, příp. někam do doložky ve smlouvě sjednat práci z domova – pro „nepřímou“ pedagogickou činnost
- [den nástupu do práce](#) – tímto dnem vzniká pracovní poměr (ne podpisem smlouvy), pokud zaměstnanec nenastoupí tento den do práce, lze odstoupit od smlouvy

Pracovní smlouva obsahuje typicky další doložky či ujednání, ty však nejsou nutnými náležitostmi smlouvy podstatné pro vznik pracovní smlouvy. Například odměna (mzda, plat), dovolená apod.

Pracovní poměr může být sjednán [na dobu určitou](#) či [neurčitou](#). Zde pro pedagogické pracovníky je důležitý [zákon o pedagogických pracovnících](#), který upravuje [specifika pracovního poměru na dobu určitou](#). Musí být uzavřena nejméně na 12 měsíců (ochrana před tím, aby pedagogickému pracovníku nebyl ukončen pracovní poměr před prázdninami). Lze opakovat nejvýše dvakrát smlouvu na dobu určitou. Doba určitá na 12 měsíců neplatí tehdy, pokud je pedagogický pracovník zaměstnán jako náhrada za dočasně nepřítomného pracovníka (zástup za nemoc, mateřskou dovolenou apod.), nebo nemá požadovanou kvalifikaci.

Máme také [dohody konané mimo pracovní poměr](#), kterými jsou dohoda o provedení práce (DPP) a dohoda o pracovní činnosti (DPČ). Pravidla pro dohody se poměrně často mění.

Hovoříme o tzv. [závislé práci](#). Závislou prací je práce, která je vykonávána ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance, jménem zaměstnavatele, podle pokynů zaměstnavatele a zaměstnanec ji pro zaměstnavatele vykonává osobně. Závislá práce musí být vykonávána za mzdu, plat nebo odměnu za práci, na náklady a odpovědnost zaměstnavatele, v pracovní době na pracovišti zaměstnavatele, popřípadě na jiném dohodnutém místě.

Pokud jde o [skončení pracovního poměru](#), pak zákoník práce rozlišuje několik způsobů skončení. Strany se mohou [dohodnout](#) na ukončení pracovního poměru (dohoda je dvoustranné právní jednání, vyžaduje shodu zaměstnance a zaměstnavatele). Dalším je [výpověď](#). Výpověď je jednostranné právní jednání (tj. musí být doručena druhé straně, ale tato ji nemusí podepisovat). Výpověď musí být písemná, jinak se k ní nepřihlíží. [Výpovědní doba](#) činí nejméně dva měsíce, začíná prvním dnem kalendářního měsíce následujícího po doručení výpovědi a končí uplynutím posledního dne příslušného kalendářního měsíce (tj. pokud bude výpověď doručena 12.9.2024, začne běžet od 1.10.2024 a skončí 30.11.2024). Zaměstnanec může dát zaměstnavateli výpověď z jakéhokoli důvodu nebo bez uvedení důvodu. Zaměstnavatel může dát zaměstnanci výpověď jen z důvodu výslovně stanoveného v ustanovení § 52 zákoníku práce (tj. výpověď ze strany zaměstnavatele musí být odůvodněná – jak konkrétně, tak musí být uvedeno ustanovení a písmeno zákoníku práce).

Pracovní poměr může být ukončen také ve [zkušební době](#), je-li tato zkušební doba sjednána. Dále v zákonem stanovených důvodech může dojít k okamžitému [zrušení pracovního poměru](#) (tj. bez výpovědní doby). Pracovní poměr na dobu určitou končí také [uplynutím sjednané doby](#) (to ale neznamená, že není možné jiné ukončení – dohoda, výpověď apod.). Končí také [smrtí zaměstnance](#) (u zaměstnavatele to je složitější). U cizinců skočí také [skončením pobytu na území ČR](#) či [vyhoštěním z území ČR](#).

Klíčová slova

spotřebitel, podnikatel, nájemní smlouva, pronajímatel, nájemce, movitá a nemovitá věc, nájem na dobu určitou a neurčitou, nájemné, zálohy na služby, jistota, podnájem, skončení nájmu bytu/domu (výpověď), pachtovní smlouva, leasingová smlouva, kupní smlouva, kupující, prodávající, vada,

reklamace, právo z vadného plnění, odstranění vady - dodání nové věci (výměna), odstranění vady - oprava věci, sleva z kupní ceny, odstoupení od smlouvy, náhrada škody, záruka za jakost (smluvní záruka), přepravní smlouva, dopravce, cestující, přepravní řád, darovací smlouva, dárcce, obdarovaný, smlouva o dílo, objednatel a zhotovitel, pracovní smlouva, zaměstnanec, zaměstnavatel, pracovní poměr, dohody konané mimo pracovní poměr, výpovědní doba, specifika pracovního poměru na dobu určitou dle zákona o pedagogických pracovnících

Kontrolní teoretické otázky k 8. tématu

1. U každé z těchto smluv pojmenujte smluvní strany a vymezte jejich základní práva/povinnosti: kupní smlouva, nájemní smlouva, pracovní smlouva, darovací smlouva, přepravní smlouva, smlouva o dílo, pachtovní smlouva, leasingová smlouva.
2. Kdo to je spotřebitel a kdo podnikatel?
3. Uvedte, co byste dělali, pokud zjistíte, že Vaše zboží má vadu. Jak rozumíte pojmem zjevná a skrytá vada?
4. Uvedte, jak dlouhá je zákonná odpovědnost za vady (jinými slovy, do kdy můžete uplatnit práva z vadného plnění, tedy reklamovat).
5. Jaké máte šance "reklamovat" první rok od uzavření kupní smlouvy, resp. převzetí, a jaká šance máte "reklamovat" druhý rok?
6. Popište funkci a význam smluvní záruky. Jak může být dlouhá?
7. Uvedte, u koho budete reklamovat (uplatňovat práva z vadného plnění) - musíte vždy u podnikatele/obchodníka, u kterého jste zakoupili zboží? Jak dlouhou dobu má podnikatel/obchodník k vyřízení reklamace? Potřebujete originální účtenku?
8. Jaké nároky můžete volit při uplatnění práva z vadného plnění? Vyjmenujte je všechny. Můžete uplatnit jen jeden nárok, nebo i více současně?
9. Které z možných nároků preferuje občanský zákoník?
10. Uvedte situace, ve kterých můžete odstoupit od smlouvy či požadovat slevu z kupní ceny. U odstoupení od smlouvy rozlište situaci, ve které zboží koupíte v kamenné prodejně, mimo obchodní prostory (distančně na e-shopu či "na ulici") a pokud jej zakoupíte na organizovaném výletě, na kterém se prodává zboží. Do kdy je možné odstoupení od smlouvy?
11. Jmenujte konkrétní případy, ve kterých nelze odstoupit od smlouvy.
12. Na koho byste se obrátili, pokud Vám bude reklamace zamítnuta a Vy si myslíte, že máte pravdu, či že s Vámi obchodník nezacházel?
13. Uvedte příklad nájmu nezuživatelné movité věci a nájmu nemovité věci.
14. V případě nájmu bytu/domu, kdo provádí a hradí běžnou údržbu a kdo tzv. ostatní údržbu? Jmenujte příklady.
15. Může Vám pronajímatel zakázat v bytě chovat domácího mazlíčka? Zakázat kouřit či mít trvalé bydliště?
16. U nájmu bytu/domu - odstoupíte od smlouvy, či dáte výpověď?
17. Uvedte příklad důvodů výpovědi u nájmu domu/bytu.
18. Kde se budete bránit, pokud se domníváte, že výpověď z nájmu bytu/domu je neplatná?
19. Odlište nájemní smlouvu od pachtovní smlouvy či leasingové smlouvy.
20. Jak byste charakterizovali přepravní smlouvu? Jsou přepravní řády pro nás závazné?
21. Jmenujte příklady smlouvy o dílo, které můžete jako fyzická osoba uzavřít.
22. Je dárek k narozeninám (láhev alkoholu) či k Vánocům (ponožky) darovací smlouvou?
23. Pokud někomu darujete automobil, můžete dar odvolat?
24. Pokud si odložíte věci v restauraci či v čekárně u lékaře na místě k tomu určeném, odpovídá provozovatel za zničení/ztrátu odložené věci?
25. Pokud uzavřete smlouvu přes internet ohledně toho, že se máte za týden dostavit na předem určený čas na stříh/nehty apod., a Vy se nedostavíte, může po Vás chtít obchodník/podnikatel náhradu škody? Rozlište situace a vysvětlete.
26. Jaké nutné náležitosti musí mít pracovní smlouva? Co dalšího byste chtěli v pracovní smlouvě mít sjednáno?
27. Vysvětlete, jak se zakládá pracovní poměr a jaké znáte dohody konané mimo pracovní poměr.
28. Rozlište pracovní smlouvu na dobu určitou a dobu neurčitou.

29. Jmenujte specifika uzavírání pracovní smlouvy na dobu určitou pro pedagogické pracovníky podle zákona o pedagogických pracovnících.
30. Jak může skončit pracovní poměr? Jmenujte různé způsoby.
31. Musí zaměstnanec uvést důvod výpovědi? Musí zaměstnavatel uvést důvod výpovědi? Jaká je stanovena forma výpovědi?
32. Pokud doručíte výpověď 20. srpna 2024, kdy uplyne výpovědní doba?
33. Ve kterém předpise nalezneme pravidla pro zaměstnance a zaměstnavatele?
34. Jak se nazývá předpis, ve kterém jsou upraveny smlouvy (nájemní, kupní, darovací, přepravní a jiné)?

Praktické příklady

Příklad 1

Posudte nájemní smlouvu. Zakroužkujte, co se Vám v nájemní smlouvě nelíbí, co byste tam mít nechtěl a je to současně chybně z pohledu práva.

Nájemní smlouva

uzavřená podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Dne, měsíce a roku níže uvedeného uzavřeli:

Pronajímatel: Antonín Novák, narozen 15.10.1990, trvale bytem Brno, ul. Poříčí 23, email: an.novak2@gmail.com, tel. 721 666 666

Nájemce: Vy

dále také společně jako „strany“

tuto smlouvu:

I.

Pronajímatel zřizuje nájemci právo nájmu bytu v domě: v Brně, ul. Brožíkova 582/20a, 3 NP, byt 2+1, zapsaný na LV č. 3489, číslo jednotky 582/10, katastrální území Lesná, a to **na dobu určitou od 1.5.2024 do 30.4.2025 s možností prodloužení.**

II.

1. Byt je částečně zařízený, podrobně sepsaným v Předávacím protokolu, který je sepsán mezi stranami smlouvy a je neoddělitelnou součástí této smlouvy. Nájemce se zavazuje byt užívat k účelu, k jakému je byt určen, řádně byt a jeho zařízení užívat, úpravy bytu a jeho zařízení provádět výlučně s předchozím souhlasem pronajímatele. Stavební úpravy bytu je oprávněn provádět rovněž výlučně s předchozím souhlasem pronajímatele.
2. Za poškození bytu, anebo jeho zařízení nepřiměřeným užíváním zodpovídá nájemce v plném rozsahu, přičemž účastníci přihlíží k běžnému opotřebení bytu.

3. Nájemce je povinen dodržovat čistotu a pořádek v bytě, ve společných prostorách domu a před domem, dále je povinen dodržovat pravidla občanského soužití v domě, dodržovat noční klid v době mezi 22,00 hod až 06,00 hod.
4. Nájemce nesmí chovat v bytě zvíře. Nájemce nesmí kouřit v bytě, s výjimkou balkónu.
5. Nedodržení těchto podmínek může mít za následek skončení nájmu pro porušení smlouvy.
6. Pronajímatel si vyhrazuje právo po domluvě s nájemcem a za jeho přítomnosti zkontrolovat stav bytu, zejména pak v období před ukončením této smlouvy.

III.

Cena nájmu bytu je dohodnuta ve výši 10 000 Kč měsíčně + 7 000 Kč zálohy na služby spojené s užíváním předmětu nájmu (elektřina, teplo, teplá voda, studená voda, úklid společných prostor domu, společná elektřina v domě, internet). Zálohy na služby budou vyúčtovány dle faktur od dodavatelů služeb.

IV.

Smluvní cenu lze měnit dohodou stran.

V.

Smluvní cena je splatná měsíčně, nejpozději do 22. dne měsíce předem na účet pronajímatele, číslo účtu 2568942020/0600, vedený u Moneta Money Bank.

VI.

1. Účastníci se dále zavazují k dodržování podmínek stanovených domovním řádem vydaným správou domu.
2. Nájemce bere na vědomí, že po skončení nájmu nemá nárok na bytovou náhradu.
3. Další členové nájemcovy domácnosti: Petra Dvořáková, narozena 27.9.1992, trvale bytem Jagellonská 15, Praha.

VII.

Nájemce uhradí pronajímateli vratnou kauci ve výši 40 000 Kč, kauce je vratná v den ukončení nájmu.

VIII.

1. Nájem končí uplynutím sjednané doby.
2. Nájemce je oprávněn tuto smlouvu vypovědět písemnou výpovědí s výpovědní lhůtou 1 měsíc, která začíná běžet prvního dne měsíce následujícího po doručení výpovědi. Jinak se výpověď řídí občanským zákoníkem.
3. Pronajímatel může dát nájemci výpověď z důvodů a ve lhůtě stanovených občanským zákoníkem, nebo i bez udání důvodu v případech, kdy pronajímatel tak uzná za vhodné.

IX.

Jiná ujednání

1. Smlouva je uzavřena svobodně a vážně, což účastníci prohlašují a stvrzují svými vlastnoručními podpisy a zároveň prohlašují, že jsou oprávněni disponovat s předmětem smlouvy a že se navzájem neuvedli do omylu, což by mohlo mít za následek neplatnost smlouvy.
2. Smlouva je vyhotovena ve dvou vyhotoveních, obě vyhotovení s platností originálu, přičemž jedno vyhotovení obdrží nájemce a jedno pronajímatel.
3. Tato smlouva a veškeré vztahy z ní vyplývající se řídí zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
4. Tato smlouva je platná a účinná dnem podpisu obou smluvních stran.

V Brně dne: 13.4.2024

pronajímatel: _____

nájemce: _____

Příklad 2:

Které nároky (tj. práva z vadného plnění) byste zvolili při oznámení vady (tj. reklamaci)? V jaké lhůtě tak lze učinit?

1. Koupíte se v kamenné prodejně knihu. Zjistíte, že strany 230-236 jsou nečitelné.
2. Koupíte si v kamenné prodejně mixér na smoothie. Zjistíte po třech měsících užívání, že přestal startovat.
3. Koupíte si v kamenné prodejně krabičku, ve které má být 100 ks obyčejných tužek. Zjistíte, že jich tam je 90, současně víte, že prodávající ale nemůže již dodat chybějící část.
4. Koupíte na e-shopu boty. Zjistíte, že boty se Vám ale vůbec nelíbí a neodpovídají Vaším představám.
5. Koupíte na e-shopu boty. Zjistíte, že poslali velikost 44, Vy jste měli objednanou velikost 42. Boty se Vám líbí, chcete je, ale se správnou velikostí.
6. Koupíte si na webovém portálu lístek na koncert zpěváka Calina na 15. října 2024. Týden poté, co jsou Vámi lístky doručeny na email, zjistíte, že ten den nebudete moci.

Příklad 3:

Posuďte následující situace:

7. Koupíte si deštník. Deštník má takové vady, že jej nelze používat k danému účelu, nelze jej opravit a ani prodávající nemůže nabídnout ani výměnu, protože deštník této velikosti a s funkčními vlastnostmi už nemá. Můžete odstoupit?
8. Necháte si vyrobit obyčejné tužky na míru, kde bude napsáno „Jsem učitel OV na (konkrétní) ZŠ.“ Tužky se však nadměrně lámou a chcete odstoupit od smlouvy. Můžete?
9. Koupili jste si v kamenné prodejně 5. června 2022 stolní lampičku, která nesvítí. Již dvakrát jste byli tuto vadu reklamovat, dvakrát Vám byla uznána a lampička opravena. Nicméně po čase znovu přestala svítit pro stejnou vadu. Je 29. dubna 2024 a jdete znovu reklamovat. Můžete?
10. Změnila by se odpověď ad 8), kdybyste třetí reklamaci provedli 15. srpna 2024?
 - a. 10a. Existuje v právu možnost, kdy by reklamáce mohla být úspěšná i třetí rok od převzetí zboží?
11. Vaše babička si koupila hrnce na organizovaném výletu do Velkého Meziříčí (hrad, rozhledna). Hrnce byly předražené, stály 5x více než v obchodě běžně stojí (stejný typ). Co byste jako dcer/syn/vnuk/vnučka babičce poradili, pokud víte, že nákup byl velmi nevýhodný? Do kdy?

Odpovědník v informačním systému

O nájemní smlouvě platí:

- a) strany smlouvy se nazývají terminologicky nájemník a pronajímatel
- b) předmětem nájmu může být jakákoliv věc
- c) lze ji uzavřít na dobu určitou i neurčitou
- d) právní normy nalezneme v občanském zákoníku

Pronajímatel:

- a) musí přenechat věc, která je předmětem nájmu, dočasnému užívání nájemci
- b) může v souladu s právem zakázat nájemci chovat v bytě zvířátko
- c) může požadovat jistotu po nájemci ve výši až čtyřnásobek nájemného
- d) hradí vždy nájemci i běžné opravy bytu, typu výměna žárovky

Nájemce:

- a) se jiným slovem řekne podnájemník
- b) v případě nájmu bytu je povinen byt vymalovat, i kdyby byt užíval pár měsíců
- c) v případě nájmu bytu odevzdá byt v zásadě ve stavu, v jakém jej obdržel; přihlíží se k běžnému opotřebování věci
- d) v průběhu užívání věci může nájemce od smlouvy odstoupit

Vyberte správné/správná tvrzení:

- a) nájemní smlouva na dobu neurčitou může být ukončena výpovědí
- b) na základě pachtovní smlouvy lze věc nejen užívat, ale i požívat
- c) leasingová smlouva je tzv. nepojmenovaným smluvním typem
- d) v případě, že výpověď nebude podle Vás odůvodněná a v souladu s právem, lze podat žalobu na neplatnost výpovědi k civilnímu soudu

O reklamacích platí:

- a) podle zákona lze uplatnit nároky z vadného plnění do 24 měsíců od převzetí zboží, není-li ujednáno jinak
- b) pokud má zboží vady, prokazuje se jejich existence k tzv. okamžiku přechodu nebezpečí
- c) při reklamaci první rok od převzetí je předpoklad, že vada již existovala při převzetí, prodávající musí případně prokázat opak
- d) při oznámení vady druhý rok od převzetí kupující prokazuje, že vada existovala při převzetí

O reklamacích platí:

- a) zakoupenou věc lze reklamovat zásadně v prodejně, ve které byla zakoupena
- b) pro uplatnění reklamace je nutné mít s sebou originální účtenku
- c) prodávající má dle zákona na vyřízení 30 dnů od uplatnění reklamace
- d) věci zakoupené mimo obchodní prostory (internet, na ulici) nelze reklamovat

Pokud si zakoupíte polohovací postel v kamenné prodejně a polohovací systém nefunguje, vyberte, které nároky můžete teoreticky žádat:

- a) odstranění vadného plnění v podobě opravy, jde-li polohovací systém opravit
- b) odstranění vadného plnění v podobě výměny, jde-li postel vyměnit
- c) odstoupení od smlouvy, i přesto, že věc lze opravit či vyměnit
- d) snížení kupní ceny, i přesto, že věc lze opravit či vyměnit

Zakoupíte si v kamenné prodejně 10 ks párů ponožek v balení, doma ponožky po rozbalení přepočítáte a zjistíte, že jich je jen 9 ks. Co byste požadovali?

- a) odstranění vadného plnění v podobě opravy
- b) odstranění vadného plnění v podobě dodání chybějícího 1 ks páru ponožek

- c) odstoupení od smlouvy
- d) snížení kupní ceny o 10 %, protože věc nelze z logiky věci opravit a prodávající již nemá kusy na výměnu balení

Zakoupíte si na internetu svícen, který převezmete 10. září na poště. Po rozbalení doma zjistíte, že prodávající zaslal jiný svícen, než jste si objednali, tento doručení svícen se Vám vůbec nelíbí. Pak můžete (za předpokladu, že to je pro Vás i logické takto postupovat):

- a) odstoupit od smlouvy do 14 dnů od převzetí bez udání důvodu
- b) vypovědět smlouvu do 14 dnů od převzetí bez udání důvodu
- c) požadovat odstranění vadného plnění v podobě opravy svícnu
- d) požadovat snížení kupní ceny o 10 %

Odstoupení od smlouvy v případě koupě uzavřené distančně (e-shop, webové portály) není možné v případě:

- a) kupní smlouvy, jejímž předmětem je koncert skupiny XYZ v Brně dne 15. listopadu 2024
- b) kupní smlouvy, jejímž předmětem je triko na míru s unikátním nápisem
- c) kupní smlouvy, jejímž předmětem jsou boxerky, které jsou v hygienickém obalu a Vy jej rozbalíte
- d) kupní smlouvy, jejímž předmětem je dovoz potravin do domu, které jste si na internetu objednali

Smluvní záruka:

- a) musí být sjednána či poskytnuta, není na ni nárok „automaticky“ za zákona
- b) může kryt jen některé vady, které jsou ve smluvní záruce identifikovány
- c) může být teoreticky neomezeně dlouhá
- d) existence vad kryté smluvní zárukou se nemusí prokazovat k okamžiku přechodu nebezpečí (typicky k převzetí)

Pracovní smlouva:

- a) pracovní smlouvou vzniká pracovní poměr
- b) musí obsahovat den nástupu práce, místo výkonu práce a druh práce
- c) je totéž co dohoda o pracovní činnosti či dohoda o provedení práce
- d) nemůže být později během výkonu práce změněna žádnou ze stran smlouvy

Pracovní poměr pedagogických pracovníků na dobu určitou musí trvat alespoň 12 měsíců. To neplatí v případech:

- a) pedagogický pracovník nemá dostatečnou odbornou kvalifikaci
- b) pokud potřebuje ředitel školy ušetřit peníze, proto lze pracovníka zaměstnat jen dobu září až červen
- c) pedagogický pracovník dočasně zastupuje jiného zaměstnance například za nemoc či mateřskou dovolenou
- d) pedagogický pracovník má plný úvazek (doba neurčitá) již na jiné škole a na tamější škole, kde bude pracovat na dobu určitou, tak může být zaměstnán na dobu kratší než 12 měsíců

Pracovní poměr může být z nabízených možností ukončen:

- a) výpovědí jedné ze stran
- b) dohodou
- c) smrtí zaměstnance
- d) v případě smlouvy na dobu určitou také uplynutím doby, na kterou byla sjednána

Pokud bude výpověď doručena dne 24. září 2024, výpovědní doba uplyne:

- a) 24. listopadu 2024
- b) 30. listopadu 2024
- c) 1. října 2024
- d) 1. prosince 2024

Smlouvou o dílo může z nabízených možností být:

- a) překlad knihy z češtiny do cizího jazyka
- b) postavení zahradního domku na zahradě
- c) necháte si udělat tetování v salónu
- d) necháte si vypracovat architektonický plán

Vyberte správné/správná tvrzení ohledně pojmenování stran (terminologicky) u smluvních typů:

- a) u smlouvy o dílo se jedná o objednatele a zhotovitele
- b) u přepravy osob se jedná o cestujícího a dopravitele
- c) u darovací smlouvy se jedná o dárce a obdarovaného
- d) u pachtovní smlouvy se jedná o pachtýře a propachtovatele

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

NÁRODNÍ
PLÁN OBNOVY

MS
MT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Rodinné právo – manželství

Studijní shrnující text vyučujícího k 9. tématu

Rodinné právo

Rodinné právo řadíme do oblasti soukromého práva. Řeší otázky manželství, registrovaného partnerství, vztahů mezi rodiči a dětmi a formy náhradní rodinné péče. Ačkoliv se jedná o soukromé právo, pro které jsou typické dispozitivní právní normy, v právu rodinném se objevují **kogentní právní normy**, zejména tam, kde jde o otázky statusové. **Právní úpravu** nalezneme v občanském zákoníku. Registrované partnerství pak má vlastní zákon o registrovaném partnerství. Otázku jména a příjmení, zápisy do matriky řeší zákon o matrikách, jménu a příjmení. Na úrovni ústavní nelze opomenout zejména čl. 32 Listiny základních práv a svobod ČR, podle kterého rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena. Rodinného práva se však dotýkají i jiné předpisy, ať už na úrovni procesní vnitrostátní (občanský soudní řád, zákon o zvláštních řízeních soudních), tak řada mezinárodních úmluv zejména tam, kde jde o ochranu dětí. Věnovat se budeme jen manželství, vztahy rodičů a dětí jsou předmětem jiného kurzu.

Manželství a registrované partnerství

Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví občanský zákoník. Jedná se o **statusový právní vztah**, o právní pouto, životní společenství. V pojetí českého práva se jedná o svazek osob opačného pohlaví (jeden muž a jedna žena) a o manželství monogamní, které je typické pro evropské státy, neboť vycházíme z podobné kultury ovlivněné mj. křesťanstvím. V definici je vyjádřena charakteristika manželství, tj. musí jít o svazek trvalý. V dosahu českého práva tak nelze uzavřít manželství dočasné (na dobu určitou), stejnopohlavní či polygamní. V občanském zákoníku je vyjádřen také **hlavní účel manželství**, kterým je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.

Registrované partnerství je definováno jako trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví. Jedná se rovněž o statusový právní vztah. Aktuálně k r. 2024 je přijata novela zákona (i občanského), kterým se mění registrované partnerství na partnerství a dojde k vyššímu (avšak ne úplnému) práv mezi manžely a registrovanými partnery. Zákon by měl vstoupit v účinnost v červnu roku 2025. Partnerům tak nově bude vznikat společné jmění, budou mít nárok na vdovský či vdovecký důchod a pokud je jeden z partnerů biologickým rodičem dítěte, bude možné osvojení. Tato práva doposud registrovaní partneři neměli.

Vznik manželství

Manželství z pohledu práva **vzniká** svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství, že spolu vstupují do manželství (tj. typicky "ano-ano", ale nemusí jít nutně o ano-ano, může jít o kterýkoliv souhlasný projev vůle; např. při sňatku uzavřeném pod hladinou vody, učiněného jinak než slovy). Všechny další skutečnosti (podpisy do osvědčení – veřejné listiny, která je při obřadu, a to před osobou z matričního úřadu, či zápis do matriky) mají svůj význam, avšak ne pro právní okamžik vzniku manželství.

Sňatečný obřad je veřejný a slavnostní; činí se v přítomnosti dvou svědků, a to před oprávněným orgánem veřejné moci v přítomnosti matrikáře (občanský sňatek) či před orgánem církve nebo oprávněné náboženské společnosti (církevní sňatek). **Občanský sňatek** může být uzavřen před oddávající osobou, kterou může být starosta, místostarosta či pověřený člen zastupitelstva obce. Sňatečný obřad se může konat na místě, které k tomu určí orgán veřejné moci provádějící sňatečný obřad; přihlíží při tom k vůli snoubenců (tj. prakticky na kterémkoliv vhodném místě). **Církevní sňatek** je uzavřen před osobou pověřenou oprávněnou církví – dle zákona o církvích a náboženských společnostech, a to na místě určeném vnitřními předpisy oprávněné církve. Jen pro zajímavost uvádíme, že církevní sňatek je upraven v ustanovení § 666 občanského zákoníku. V obou případech snoubenci při sňatečném obřadu uvedou, dříve než učiní sňatečný projev vůle, že jim nejsou známy překážky, které by jim bránily uzavřít manželství, že navzájem znají svůj zdravotní stav a že zvážili uspořádání budoucích majetkových poměrů, svého bydlení a hmotné zajištění po uzavření manželství.

Aby manželství mohlo být uzavřeno a nebránily tomu **zákonné překážky manželství**, koná se povinně pro obě formy sňatku tzv. **předoddavkové řízení** před matričním úřadem v obvodu, v jehož má být manželství uzavřeno. Vyplňuje se dotazník a předkládají se zákonem stanovené doklady. Mezi zákonné překážky manželství, pro které nemůže být manželství uzavřeno, patří:

- **nezletilost** - pro uzavření manželství je potřeba dosáhnout sňatečný věk, což je 18 let (dosažení zletilosti, tedy plné svéprávnosti). Výjimečně lze uzavřít manželství od 16 let - buď soud povolí uzavřít manželství (typicky v situaci, ve které je žena těhotná), nebo soud přiznal osobě svéprávnost, což lze také od 16 let;
- **omezená svéprávnost** - manželství nemůže uzavřít osoba, která byla soudem omezena ve svéprávnosti pro tuto oblast;
- **jiné manželství, registrované partnerství či jiný obdobný svazek uzavřený v zahraničí** - došlo by k porušení principu monogamie;
- **existence příbuzenství** - nelze uzavřít manželství mezi předky, potomky, sourozenci - nezáleží, zda se jedná o příbuzenství pokrevní, či na základě osvojení;
- **existence poručenství, pěstounství či svěřenectví** - je zde stav závislosti, na které zákon pamatuje.

Pokud by bylo manželství uzavřeno i přes zákonné překážky, následkem bude **neplatnost manželství** (řízení o neplatnosti manželství před soudem), tj. jako by manželství nikdy neexistovalo.

Snoubenci při sňatečném obřadu musí dále učinit **prohlášení o příjmení**. Buď příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným, nebo si oba své příjmení ponechají, nebo příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným, a ten, jehož příjmení nemá být příjmením společným, bude ke společnému příjmení na druhém místě připojovat své dosavadní příjmení (bude mít tzv. zdvojené příjmení, pomlčka se mezi příjmeními nepíše; dřívější příjmení musí užívat na druhém místě).

Pro zajímavost doplňujeme, že manželství může být **uzavřeno i zástupcem** na základě plné moci, tj. nemusíte být výjimečně přítomni u obřadu osobně. Není to ale nárokové, může tak povolit krajský úřad, v jehož obvodu má být manželství uzavřeno. Například v situaci, ve které je snoubenec ve vězení či dlouhodobě v zahraničí. Manželství může být **uzavřeno i v přímém ohrožení života**, pokud je zřejmé, že by se snoubenec nedožil obřadu běžným způsobem (v ČR každý orgán podle § 658 občanského zákoníku, popřípadě jiný úřad stanovený jiným právním předpisem, a to na kterémkoli místě; to platí obdobně i pro církevní sňatek; mimo území České republiky může sňatečný obřad provést také velitel námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou ČR nebo velitel letadla zapsaného v leteckém rejstříku v ČR nebo velitel vojenské jednotky ČR v zahraničí). Není potřeba dokládat doklady jako při běžném obřadu, není potřeba ani přítomnost matrikáře. Manželství obecně může být **uzavřeno v zahraničí**, forma uzavření manželství se řídí právním řádem země, v níž se manželství uzavírá. Takové sňatky uzavřené v zahraničí je pak potřeba nechat uznat v České republice, a to na zvláštní matrice, která se nachází pro celou ČR v Brně. Pokud osoby stejného pohlaví uzavřou stejnopohlavní manželství v zahraničí, české orgány takové manželství neuznají a nezapíší jako manželství (protože to není v českém právu možné), ale poníží jej na nejbližší známý institut v českém právu co do účelu a smyslu podobnému, tj. registrované partnerství (resp. od r. 2025 partnerství).

Vzájemná práva a povinnosti

Pokud jde o **vzájemná práva a povinnosti mezi manžely**, vychází se z **ústavní rovnosti muže a ženy**. Jsou si navzájem povinni úctou, jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti. Manžel má právo na to, aby mu druhý manžel sdělil údaje o svých příjmech a stavu svého jmění, jakož i o svých stávajících i uvažovaných pracovních, studijních a podobných činnostech. Jedná se tak o právo na informace. Každý z manželů uspokojuje potřeby rodiny, společně rozhodují o záležitostech rodiny a obstarávání záležitostí rodiny. Manžel má právo zastupovat svého manžela v jeho běžných záležitostech (ledaže s tím druhý manžel nesouhlasí). Práv a povinností je více, mezi velmi významné patří vzájemná vyživovací povinnost a společné jmění manželů.

Obecně platí, že v **běžných záležitostech** jedná každý z manželů sám za sebe (nákup potravin, oblečení, tankování paliva do automobilu apod.). V **ostatních záležitostech** (tj. nikoliv běžných) jednají společně,

nebo jedná jeden se souhlasem druhého (lze udělit souhlas i následně) – pokud není souhlas udělen, druhý manžel se může dovolat neplatnosti (př. nákup pozemku).

Vyživovací povinnost vzniká uzavřením manželství a trvá po celou dobu manželství. Manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost v rozsahu, který oběma zajišťuje zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň. Nemusí být totožná, úplně stejná, ale zásadně stejná.

Společné jmění manželů (též jen společné jmění, SJM) je manželským majetkovým právem. Základem je spoluvlastnický vztah k majetku. Jedná se tedy o majetkové společenství. Jmění je souhrn majetku určité osoby a jejich dluhů (aktiva a pasiva). SJM vzniká nejdříve uzavřením manželství a zaniká nejpozději se zánikem manželství. Rozeznávají se tři režimy - zákonný režim, smluvený režim a režim založený rozhodnutím soudu.

Zákonný režim je režimem obecným. Je v praxi nejčastější, uplatní se tehdy, pokud si manželé neujednají něco jiného (režim smluvený) či pokud tak nerozhodne soud (založený rozhodnutím soudu). Tj. SJM, otázka toho, co do něj spadá a nespadá, se řídí občanským zákoníkem. Součástí SJM je to, co nabyt jeden z manželů nebo čeho nabyli oba manželé společně za trvání manželství (nikoliv tedy před uzavřením manželství). Pokud jde o **aktiva**, spadá do SJM vše, kromě toho, co:

- slouží osobní potřebě jednoho z manželů (např. zubní kartáček, oblečení, mobilní telefon; nezáleží na hodnotě věci)
- nabyt darem, děděním nebo odkazem jen jeden z manželů, ledaže dárce při darování nebo zůstavitel v pořízení pro případ smrti projevil jiný úmysl
- nabyt jeden z manželů jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech (např. náhradu škody, kterou dostanete, pokud Vás někdo zraní - bolestné, nebo peníze, které získáte za pomluvu)
- nabyt jeden z manželů právním jednáním vztahujícím se k jeho výlučnému vlastnictví (např. peníze, které získáte prodejem mobilního telefonu)
- nabyt jeden z manželů náhradou za poškození, zničení nebo ztrátu svého výhradního majetku.

Součástí SJM jsou i **pasiva**, tj. dluhy převzaté za trvání manželství. Z tohoto pravidla jsou stanoveny dvě výjimky - součástí nejsou dluhy, které:

- se týkají majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku, nebo
- převzal jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, aniž se přitom jednalo o obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny (tj. pokud manžel si půjčí v bance půjčku na 500 000 Kč a Vy jste k tomu nedali souhlas, tak se tento dluh součástí SJM nestane).

Smluvený režim znamená, že si manželé domluví smlouvou, jak si upraví SJM odlišně od zákona. Lze to před uzavřením manželství (předmanželská smlouva), nebo kdykoliv během trvání manželství (pak tento režim platí nejdříve okamžikem sjednání smlouvy). Vyžadována je forma veřejné listiny, tedy notářský zápis. Má 4 typy:

- **režim oddělených jmění** - SJM vlastně nevzniká, každý z manželů může nakládat se svým majetkem bez souhlasu druhého
- **režim rozšiřující rozsah SJM** - snoubenci/manželé si mohou ujednat, že to, co podle zákona není součástí SJM, bude součástí SJM (např. dary, dědění apod.)
- **režim zužující rozsah SJM** - snoubenci/manželé si mohou ujednat, že to, co podle zákona je součástí SJM, tak nebude součástí SJM (např. mzda či plat)
- **režim, kdy SJM vzniká ke dni zániku manželství** - během trvání manželství každý nabývá majetek do svého vlastnictví, nakládá se svým majetkem bez souhlasu druhého, ale ke dni zániku manželství SJM vznikne - "pomyslně" - pro účely vypořádání SJM.

Režim založený rozhodnutím soudu přichází tehdy, pokud jeden z manželů chce třeba zúžit nebo rozšířit SJM a dohoda mezi manžely není možná. Podává se klasicky žaloba k civilnímu soudu.

Pokud SJM zanikne (smrtí manžela, rozvodem apod.) či je zrušeno (např. soudním rozhodnutím či sjednáním odděleného jmění), je nutné jej **vypořádat**. Způsoby vypořádání jsou následující: 1) dohoda o vypořádání - manželé jsou schopni se písemně dohodnout s úředně ověřenými podpisy, jak si rozdělí jmění mezi sebe; 2) vypořádání soudem - jmění se rozdělí na základě soudního rozhodnutí, podává se žaloba k civilnímu soudu a jedná se o sporné řízení; základním pravidlem je, že podíly obou manželů na vypořádaném jmění jsou stejné, jsou ale i další pravidla, např. se přihlíží k potřebám dětí; 3) pokud se manželé nedohodnou a není do tří let od zániku/zrušení SJM podána ani žaloba, platí domněnka vypořádání - vypořádává se dle pravidel v občanském zákoníku.

Zánik manželství

Pokud jde o **zánik manželství**, zaniká jen z důvodů stanovených zákonem:

- **smrtí** (prvního z nich; není-li jasné, kdo zemřel jako první, má se za to, že zemřeli současně)
- **prohlášením jednoho z manželů za mrtvého** (musí tak učinit soud)
- **prohlášením manželství za neplatné** (ze zákonných důvodů, např. při uzavření manželství i přes zákonné překážky)
- **změnou pohlaví**
- **rozvodem**

Pokud jde o **rozvod**, nezjišťuje se vina (princip viny), ale stojí na jediném důvodu, kterým je tzv. **kvalifikovaný rozvrat**. Rozvést manželství může jen soud (totéž u registrovaného partnerství, tam se pak jedná o zrušení registrovaného partnerství, nikoliv o rozvod). Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení. Možné jsou dvě varianty: 1) **rozvod se zjišťováním příčin rozvratu** ("sporný rozvod") 2) **rozvod bez zjišťování příčin rozvratu** (tzv. smluvený rozvod, "nesporný rozvod"). V **prvním případě** se nezjišťuje vina, ale příčiny rozvratu. Typicky se jedná o nevěru či neshodu zájmů a povah. V **druhém případě** může být podán společný návrh manželů na rozvod (či jedním z nich a druhý se k návrhu připojí). Jsou zde stanoveny ale podmínky: manželství trvá alespoň jeden rok, manželé spolu více jak 6 měsíců nežijí, předloží dohodu o poměrech k nezletilému dítěti – musí být před rozvodem schválena dohoda o péči o nezletilé (úprava poměrů dítěte po rozvodu – výkon rodičovské odpovědnosti, vyživovací povinnost dítěte), předloží dále dohodu o majetkovém vypořádání – majetkové poměry, bydlení, výživné po rozvodu. Vyžaduje se písemná forma s úředně ověřenými podpisy - veřejná listina, nejlépe notářský zápis.

Pokud byste psali žalobu, musíte vymezit tzv. **žalobní petit** - musíte specifikovat, co chcete, aby soud s Vaším manželstvím udělal - tj. manželství (které, uzavřeno kde, mezi kým) se rozvádí.

Soud nikdy manželství nerozvede dříve, dokud nebudou vyřešeny děti. Tj. až po právní moci rozsudku soudu péče o nezletilé, kde se dojedná úprava poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu (kdo se bude starat o děti, otázka bydlení, výživného apod.) - jedná se o řízení ve věcech péče soudu o nezletilé.

Ne vždy musí být manželství rozvedeno. Jde o dva důvody, tzv. **tvrdostní klauzule**, které brání rozvodu, jenž by mohl být vůči dítěti či druhému manželovi nepřiměřeně tvrdý. Zaprvé, je-li **rozvod v rozporu se zájmem nezletilého dítěte** - soud se může obrátit s dotazem na opatrovníka, který byl dítěti ustanoven v řízení o úpravě poměrů pro dobu po rozvodu, zda rozvodu „brání“ zájem dítě – například postižení. Zadruhé, je-li **rozvod v rozporu se zájmem manžela** - který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství (např. situace, pokud žijí manželé několik desítek let a manželka, která neporušovala manželské povinnosti, má rakovinu s nepříznivou prognózou).

Mezi **důsledky rozvodu** patří **možnost změny příjmení** zpět na své dřívější příjmení, a to do 6 měsíců po rozvodu je takto možné učinit. Je to ovšem volba, lze si ponechat příjmení rozvedeného manžela. Může vzniknout také **vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely**, a to za zákonem daných podmínek - rozvedený manžel se nedokáže sám živit, tato neschopnost má původ v manželství či v souvislosti s ním, nejde o zneužití práva a jsou splněny další předpoklady. Právo rozvedeného manžela na výživné zanikne, uzavře-li oprávněný rozvedený manžel nové manželství, nebo vstoupí-li do registrovaného partnerství; pochopitelně také smrtí. Zákon pamatuje také na **bydlení po rozvodu**. V případě **zániku manželství smrtí** platí jiná pravidla pro příjmení, výživné z pozůstalosti a bydlení po zániku manželství smrtí.

Klíčová slova

manželství, registrované partnerství, předoddavkové řízení, občanský sňatek, církevní sňatek, zákonné překážky manželství, neplatnost manželství, matriční orgán, jméno a příjmení manželů, společné jmění manželů - zákonný režim, smluvený režim, režim založený rozhodnutím soudu, vyživovací povinnost, zánik manželství, rozvod (tzv. sporný a nesporný rozvod)

Kontrolní teoretické otázky k 9. tématu

1. Definujte pojem manželství a odlište jej od registrovaného partnerství.
2. Uveďte okamžik, kdy manželství vzniká podle práva.
3. Uveďte zákonné překážky manželství a důsledky, pokud takové manželství by přesto bylo uzavřeno.
4. Vysvětlete význam předoddavkového řízení. Kde se koná?
5. Jaký je rozdíl mezi občanským a církevním sňatkem? Před kým může být manželství uzavřeno?
6. Jaké varianty příjmení mohou manželé užívat?
7. Jmenujte příklad práv a povinností mezi manžely.
8. Vysvětlete, co to je společné jmění manželů a jaké režimy společného jmění rozlišujeme.
9. Uveďte, co spadá a nespadá do SJM podle zákonného režimu.
10. Co znamená vyživovací povinnost?
11. Uveďte zákonné způsoby zániku manželství.
12. Co rozumíte pod pojmem tzv. sporný a nesporný rozvod?
13. Může nastat situace, ve které soud manželství nerozvede?
14. Jmenujte některé důsledky rozvodu.
15. Který soud z hlediska pravomoci/příslušnosti bude řešit rozvod?

Praktické příklady

Brainstorming

Zamyslete se, jaké typy či druhy manželství znáte a jaké znáte jiné formy soužití dvou osob.

§ 655 občanského zákoníku

Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.

§ 708 občanského zákoníku

(1) To, co manželům náleží, má majetkovou hodnotu a není vyloučeno z právních poměrů, je součástí společného jmění manželů (dále jen „společné jmění“). To neplatí, zanikne-li společné jmění za trvání manželství na základě zákona.

(2) Společné jmění podléhá zákonnému režimu, nebo smluvenému režimu, anebo režimu založenému rozhodnutím soudu.

§ 754 občanského zákoníku

Manželství zaniká jen z důvodů stanovených zákonem.

Právní úprava manželství je obsažena v občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.), v ustanoveních § 655 a následujícím. Zákon o rodině již není účinný (od r. 2014). Pro registrované partnerství je zákon o registrovaném partnerství (§ 115/2006 Sb.).

Příklad 1

Kterým okamžikem právně vzniká manželství?

- a) svobodný a úplný souhlasný projev vůle snoubenců, že spolu vstupují do manželství („ano“)
- b) výměnou prstýnků, resp. nasazením druhého z nich
- c) podpisy do osvědčení – veřejné listiny, která je při obřadu, a to před osobou z matričního úřadu
- d) zápisem do matriky

Příklad 2

Vyberte, zda v následujících možnostech je či není uzavření manželství možné.

- a) Petr (23 let) si chce vzít Hanku (16 let), se kterou čeká dítě
- b) Jan (28 let) si chce vzít Janu (26 let), svoji sestřenicí
- c) Ali (46 let, Alžírčan) si chce vzít Kristýnu (30 let, Češku), ačkoliv už jednu ženu má. Byl by rozdíl mezi uzavřením manželství v Alžírsku a ČR?

Příklad 3

Naformulujte možné kombinace příjmení, které připadají pro osoby vstupující do manželství v úvahu – snoubenci při sňatečném obřadu činí statusové prohlášení o příjmení. Snoubenci jsou Petr Novák a Petra Kučerová. Uvažujte 5 možných variant (neuvažujte pro ženu možnosti bez –ová).

1.
2.
3.
4.
5.

Právní úprava jména a příjmení je jednak v občanském zákoníku (ustanovení § 660 až 662), ale je potřeba vnímat také zákon o matrikách, jménu a příjmení (zákon č. 301/2000 Sb.)

Příklad 4

- a) Můžete uzavřít v zahraničí? Kde to je možné? Víte, kam se taková manželství v ČR zapisují?
- b) Mohou dvě osoby stejného pohlaví uzavřít u nás stejnopohlavní manželství? Mohou tak občané ČR učinit v zahraničí? Jak by se poté zacházelo s takovým manželstvím v ČR?
- c) Musíte být na obřadu přítomni osobně?
- d) Můžete uzavřít manželství v přímém ohrožení života?

Příklad 5

Rozhodněte, co nespadne do SJM v době trvání manželství, kromě otázky a) (před uzavřením manželství). Využijte tabulku pod příkladem. Jedná se o zákonný režim (tudíž dle pravidel občanského zákoníku, pokud si manželé neujednají něco jiného).

- a) majetek, který nabyl každý sám před uzavřením manželství
- b) zubní kartáček
- c) automobil
- d) mzda
- e) osobní ohodnocení za pracovní výkon
- f) příjmy z nemocenského pojištění
- g) peníze, které jste získal/a jako náhradu škody za to, že Vás pan XY srazil autem a Vy jste si zlomili nohu
- h) mobilní telefon
- i) prodej mobilního telefonu (= peníze za prodej)
- j) dar k narozeninám (lyže)
- k) dědictví, které Vám odkázala Vaše maminka, která zesnula

l) dluhy

§ 709 a 710 občanského zákoníku

Součástí společného jmění je to, čeho nabyt jeden z manželů nebo čeho nabyli oba manželé společně za trvání manželství, s výjimkou toho, co

- a) slouží osobní potřebě jednoho z manželů,
- b) nabyt darem, děděním nebo odkazem jen jeden z manželů, ledaže dárce při darování nebo zůstavitel v pořízení pro případ smrti projevil jiný úmysl,
- c) nabyt jeden z manželů jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech,
- d) nabyt jeden z manželů právním jednáním vztahujícím se k jeho výlučnému vlastnictví,
- e) nabyt jeden z manželů náhradou za poškození, zničení nebo ztrátu svého výhradního majetku.

Součástí společného jmění jsou dluhy převzaté za trvání manželství, ledaže a) se týkají majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku, nebo b) je převzal jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, aniž se přitom jednalo o obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny.

Příklad 6

Vypořádejte SJM. Muž a žena se rozvádí, mají dítě Adama (8 let), který aktivně hraje hokej, kam jej rodiče vždy vozili hned po škole. Matka pracuje jako prodavačka v samoobsluze, otec je zástupce ředitele úspěšné firmy v oblasti stavebnictví. Dítě bylo svěřeno do výhradní péče matky. Vypořádejte z nabízených možností – co z toho byste určitě přisoudili matce? Co když otec dostane rodinný dům?

- rodinný dům – hodnota bez nábytku 12 000 000 Kč
- chata – hodnota 2 000 000 Kč
- auto – hodnota 1 200 000 Kč
- pes
- počítač – 24 000 Kč
- notebook vč. příslušenství otce soukromý – 32 000 Kč
- notebook vč. příslušenství matky soukromý – 21 000 Kč
- myčka – 8 000 Kč
- pračka – 12 000 Kč
- lednička – 19 000 Kč
- křeslo a gauč – 25 000 Kč
- jídelní stůl – 8 000 Kč
- 4 židličky – kus 2 000 Kč
- oblečení otce – triko – 1 200 Kč
- oblečení matky – kalhoty – 2 000 Kč
- obraz v předsíni – 3 000 Kč

atd.

Příklad 7

Napadnou Vás nějaká vzájemná práva, které mají manžel/manželka během trvání manželství?

Příklad 8

Jmenujte způsoby zániku manželství podle českého práva (je jich 5).

1.
2.
3.
4.
5.

Žalobní petit – musíte specifikovat, co chcete, aby soud s Vaším manželstvím udělal – tj. manželství (které, uzavřené kde, mezi kým) se rozvádí.

Příklad 9

Jen pro zajímavost: Víte, ve které zemi není rozvod stále legální?

Odpovědník v informačním systému

O rodinném právu platí:

- a) jedná se o odvětví veřejného práva, neboť obsahuje převážně kogentní právní normy
- b) základní právní úpravu nalezneme v zákoně o rodině
- c) řeší například vztahy mezi manžely, registrovanými partnery, dětmi a rodiči či formy náhradní rodinné péče
- d) ačkoliv jsou zde četné kogentní právní normy, jedná se o odvětví soukromého práva

Manželství z hlediska práva vzniká:

- a) svobodným a úplným souhlasným projevem vůle snoubenců, že spolu vstupují do manželství
- b) výměnou a nasazením prstýnků, resp. druhého z nich
- c) podpisy do osvědčení – veřejné listiny, která je při obřadu, a to před osobou z matričního úřadu
- d) zápisem do matriky

O sňatečném obřadu platí (pokud se nejedná o uzavření manželství v přímém ohrožení života):

- a) snoubenci učiní při něm prohlášení o přijetí
- b) nutná je přítomnost mj. dvou svědků
- c) povinně mu předchází tzv. předodдавkové řízení
- d) může mít formu občanského či církevního sňatku

Manželství na území České republiky nemůže uzavřít (resp. uzavření by mělo za následek neplatnost manželství):

- a) Adam (22 let) si chce vzít Honzu (23 let)
- b) Petra (15 let) si chce vzít Petra (20 let), se kterým čeká dítě
- c) Kamil (25 let) si chce vzít svou sestru Kamilu (26 let), která byla do rodiny osvojena
- d) Al-Amir (37 let), který již má jedno manželství a chce si vzít Andreu (36 let)

Adam Dvořák a Eva Králová nemohou mít v případě uzavření manželství následující příjmení:

- a) Adam Král a Eva Dvořáková
- b) Adam Dvořák a Eva Králová
- c) Adam Král Dvořák a Eva Králová
- d) Adam Dvořák a Eva Králová Dvořáková

Vyberte správné/správná tvrzení:

- a) manželství osob opačného pohlaví uzavřené v zahraničí musí být v ČR uznáno, což se dělá na Zvláštní matrice Brno-střed
- b) manželství osob stejného pohlaví uzavřené v zahraničí bude v ČR zapsáno jako manželství, i když tento institut české právo nezná
- c) manželství může být v zahraničí uzavřeno i v přímém ohrožení života
- d) manželství uzavírané v zahraničí musí oddat vždy český oddávající za přítomnosti českého matrikáře a dvou svědků

Mezi vzájemné povinnosti manželů patří:

- a) povinnost mít sex
- b) povinnost vzájemně respektovat svou důstojnost
- c) povinnost zastupovat manžele ve všech právních jednáních, pokud tento manžel nemůže rozhodovat sám
- d) povinnost sdělit údaje o svých příjmech a stavu svého jmění

Vyživovací povinnost:

- a) vzniká uzavřením manželství a trvá po celou dobu manželství, po rozvodu může být stanovena vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely
- b) vyživovací povinnost má být v rozsahu, který oběma zajišťuje zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň.
- c) může být vyloučena dohodou mezi manžely
- d) žena nemusí mít zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň, pokud muž vydělává alespoň dvojnásobně více než žena

Podle zákonného režimu do společného jmění manželů **nespadá**:

- a) automobil, který muž zakoupil před uzavřením manželství
- b) cenná váza a obraz, kterou manželka zdědila po svém otci během trvání manželství
- c) dluh - bankovní půjčka na 200 000 Kč, kterou si půjčil manžel a manželka k tomu dala souhlas během trvání manželství
- d) mzda vč. osobního ohodnocení manželů během trvání manželství

O společném jmění platí:

- a) pokud chtějí manželé režim oddělených jmění, musí tak učinit formou předmanželské smlouvy před uzavřením manželství, během trvání manželství není tento režim možný založit
- b) po zániku manželství určí vypořádání společného jmění vždy soud podle své úvahy
- c) společné jmění trvá i po zániku manželství
- d) v případě, že se manželé během trvání manželství nedohodnou na režimu, určí jej soud na základě žaloby

Manželství zaniká:

- a) po uplynutí doby, na kterou bylo uzavřeno
- b) rozvodem
- c) až smrtí druhého manžela
- d) prohlášením za nezvěstného po 2 letech nezvěstnosti

O rozvodu v českém právu platí:

- a) u tzv. sporného rozvodu se zjišťuje vina manžela/manželky na rozvodu
- b) v případě církevního sňatku může rozvést manželství církev či oprávněná náboženská společnost
- c) pokud mají manželé nezletilé děti, soud manželství nerozvede, dokud nebude rozhodnuto o úpravě péče o děti po rozvodu
- d) manželství nemusí být rozvedeno, pokud je dán důvod tzv. tvrdostní klauzule

Trestní právo. Trestný čin a přestupek.

Studijní shrnující text vyučujícího k 10. tématu

Trestní právo

Trestní právo je odvětvím veřejného práva. Dělíme jej na **trestní právo hmotné**, které určuje, co je trestný čin a jakou sankci lze za něj uložit, a na **trestní právo procesní**, které upravuje trestní řízení, tj. postup orgánů v trestních věcech. **Základní právní úpravou** je trestní zákoník (hmotné právo) a trestní řád (procesní právo). Speciální právní úprava platí pro mládež – zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, a pro právnické osoby pak zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a o řízení proti nim.

Trestní právo je odvětvím, které nastupuje, až pokud nelze danou věc vyřešit jiným právním odvětvím, například správním či občanským. Nastupuje tak jako poslední lék či poslední prostředek nápravy (ultima ratio). Plní funkci preventivní, ochrannou a represivní.

Trestní odpovědnost

Trestní odpovědnost je stanovena dovršením **věku** 15 let (od půlnoci následujícího dne). Jedná se však o částečnou odpovědnost, úplná trestní odpovědnost je stanovena dovršením věku 18 let. Podmínka věku není však jediná, abychom byli trestně odpovědní. Musíme být také způsobilí spáchat trestný čin - jedná se o tzv. **příčetnost**. Trestní zákoník charakterizuje nepřičetnost jako *"kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný"*. U mladistvých, tj. osob mezi 15. a 18. rokem věku, se posuzuje ještě **rozumová a mravní vyspělost**. Pokud nějaká podmínka není splněna, osoba není trestně odpovědná.

Trestný čin

Trestný čin je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. Musí být naplněny tzv. **formální znaky** (subjekt, subjektivní stránka, objekt, objektivní stránka – viz níže) a přihlíží se současně k materiálnímu znaku, kterým je tzv. **společenská škodlivost**. U mladistvých se trestný čin označuje jako **provinění**. Rozlišován je dále čin jinak trestný a čin beztrestný. **Čin jinak trestný** znamená, že uvedené jednání by za běžných okolností bylo trestným činem, ale vzhledem k tomu, že není naplněn nějaký znak trestného činu nebo chybí společenská škodlivost, jedná se o čin jinak trestný (například tento čin spáchá dítě ve věku 13 let). **Čin beztrestný** je pak dovolený či nekriminalizovaný čin, nebo dosahuje jen takové intenzity, že se jedná o přestupek.

Pokud jde o **kategorizaci trestných činů**, pak trestní zákoník rozlišuje přečiny a zločiny. **Přečiny** se rozumí nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, za něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do 5 let. **Zločiny** jsou všechny trestné činy, které nejsou přečiny. **Zvlášť závažný zločin** je trestný čin, za něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně 10 let.

Mezi formální znaky trestného činu patří již zmíněný objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka. **Objekt** trestného činu znamená zájem, který je chráněn zákonem (například život, zdraví, majetek či ústavní zřízení). **Objektivní stránka** trestného činu znamená, že musí dojít k jednání a následku, přičemž mezi jednáním a následkem musí být příčinná souvislost. Někdy se přidává k objektivní stránce místo, čas a způsob spáchání trestného činu. **Subjekt** trestného činu je ten, kdo se dopustil trestného činu, čili osoba pachatele. Musí být splněny podmínky jako věk, příčetnost a u mladistvých rozumová a mravní vyspělost. **Subjektivní stránka** trestného činu znamená zavinění, které může mít formu úmyslu či nedbalosti. Někdy se přidává do subjektivní stránky motiv/pohnutka, cíl/účel a záměr.

K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba **úmyslného zavinění**, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí **zavinění z nedbalosti**. Ono zavinění v sobě zahrnuje tzv. vědomostní a volní složku, tj. zda pachatel věděl, že páchá trestný čin (vědomostní složka) a zda pachatel chtěl spáchat trestný čin (volní složka). Složka vědomostní a volní (věděl/chtěl) se pak kombinuje u forem zavinění – úmyslu a nedbalosti. Rozlišujeme úmysl přímý a nepřímý a nedbalost vědomou a nevědomou. Jejich charakteristiku lze vyjádřit následovně:

- **úmysl přímý** = pachatel věděl a chtěl
- **úmysl nepřímý** = pachatel věděl, že může způsobit a byl s tím srozuměn pro případ, že způsobí
- **nedbalost vědomá** = pachatel věděl, že může způsobit, ale spoléhal, že nezpůsobí (věděl a nechtěl)
- **nedbalost nevědomá** = pachatel nevěděl a nemohl tak ani chtít, ale vědět měl a mohl (protože neznalost zákona neomlouvá)

Trestný čin má **vývojová stádia** – stádium přípravy, pokusu a dokonání. **Příprava** znamená, že pachatel úmyslně vytváří podmínky pro spáchání trestného činu (například organizuje, jak jej provede, opatřuje si prostředky – zbraně apod.). Nejedná se však o pouhou myšlenku, myšlenka není trestná. Zákon stanoví, kdy je příprava trestná, což je u zvláště závažných trestných činů (vyjádření v zákoně: „Příprava je trestná.“). Může však dojít i k zániku trestnosti. **Pokus** znamená jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu, ale nestalo se tak, ačkoliv pachatel měl úmysl trestný čin spáchat. Za trestný čin ve stádiu pokusu je stanovena trestní sazba jako za dokonáný trestný čin, ale zohledňuje se ve výměře (například mám v plánu ukrást v cizím bytě nějaké věci, vylomím zámek, ale rozmyslím si to a nic neukradnu; nebo vystřelím na osobu, ale minu ji). **Dokonání** znamená, že byly naplněny všechny znaky trestného činu stanovené zákonem (viz výše). Dokonání je potřeba odlišit od **dokončení**, což je pachatelova představa o svých cílech – dokončení však není relevantní. Příkladem může být trestný čin loupeže. Ta je definována jako úmysl zmocnit se cizí věci užitím násilí či pohrůžky bezprostředního násilí. Trestný čin loupeže je dokonán, jakmile pod užitím násilí či pohrůžkou násilí má pachatel úmysl se zmocnit cizí věci – podle zákona se jí nemusí pachatel zmocnit, postačí úmysl se zmocnit. Pachatelova představa, tj. dokončení, je tehdy, až když věc získá (zmocní se jí) – podle zákona se jí zmocnit ale nemusí a trestný čin je dokonán.

V trestním právu zajímavou oblastí jsou **omyly**. Ty mohou být ve skutku, nebo v právu. Rozlišuje se pak skutkový omyl (pozitivní, negativní) a právní omyl (pozitivní, negativní). Uvádíme je spíše pro zajímavost, jdou nad rámec učiva. **Negativní skutkový omyl** znamená, že pachatel neví, že skutečnost existuje (pohlavní styk s osobou, která má 14 let, přitom pachateli tvrdila, že jí je 15 let). Pachatel pak může být trestán v nevědomé nedbalosti. **Pozitivní skutkový omyl** znamená, že pachatel mylně předpokládá existenci nějaké skutečnosti (například myslí si, že má pohlavní nemoc, kterou chce dále šířit, ale ve skutečnosti ji nemá; nebo například pachatel chce zavraždit člověka ve spánku, myslí si, že spí, ale on je přitom již mrtvý). Lze soudit jako trestný čin ve stádiu pokusu. **Negativní právní omyl** znamená, že pachatel neví, že jeho jednání je trestné (zde ale platí zásada, že neznalost zákona neomlouvá). **Pozitivní právní omyl** znamená, že pachatel si myslí, že jeho jednání je trestné, ale ve skutečnosti se nejedná o trestný čin (nemůže pak nastat ani trestní odpovědnost).

Okolnosti vylučující protiprávnost a zánik trestnosti

Někdy se můžeme dopustit činu, který vykazuje znaky trestného činu, ale bude se jednat o čin jinak trestný, protože je dána okolnost, která vyloučí protiprávnost. Řadíme sem nutnou obranu, krajní nouzi, svolení poškozeného, oprávněné použití zbraně a přípustné riziko.

Nutná obrana není trestným činem, nelze ji stíhat sankcí. Obrana směřuje vždy proti osobě útočnicka či jeho majetku (pes, který jeho majitel poštvá). Slouží k odvrácení útoku, ať již trvajícího či přímo hrozícího, na zájmy chráněné zákoníkem. Nutná obrana může mít vyšší intenzitu než útok (lze způsobit i větší škodu, než jaká by hrozila), ale nesmí být zjevně nepřiměřená. **Krajní nouze** rovněž není trestným činem, nelze ji stíhat sankcí. Směřuje proti jiné osobě než útočnickovi, přičemž osoba nemusí nebezpečí vyvolat. Směřuje proti zájmům třetích osob. O krajní nouzi se jedná, pokud nebezpečí nelze odvrátit jinak (pokud lze, nejedná se o krajní nouzi). Způsobená škoda (následek) krajní nouzi nesmí být vyšší, než jaká by byla jinak způsobena (jdu například kolem domu, za oknem vidím, jak v něm začíná hořet – rozbiju okno/vykopnu dveře a uhasím začínající oheň – jedná se o krajní nouzi). **Svolení poškozeného** znamená, že poškozený souhlasil s tím, co se bude dít. Jako příklad lze uvést lékařské zákroky, kde lékař vysvětlí, jaká operace osobu čeká a její možná rizika. **Oprávněné použití zbraně** znamená, že jsou subjekty, které mohou v mezích zákona použít zbraň, například ozbrojené síly ČR, Policie ČR, Bezpečnostní informační služba ČR či Vězeňská a justiční stráž. **Přípustné riziko** je tam, kde riziko spáchání nedovoleného činu nepřeváží nad výhodou, které takové jednání může přinést pro budoucnost. Jako příklad lze uvést vědecké účely, kdy se s možným rizikem předem počítá.

Trestnost může zaniknout – nejedná se o zánik trestného činu, ale trestnosti. Mezi způsoby zániku patří účinná lítost, promlčení, smrt pachatele či abolice prezidenta. **Účinná lítost** znamená, že pachatel dobrovolně a aktivně zamezí škodlivému následku či jej napraví (pachatel chtěl uškrtit osobu, započal ji škrtit, ale rozmyslel si to, upustil od protiprávního jednání a pomohl ještě například svou obět' ošetřit). **Promlčení** znamená, že stát nemůže pachatele stíhat, pokud uplyne určitá doba od spáchání trestného činu (promlčecí doba). Promlčecí doba se liší podle toho, jaký může být udělen trest odnětí svobody – podle výše horní hranice trestu se promlčecí doba pohybuje v rozmezí od 3 do 30 let, u některých trestných činů je promlčení vyloučeno (vlastizrada, teroristický útok). Trestnost zanikne také **smrtí pachatele** (není „koho“ stíhat). **Abolice prezidenta** znamená zastavení či nezahajování trestního stíhání, čímž dojde k zániku trestnosti. Nepleťte si abolici s amnestií či milostí prezidenta, které mají vliv na výkon trestu (tedy až po rozsudku soudu, kdy pachatel svůj trest začal vykonávat).

Trestní sankce

Rozlišujeme dva druhy trestních sankcí – **tresty** a **ochranná opatření**.

Za spáchané trestné činy může soud uložit pouze takové **tresty**, které jsou výslovně uvedeny v trestním zákoníku. Jedná se o odnětí svobody, domácí vězení, obecně prospěšné práce, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz držení a chovu zvířat, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání, ztrátu vojenské hodnosti a vyhoštění. Jiné tresty nelze uložit. Jejich **účelem** je zabránit pachateli, aby nadále páchal trestnou činností, naučit ho řádnému životu a současně trest působí vůči společnosti, aby odradil další možné pachatele od trestné činnosti. Uložení trestu není vždy nutné, soud může **od potrestání pachatele upustit**, tj. samotné projednání před soudem je dostačující. Lze upustit od potrestání podmíněně, tj. je stanoven dohled, kdy soud sleduje chování pachatele. Dohledem se zamýšlí kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby.

Trest odnětí svobody může být nepodmíněný, podmíněný či podmíněný s dohledem. **Nepodmíněný trest** odnětí svobody (laicky označován jako „natvrdo“) se vykonává ve věznici, které jsou dvojího typu – věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou. Zvláštním typem trestu odnětí svobody je **výjimečný trest** – za jeho spáchání může být pachatel odsouzen ke 20 až 30 letům trestu odnětí svobody či na doživotí. **Podmíněné odsouzení** k trestu odnětí svobody či **podmíněné odsouzení** k trestu odnětí svobody **s dohledem** znamená, že pachatel „nejde sedět do vězení“, tedy výkon není nařízen, ale je odložen na přiměřenou zkušební dobu, během které pachatel je sledován soudem, ale jinak žije na svobodě.

Mezi **ochranná opatření** patří ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci, zabránění části majetku a ochranná výchova. **Ochranné léčení** může mít dvě podoby – ambulantní či ústavní, podle toho, jakou nemocí pachatel trpí. Lze jej uložit i vedle jiného trestu či při upuštění od potrestání. Lze jej uložit jen po dobu, dokud to vyžaduje účel léčení. **Zabezpečovací detence** je uložena pachateli tehdy, který není příčetný (tudíž trestně odpovědný), ale jeho pobyt je pro společnost nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti. Lze ji uložit i vedle jiného trestu či při upuštění od potrestání. **Zabránění věci** soud uloží, pokud je věc bezprostředním či zprostředkovaným výnosem z trestné činnosti, přičemž tato věc náleží pachateli. Mezi další opatření patří **zabránění části majetku** a **ochranná výchova**.

Mladiství a děti

Již víme, že mladistvý je označení pro osobu, která spáchala **provinění**, ve věku mezi 15. a 18. rokem života. Neukládá se terminologicky trest, ale **opatření**, což je označení pro typ sankce ukládané mladistvým. Právní úpravu nalezneme v zákoně o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Cílem opatření je kromě prevence a nápravy také výchovné působení na mladistvého.

Opatření se dělí na výchovná, ochranná a trestní. Lze také **upustit od uložení trestního opatření**, pokud samotné projednání před soudem pro mládež je dostačující. Pokud jde o **trestní opatření**, lze uložit obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz držení a chovu zvířat, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení)/totéž s dohledem nebo odnětí svobody nepodmíněně. Pokud jde o odnětí

svobody, sazby jsou uvedeny v trestním zákoníku s tím, že u mladistvých se snižují na polovinu, současně ale výše trestní sazby nesmí převyšovat pět let, zcela výjimečně (tam, kde trestní zákoník umožňuje „doživotí“, pak pět až deset let). U mladistvých lze také naopak mimořádně snížit hranici odnětí svobody i pod dolní hranici sazby stanovené trestním zákoníkem bez omezení. Mezi **výchovná opatření** patří dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou. Pod výchovnými povinnostmi si lze představit například to, že mladistvému je uloženo, aby bydlel s rodičem odpovědným za jeho výchovu, vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost či se podrobil léčení na návykových látkách. U výchovných omezení lze zmínit například to, aby mladistvý nenavštěvoval určité akce, nestýkal se s určitými osobami či se nezdržoval na určitém místě. Pokud jde o napomenutí s výstrahou, je možné, že soud či státní zástupce přenechá postižení například zákonnému zástupci nebo škole, kde je žákem. **Ochranná opatření** jsou shodná jako pro zletilé pachatele. Pokud jde o ochrannou výchovu jako ochranné opatření, připadá v úvahu například, když o výchovu mladistvého není postaráno v jeho vlastní rodině či dosavadní výchova byla zanedbána.

Děti pod 15 let nejsou trestně odpovědné, jedná se o **čin jinak trestný**. Podle téhož zákona však mohou být i takovému dítěti uložena některá **opatření**, zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření. Jedná se o výchovnou povinnost, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka, ochrannou výchovu (jen pokud mělo dítě více jak 12 let při spáchání trestného činu) a ochranné léčení. Dbá se především na výchovné působení dítěte a na preventivní účinek. Řízení se účastní nezletilé dítě, OSPOD, zákonní zástupci nebo opatrovník dítěte, osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy nebo jiné obdobné péče, další osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno, a státní zastupitelství, pokud podalo návrh. Jednání před soudem je neveřejné. Dítě nemusí být vyslechnuto, pokud lze čin prokázat jinak; musí být vyslechnuto, pokud na tom trvá (jeho názor se zjišťuje vždy).

Přestupek

Oblast přestupků je poměrně komplikovaná, protože neexistuje jeden předpis, ve kterém by byly vymezeny přestupky pro všechny případy, ale řada předpisů stanovuje přestupky a sankce za ně v těchto jednotlivých předpisech. Pohybujeme se tak na úrovni **správního práva**, resp. správního trestání.

Přestupek je společensky škodlivý protiprávní čin, který je v zákoně za přestupek výslovně označen a který vykazuje znaky stanovené zákonem, nejde-li o trestný čin. Definice tak prakticky vymezuje přestupek tak, že se nejedná o trestný čin, tj. nedosahuje takové intenzity, například není zde taková společenská škodlivost, aby se jednalo o trestný čin. Jak bylo zmíněno, přestupky se nachází v **různých zákonech** (školský zákon, zákon o ochraně přírody a krajiny, zákon o obcích atd.), základem je pak zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich a zákon o některých přestupcích, ve kterém nalezneme například přestupky proti pořádku ve státní správě vyskytující se na více úsecích státní správy; přestupky na úseku všeobecné vnitřní správy; přestupky proti pořádku ve státní správě a přestupky proti pořádku v územní samosprávě; přestupky proti veřejnému pořádku; přestupek porušení povinnosti mlčenlivosti v souvislosti s trestním řízením; přestupek křivého vysvětlení; přestupky proti občanskému soužití; přestupky proti majetku; přestupky na úseku podnikání; přestupky na úseku porušování práv k obchodní firmě; přestupek na úseku zdravotnictví. Subsidiárně se používá správní řád.

Ona právní úprava je podobná jako u trestných činů. **Správněodpovědná** je osoba, která dovršila věku 15 let (resp. od půlnoci dne následujícího) a je příčetná. Výklad o zavinění (nedbalost, úmysl), omylech, okolnostech vylučujících protiprávnost či zánik odpovědnosti za přestupky platí obdobně, proto na výklad odkazujeme výše.

Rozdíl nastává v tom, které **orgány řeší přestupky**, a v **sankcích**, které je možné za přestupek uložit. Jedná se o správní právo, proto přestupky řeší orgány na úseku státní správy a samosprávy. Proti postupu správních orgánů (nesprávný postup, nečinnost apod.) je možno podat **žalobu do správního soudnictví**. Pokud jde o **sankce**, lze uložit pouze napomenutí, pokutu, zákaz činnosti, propadnutí věci nebo náhradní hodnoty či zveřejnění rozhodnutí o přestupku. Sankce lze ukládat samostatně či spolu s jinými, nelze vedle sebe uložit napomenutí a pokutu.

Klíčová slova

trestní právo, trestní právo hmotné, trestní právo procesní, funkce trestního práva, trestní odpovědnost, věk, přičetnost, rozumová a mravní vyspělost, trestný čin, čin jinak trestný, čin beztrestný, společenská škodlivost, přečin, zločin, zvlášť závažný zločin, subjekt, objekt, subjektivní stránka, objektivní stránka, zavinění, úmysl (přímý, nepřímý), nedbalost (vědomá, nevědomá), vývojová stádia (pokus, příprava, dokonání vs. dokončení), omyl v právu, okolnost vylučující protiprávnost, nutná obrana, krajní nouze, svolení poškozeného, oprávněné použití zbraně, přípustné riziko, zánik trestnosti, účinná lítost, promlčení, abolicie, tresty, ochranná opatření, upuštění od potrestání, nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněný trest odnětí svobody, výjimečný trest, ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci, mladistvý, opatření, provinění, trestní opatření, výchovná opatření, ochranná opatření, přestupek, správněprávní odpovědnost, orgány na úseku přestupků, sankce za přestupky, správní soudnictví

Kontrolní teoretické otázky k 10. tématu

1. Vysvětlete, co řeší trestní právo hmotné a trestní právo procesní.
2. Uveďte funkce trestního práva.
3. Vymezte, kdy je osoba podle českého práva trestně odpovědná. Rozlište trestní odpovědnost pro zletilé osoby a pro mladistvé.
4. Jak rozumíte pojmu společenská škodlivost?
5. Charakterizujte a uveďte příklady trestných činů, činů jinak trestných a činů beztrestných.
6. Odlište od sebe přečiny a zločiny. Jaká jsou kritéria pro jejich odlišení? Co je to zvlášť závažný zločin?
7. Vymezte formální znaky trestného činu (objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka).
8. Vysvětlete, kdy je potřeba úmyslu ke spáchání trestného činu a kdy spácháme trestný čin jen z nedbalosti. Uveďte také, jak rozumíte úmyslu přímému a nepřímému a nedbalosti vědomé a nevědomé.
9. Jaká vývojová stádia trestného činu znáte?
10. Vysvětlete společné znaky a odlišnosti mezi nutnou obranou a krajní nouzí. Znáte ještě další okolnosti vylučující protiprávnost?
11. Vymezte způsoby zániku trestné činnosti (účinná lítost, promlčení, smrt pachatele, abolicie prezidenta).
12. Jaké dva druhy sankcí lze za spáchání trestných činů uložit?
13. Vyjmenujte příkladů trestů a příklady ochranných opatření.
14. Uveďte, co to je provinění a opatření u mladistvých. Jmenujte příklady opatření, která lze uložit mladistvým.
15. Může soud uložit nějaké opatření i dítěti mladší 15 let?
16. Které odvětví práva se zabývá přestupky?
17. Odlište trestný čin a přestupek.
18. Jmenujte konkrétní přestupky, kterých se můžete dopustit Vy jako běžní občané.
19. Které orgány řeší přestupky?
20. Jmenujte příklady sankcí, které lze za přestupek uložit.
21. Připomeňte si z výkladu o trestním soudnictví pojmy jako trestní soud, příslušnost soudu, podezřelý, obviněný, obžalovaný, odsouzený, obžaloba, státní zástupce, rozsudek, usnesení a trestní příkaz.

Praktické příklady

Příklad

Níže vidíte vybrané trestné činy, ale také něco, co není trestným činem. Zkuste seřadit trestné činy do těch, za který Vám hrozí nejvyšší trest odnětí svobody, až po situace, ve kterých se nejedná o trestný čin. Některé trestné činy jsou záměrně uspořádány vedle sebe, abyste laickým pohledem posoudili jejich

intenzitu. Doporučuji tak nejprve z nabízených možností se zamyslet nad nejzávažnějším trestným činem a až následně přiřazovat do tabulky.

- zabití – vražda zletilé osoby – vražda dítěte (13 let) – vražda novorozeného dítěte matkou bezprostředně po porodu – usmrcení z nedbalosti
- loupež (tj. zmocnění se cizí věci za pomoci násilí či pohrůžky násilí) – krádež věci v hodnotě 6 000 Kč – krádež věci v hodnotě 12 000 Kč – krádež 10 000 000 Kč
- prostituce v blízkosti základní školy – znásilnění s nožem v ruce nebo na dítěti – znásilnění zletilé osoby bez použití zbraně
- týrání psa na zahradě domu – týrání kočky na náměstí v centru města – týrání dítěte (6 let) – zanedbání povinné výživy dítěte (6 let) úmyslně po dobu delší jak 4 měsíce
- šíření HIV úmyslně – nabízení pervitinu
- navádění vězně k útěku z vězení – služba v cizích ozbrojených silách – popírání genocidy
- pomluva, která značnou měrou naruší vážnost osoby – pomluva, která značnou měrou nenaruší vážnost osoby

	15 až 20 let, výjimečný trest
	10 až 18 let
	3 až 10 let
	5 až 10 let
	2 až 10 let
	2 až 10 let
	3 až 8 let
	1 až 5 let
	1 až 5 let
	1 až 5 let
	6 měsíců až 5 let
	0 až 5 let
	6 měsíců až 3 roky
	6 měsíců až 3 roky
	6 měsíců až 3 léta
	0 až 3 roky
	0 až 3 roky
	0 až 2 léta
	0 až 2 léta
	0 až 2 roky
	0 až 1 rok

	Přestupek
	Občanskoprávní delikt

Odovědník v informačním systému

Z nabízených možností vyberte přestupky:

- a) porušení ustanovení návštěvního řádu národního parku
- b) krádež hodinek v hodnotě 7500 Kč
- c) překročení rychlosti v obci při jízdě autem (68 km/h)
- d) ustříhnutí rožku na občanském průkazu

Z nabízených možností vyberte trestné činy:

- a) rušení nočního klidu hlasitou hudbou
- b) odstranění tabulky označující název ulice
- c) krádež hodinek v hodnotě 12500 Kč
- d) neoprávněná výroba několika 100 Kč bankovek

Vyberte z nabízených možností přečiny:

- a) těžké ublížení na zdraví (sazba 3 až 10 let)
- b) porušení domovní svobody (0 až 2 roky)
- c) usmrcení z nedbalosti (0 až 3 roky)
- d) loupež (2 až 10 let)

Vyberte z nabízených možností zvlášť závažné zločiny:

- a) vražda (sazba 10 až 18 let)
- b) vydírání (sazba 6 měsíců až 4 léta)
- c) znásilnění dítěte mladší 15 let (sazba 5 až 12 let)
- d) krádež za stavu ohrožení státu (sazba 2 až 8 let)

Vyberte, která osoba bude /které osoby budou/ trestně odpovědné:

- a) Pavel, který je dostatečně rozumově a mravně vyspělý a který den po svých 15. narozeninách spáchá provinění loupeže
- b) Petr, který je dostatečně rozumově a mravně vyspělý a který v den svých 15. narozenin spáchá provinění krádeže
- c) Petra (28 let), která spáchá trestný čin zabití a u které znalecký posudek prokáže duševní poruchu, pro kterou nerozpozná své jednání
- d) Pavla (41 let), která se dopustí přestupku tím, že nepřihlásí svou dceru k povinnému předškolnímu vzdělávání

Tomáš si chtěl udělat srandu ze svého spolužáka a natáhl provázek za dveře tak, aby o něj spolužák zavadil a upadl. Jeho spolužák při vstupu do domu po otevření dveří skutečně zakopl o provázek, který nebyl prakticky vidět a upadl tak, že si rozbil hlavu a měl otřes mozku a způsobil si další těžká zranění. Tomáš se dopustil trestného činu ve formě:

- a) úmyslu přímého
- b) úmyslu nepřímého
- c) nedbalosti vědomé
- d) nedbalosti nevědomé

S Karlem se rozešla jeho přítelkyně, což velmi těžce nesl. Rozhodl se vzít nůž, počkat na ni před domem a ubodat ji. Karel se dopustil zvlášť závažného zločinu vraždy ve formě zavinění:

- a) úmyslu přímého

- b) úmyslu nepřímého
- c) nedbalosti vědomé
- d) nedbalosti nevědomé

Vyberte nepravdivé/nepravdivá tvrzení ohledně vývojových stádií trestného činu:

- a) Manžel zničí manželce šaty. Manželka pronese: "Já Tě zabiju." Tato myšlenka manželky, byť myšlená z žertu, je trestná.
- b) Antonín chtěl zavraždit svého známého. Vystřelil po něm ze zbraně, ale minul a jeho známý přežil bez zranění. Antonín se tak nedopustil trestného činu, protože nebyl dokonán.
- c) U některých trestných činů je trestná už i příprava.
- d) Dokonání je synonymem pro dokončení trestného činu.

Pan Dvořák šel v noci po parku a najednou uslyší křik ženy. Při doběhnutí na místo vidí, jak muž škrť ženu lanem. Poblíž leží prázdná láhev od vína, kterou vezme a udeří s ní muže vši silou do hlavy. Muž utrpí vážná poranění hlavy. Pan Dvořák nebude trestně odpovědný, nelze jej stíhat sankcí, protože pan Dvořák jednal v situaci označované jako:

- a) nutná obrana
- b) krajní nouze
- c) oprávněné použití zbraně
- d) přípustné riziko

Trestnost může zaniknout:

- a) smrtí pachatele
- b) abolicí prezidenta
- c) účinnou lítostí
- d) promlčením po uplynutí promlčecí doby

Mezi tresty nepatří:

- a) nepodmíněný trest odnětí svobody
- b) ochranné léčení
- c) obecně prospěšné práce
- d) zákaz vstupu na sportovní akce

Nepodmíněný trest odnětí svobody se může vykonat v <u>současné době</u> ve věznici:

- a) s dohledem
- b) s dozorem
- c) s ostrahou
- d) se zvýšenou ostrahou

Mladistvý Adam (15 let a 6 měsíců) se dopustil provinění krádeže kola v hodnotě 17 000 Kč pod užitím návykové látky (marihuany). Jelikož kolo vrátil a svého činu litoval, rozhodl se soud mu uložit povinnost podrobit se léčení na návykových látkách. Soud uložil Adamovi:

- a) trestní opatření
- b) výchovné opatření
- c) ochranné opatření
- d) nápravné opatření

Paní Květa (32 let, bydliště Blansko) se dopustila přečinu krádeže - ukradla v jedné parfumerii v Brně voňavky v hodnotě 29 840 Kč. Který soud bude příslušný k řešení sporů?

- a) trestní soud v Brně (příslušnost podle místa spáchání trestného činu)
- b) trestní soud v Blansku (příslušnost podle bydliště pachatele)
- c) správní soud v Brně (příslušnost podle místa spáchání trestného činu)
- d) civilní soud v Blansku (příslušnost podle bydliště pachatele)

Lukáš (55 let) se dopustil přestupku tím, že řídil vozidlo a projel křižovátku na červenou. Která/které sankce mu nemůže/nemohou být určité uložena/uloženy?

- a) pokuta
- b) zákaz řízení
- c) podmíněný trest odnětí svobody
- d) obecně prospěšné práce

Děti ve věku 13 let se mohou dopustit:

- a) přestupku
- b) činu jinak trestného
- c) trestného činu
- d) provinění

Přestupek určité nebude řešit:

- a) obecní úřad s rozšířenou působností Vyškov
- b) Policie České republiky
- c) okresní soud (trestní soud) Brno-venkov
- d) krajský soud (správní soud) v Brně

Trestný čin spáchaný mladistvým (16 let) se terminologicky nazývá:

- a) čin beztrestný
- b) čin jinak trestný
- c) opatření
- d) provinění

Patrik (17 let) se dopustil provinění týrání zvířat. Soud pro mládež mu uložil zákaz držení a chovu zvířat. Jedná se o:

- a) trestní opatření
- b) výchovné opatření
- c) ochranné opatření
- d) nápravné opatření

Vyberte správná/správné tvrzení:

- a) pokud se dopustíte přestupku, který se bude řešit ve správním řízení správními orgány, můžete podat žalobu proti vydanému rozhodnutí ke správnímu soudu
- b) výjimečným trestem se označuje pouze trest odnětí svobody na doživotí
- c) zatímco trestně odpovědní jsme od 15. roku věku (od půlnoci dne následujícího), správně odpovědní při spáchání přestupku jsme již od 12. roku věku (od půlnoci dne následujícího)
- d) základní zásadou soudního jednání je veřejnost jednání, ta nemůže být vyloučena ani při jednání, pokud spáchá protiprávní čin dítě

Seznam literatury

Níže uvedený seznam je jednak doporučenou (rozšiřující, nepovinnou) další literaturou pro studenty, jednak z těchto zdrojů byly také čerpány některé informace výše uvedené. Konkrétní strany či kapitoly, které jsou doporučeny, jsou uvedeny v interaktivní osnově u příslušného tématu.

- Brucknerová, E. *Trestní právo hmotné a procesní: obecná část*. Brno: Masarykova univerzita, 2022.
- Harvánek, J. *Teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013.
- Janků, M. a kol. *Základy práva pro posluchače neprávnických fakult*. 7. přepr. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022.
- Králíčková, Z., Hrušáková, M., Westphalová, L. a kol. *Rodinné právo*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022.
- Moravec, T. *Základy práva pro neprávnický po rekonstrukci soukromého práva*. 5. akt. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020.
- Ronovská, K., Dobrovolná, E., Lavický, P. . *Úvod do soukromého práva: obecná část*. Brno: Česká společnost pro civilní právo procesní 2017.
- Ronovská, K., Dobrovolná, E., Lavický, P. *Úvod do soukromého práva: zvláštní část*. 2. rozšířené vydání. Brno: Česká společnost pro civilní právo procesní, 2020.
- Škop, M., Macháč, P. *Základy právní nauky*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011.
- Týč, V. *Úvod do mezinárodního a evropského práva*. 4. akt. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2024.

Seznam právních předpisů

- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů